

ОСВІТНІЙ ФАКТОР

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ЖУРНАЛ
№2(10), 2024

Засновник громадська організація «Національна спілка освітян України»

Головний редактор, науковий консультант, доктор педагогічних наук
Вербицький В.В.

Літературний редактор, коректор
Петлицька В.П.

Редакційна колегія

Безусько А.Г., кандидат біологічних наук, доцент;
Бех І.Д., академік НАПН України, доктор психологічних наук, професор;
Бордюг Н.С., доктор педагогічних наук, професор;
Вербицька О.В., методист НЕНЦ, Заслужений працівник освіти України
Драган О.А., методист в/к НЕНЦ;
Захарченко Г.І., заступник голови ГО «Національна спілка освітян України»;
Кацурак В.П., заступник директора з навчально-виховної роботи НЕНЦ;
Кириченко В.І., кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник;
Корнієнко А.В., кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник;
Костенко С.О., доктор біологічних наук, доцент;
Лещенко М. П., доктор педагогічних наук, професор;
Мачуський В.В., кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник;
Медведева Т.В., кандидат біологічних наук, старший науковий співробітник;
Педан Ю.Ф., директор Дніпропетровського обласного еколого-натуралістичного центру;
Петлицька В.П., методист НЕНЦ;
Первушевська І.О., Заслужений працівник освіти України;
Просіна О.В., кандидат педагогічних наук, доцент;
Сапіга Ю.С., директор БО «Грін Крос Україна»;
Семенченко Н.І., заступник голови ГО «Національна спілка освітян України»;
Цюнь Л.О., методист в/к НЕНЦ;
Шкільна І.М., кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник;
Щепкін Є.Ю., методист НЕНЦ.

Журнал можна передплатити, придбати за адресою:
м. Київ-74, вул. Вишгородська, 19, НЕНЦ

Реєстраційне свідоцтво КВ №25077-15017Р від 23.12.2021

Виходить з 2022 р.

Підписний індекс 76964

Рукописи не рецензуються й не повертаються.

Деякі матеріали друкуються в порядку обговорення.

Статті журналу відтворено з авторських оригіналів. Відповідальність за грамотність, автентичність цитат, достовірність фактів та посилань несуть автори статей.

Адреса редакції: 04074, м. Київ, вул. Вишгородська, 19, НЕНЦ
Тел./факс 430-0260. Тел. 430-0064, 430-2222
<https://nenc.gov.ua>, E-mail: nenc@nenc.gov.ua

Надруковано в ТОВ «НВП «Інтерсервіс».
Підготовлено до друку 24.02.2024

ЗМІСТ

Міжнародна освітня волонтерська екологічна кампанія «MOVE®»: «Філії НЕНЦ МОН екозахисників закордоном як центри просвіти для дітей та педагогів з України» Вербицький В.В.	3
--	---

РОЗДІЛ I. ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА

Особливості екологічного виховання дітей та учнівської молоді в сучасних умовах Хлус Л.М., Кузьмінська В.В.	6
Розвиток екологічної компетентності вихованців гуртків у контексті модернізації освітньо-виховного простору Бицько Т.	10
Відображення положень концепції екологічної освіти України у стандартах вищої освіти Лико Д.В., Портухай О.І., Суходольська І.Л., Масовець Б.П.	13
Ціннісні орієнтації учнівської молоді: виховання екологічної культури на заняттях гуртка Ярошенко О.І.	16

РОЗДІЛ II. ІННОВАЦІЙНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Аналіз сучасного кіберпростору та розвиток системи кібербезпеки як ключового чинника формування політики національної безпеки держави у сьогоденні України Барладин В.В.	20
Особливості національно-патріотичного виховання в закладі позашкільної освіти засобами інтерактивних технологій Кляп Ю.М.	23
Інноваційні форми і методи як спосіб формування «4К» компетенцій на заняттях гуртка екологічного спрямування Пузеева С.М.	27

РОЗДІЛ III. ПЕДАГОГІЧНІ НАПРАЦЮВАННЯ

Розвиток творчих здібностей вихованців у закладах позашкільної освіти Шинкарчук О.В.	29
Елементи розвитку професійної рефлексії керівника гуртка Шубчинський В.Д., Менафова Ю.В.	32
Професійна підготовка майбутніх вчителів біології до роботи у закладах позашкільної освіти Коцун Л.О., Коцун Б.Б.	37
Адаптаційні стратегії розвитку закладу позашкільної освіти в умовах війни Ясінська Н.В., Самойлова І.А.	41

РОЗДІЛ IV. НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Формування іміджу педагога-предметника засобами персонального освітнього бренду Туманян Т.С.	45
Педагогіка партнерства: інтерактивна взаємодія вчителя початкових класів та бібліотекаря гімназії у формуванні читацької компетентності здобувачів освіти Гуцалюк Т.В., Мархайчук М.	51
Компетентнісний підхід у формуванні навичок науково-дослідної роботи юннатів у закладах позашкільної освіти Мельник О.І.	55

РОЗДІЛ V. STEAM-ОСВІТА

Використання STEM-освіти на уроках математики Коваленко В.В.	61
Освіта дає знання, а знання – це велика сила Варецька Н.А., Калашнікова О.Б.	62

МІЖНАРОДНА ОСВІТНЯ ВОЛОНТЕРСЬКА ЕКОЛОГІЧНА КАМΠΑНІЯ «MOVE[®]»: «ФІЛІЇ НЕНЦ МОН ЕКОЗАХИСНИКІВ ЗАКОРДОНОМ ЯК ЦЕНТРИ ПРОСВІТИ ДЛЯ ДІТЕЙ ТА ПЕДАГОГІВ З УКРАЇНИ»

Вербицький В.В.,

*доктор педагогічних наук, професор, директор
Національного еколого-натуралістичного центру
учнівської молоді МОН України*

Через напад росії на Україну станом на 24 березня 2022 року за кордоном перебуває понад 1,8 мільйона дітей. Ці діти – майбутнє нашої країни, потенціал України. Тому надзвичайно важливо, щоб кожна дитина, яка через війну була вимушена залишити Україну, продовжила здобувати освіту за зручною для неї формою.

Також не менш важливо, аби дитина проходила адаптацію у закладі освіти країни перебування і водночас не відлучилася від освітніх стандартів нашої країни, продовжувала вивчати відповідні предмети, зокрема українську мову, історію України та інші.

Сучасний стан роботи з дітьми-переселенцями за кордоном

Психологічний стан дитини впливає на поведінку, комунікацію з однолітками та дорослими, на навчання, адаптацію та інші сфери життя. Це варто враховувати як батькам, так і педагогам, які працюють із цими дітьми в інших країнах.

Серед багатьох проблем, із якими зустрічаються українські діти, є мовний бар'єр, і він впливає на усі сфери життя дитини: навчання у місцевих закладах освіти, психологічний стан, адаптацію до нових умов та нової країни.

У деяких країнах дитина може навчатися в місцевих школах лише тоді, коли володіє мовою країни (наприклад, Туреччина).

У деяких країнах є вимога обов'язкової освіти для всіх дітей

(наприклад, Норвегія, Австрія, Німеччина, Словаччина та інші), які прибули до країни, а деінде на батьків можуть накладатися санкції за те, що не забезпечили навчання своїх дітей.

Великою проблемою є адаптація українських дітей до нової країни, звичаїв та правил. Україна – європейська країна, тому частина правил і звичаїв нам знайома, але водночас у кожній країні є свої відмінності, які необхідно опанувати й дотримуватися у повсякденному житті.

На адаптацію також впливає мовний бар'єр. Як зазначено, учні, які навчалися в українських школах, переважно не володіють мовою країни перебування. На перебіг адаптації також впливає психологічний стан дитини. Для адаптації дітей у частині країн створюються інтеграційні класи,

які допомагають адаптувати дітей до перебування в нових умовах, навчити мови країни перебування. Але такі класи створюються не у всіх країнах, що ускладнює адаптацію.

У більшості країн, які приймають українців створюються відповідні умови для психологічної реабілітації дітей: надають психологів у закладі освіти, надають безоплатні послуги тощо.

З метою надання допомоги нашим громадянам у різних країнах та забезпечення права дитини на профільну позашкільну еколого-біологічну освіту, Національним еколого-натуралістичним центром учнівської молоді МОН України ініційована Міжнародна Освітня Волонтерська Екологічна

Кампанія «MOVE[®]»: «Філії НЕНЦ МОН екозахисників закордоном,

➤ як центри просвіти для дітей та педагогів з України»

➤ «MOVE» (переклад з англійської) – рух, дія, крок, вчинок, акція, рухатися, діяти.

Стратегія MOVE[®]:

➤ створення віртуальної (online, offline) Філії НЕНЦ МОН екозахисників в

➤ країнах Європи;

➤ реалізація спільних проєктів «Екологія без кордонів» з дітьми вимушено переміщених осіб та переселенців;

➤ створення єдиного волонтерського штабу «Допомога українським воїнам».

Завдання MOVE[®]:

➤ реалізувати можливості для здобуття профільної позашкільної освіти

➤ (еколого-натуралістичний, біологічний напрям) вихованців у країнах, до яких найбільше прямують українські громадяни

та продовження навчання за українськими освітніми програмами;

➤ залучення учнівської та студентської молоді України, освітянської спільноти до спільних екологічних та соціальних проєктів.

Філії НЕНЦ МОН організовується з метою створення комфортного освітнього середовища та організація освітнього процесу з позашкільної еколого-біологічної освіти для дітей та учнівської молоді, вимушених переселенців, забезпечення психологічної, соціальної та емоційної підтримки.

Філія – це:

➤ платформа для дітей переселенців та студентської молоді;

➤ широкий спектр дистанційних освітніх можливостей;

➤ цікаве дозвілля та навчання для здобувачів освіти, учасників організаційно-масових заходів.

Філії спрямовують свою роботу на те, щоб діти-переселенці та педагоги, які виїхали за кордон могли продовжити навчання з профільної позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку, зануритися в змістовне дозвілля та долучитися до екологічних, соціальних та волонтерських проєктів.

Міжнародна Освітня Волонтерська Екологічна Кампанія «MOVE[®]»: «Філії НЕНЦ МОН екозахисників закордоном, як центри просвіти для дітей та педагогів з України»

Мотивація MOVE[®]:

➤ створення філій, які нададуть дітям та педагогам, що виїхали з України в інші країни, можливість адаптації, соціалізації та професійного розвитку через надання освітніх та психосоціальних послуг;

➤ сприяти інтеграції дітей, які виїхали з України, у суспільство країни перебування через спільні екологічні та натуралістичні активності;

➤ розвивати екологічну свідомість та природничі навички учасників;

➤ зміцнювати командний дух та дружбу серед дітей.

Компоненти MOVE[®]:

1. Освітні програми для дітей:

➤ Організація занять з вивчення мови нової країни та предметів, що включають культурні особливості.

➤ Розвиток ключових компетенцій та навичок для успішної адаптації у новому освітньому середовищі.

➤ Дослідження природного середовища

країни перебування (екскурсії в природні заповідники та парки).

➤ Вивчення флори та фауни країни перебування.

➤ Вивчення важливості збереження природи та відновлення екосистем.

2. Психосоціальна підтримка для дітей:

➤ Групові та індивідуальні сесії психологічної підтримки для подолання стресу та адаптації.

➤ Терапевтичні мистецькі та розважальні заняття для покращення емоційного стану.

➤ Майстер-класи еколого-натуралістичного змісту.

3. Професійна підтримка для педагогів:

➤ Курси підвищення кваліфікації щодо викладання в новому культурному контексті.

➤ Менторська підтримка від місцевих педагогів та експертів.

➤ Лекції від екологів та натуралістів країни перебування.

➤ Вивчення та обмін знаннями у сфері охорони природи.

4. Інтеграційні заходи:

➤ Організація тематичних заходів та фестивалів для підтримки культурного обміну та взаєморозуміння.

➤ Волонтерські програми, що сприяють активній участі дітей та педагогів у місцевому співтоваристві.

➤ Участь у місцевих фестивалях та подіях.

➤ Екологічні акції (допомога у прибиранні територій в околицях проживання; засадження дерев та квітів тощо)

➤ Організація роботи Табору екологічних пригод (розвиток навичок виживання та взаємодії у природному середовищі).

5. Мережа ресурсів:

➤ Співпраця з місцевими освітніми установами, організаціями підтримки мігрантів та громадськими організаціями.

➤ Створення веб-платформи для обміну інформацією та ресурсами між центрами.

6. Ефективність та оцінка:

Систематичне опитування учасників для оцінки якості та вдосконалення послуг.

Спостереження за академічними та соціальними досягненнями учасників.

Ресурси:

1. Приміщення та обладнання:

➤ Забезпечення зручних та безпечних приміщень для проведення занять та консультацій.

2. Педагогічний персонал:

➤ Найм висококваліфікованих педагогів та психологів з досвідом роботи з мігрантами.

➤ Залучення місцевих екологів та натуралістів для проведення лекцій та майстер-класів.

3. Фінансування:

➤ Пошук спонсорів, грантів та партнерів для фінансування проекту.

4. Мережа партнерів:

➤ Встановлення партнерських зв'язків з місцевими урядовими органами, школами та громадськими організаціями.

Ця кампанія спрямована на створення умов для повноцінної адаптації та інтеграції дітей та педагогів з України в новому оточенні, сприяючи їхньому успішному освітньому та соціальному розвитку.

Приклади успішних кейсів

Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді МОН України має ряд успішних кейсів по організації освітнього процесу з позашкільної освіти на деокупованих територіях України та подоланні освітніх втрат з позашкільної освіти. Дані напрацювання можуть бути використані і для організації роботи філій закладів позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку закордоном, як центрів підтримки для дітей та педагогів з України, що виїхали в інші країни.

Наприклад: створення окремих інформаційних ресурсів для внутрішньо переміщених осіб, зокрема розміщення посилань на безкоштовні відео-уроки, презентації з української мови, заходи та проекти з формування української національної та громадянської ідентичності. На сайті НЕНЦ створений окремий інтернет ресурс «Позашкільний ХАБ НЕНЦ» <https://www.youtube.com/channel/UCM3MDFAAO9oT8PdcxhnuuQg>. Цей канал нараховує 2,78 тис. підписників; на якому розміщено 2,1 тис. відео освітніх матеріалів еколого-природничого змісту (відеолекції провідних вчених, освітян, тренінгові заняття, майстер класи, презентації конкурсних робіт, тощо). Реалізується проект еколого-пізнавального спрямування «Аудіо-екокіта», метою якого є: посилення екологічної підготовки здобувачів освіти, інтеграції екологічної освіти до європейського та світового освітнього процесу, розширення знань учнів про природу, сприяння становлення

екологічного мислення, розвитку самостійного пошуку знань, формування критичного мислення. Створено мобільний застосунок «Power of EcoBubble», який функціонує українською та англійською мовами.

Педагоги НЕНЦ постійно оновлюють інформаційні ресурси для внутрішньо переміщених осіб, зокрема розміщують посилання на безкоштовні відео-заняття. Розроблені та впроваджується: Програма дистанційного курсу «Математика в Природі» для позашкільної освіти; Дистанційний курс «Природничий лекторій»; Чисельний експеримент у Природничих науках (new); Лекторій для юних хіміків КНУ.

Вагоме місце в діяльності НЕНЦ займає робота щодо пошуку і підтримки обдарованої учнівської молоді, розвиток творчих здібностей здобувачів освіти, які виявляють стійкий інтерес до занять наукою, підготовки їх до участі у всеукраїнських та міжнародних інтелектуальних змаганнях. Враховуючи реалії сьогодення, заходи проводять в змішаному форматі із залученням дітей, які вимушено покинули територію України у зв'язку із військовим станом. НЕНЦ пропонує понад 70 організаційно-масових заходів очно-заочного формату із учнівської молоддю. Серед них: Всеукраїнський турнір юних біологів «NEOBIO», Всеукраїнський турнір юних натуралістів, Всеукраїнська інтернет-олімпіада «Крок до знань», Всеукраїнський турнір юних хіміків імені академіка В.В. Скопенка, Всеукраїнський конкурс винахідницьких і раціоналізаторських проектів еколого-натуралістичного напрямку, Всеукраїнський конкурс юних зоологів і тваринників, Всеукраїнський біологічний форум учнівської та студентської молоді «Дотик природи», Всеукраїнський конкурс дослідницько-експериментальних робіт з природознавства «Юний дослідник» тощо.

Для педагогів на інформаційній сторінці НЕНЦ «Інновації позашкільної освіти» розміщені цікаві авторські розробки педагогів-позашкільників (інформаційна сторінка: https://nepc.gov.ua/?page_id=26376). Добірка включає понад 77 авторських методичних розробок з усіх областей України Ефективно працює «Науково-дослідний віртуальний інститут позашкільної освіти».

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ТА УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Хлус Л.М.,

*кандидат біологічних наук, доцент,
заступник директора з навчально-методичної роботи*

Кузьмінська В.В.

*методист вищої категорії,
Комунальний заклад «Чернівецький обласний центр
еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді», м. Чернівці*

На сучасному етапі перед людством стоїть завдання щодо необхідності зміни свого ставлення до навколишнього середовища та забезпечення відповідного виховання молодого покоління.

Екологічна освіта – складова морального виховання. На формування екологічної свідомості впливають екологічні знання та переконання, які повинен надати заклад освіти в ході освітнього процесу.

У молоді повинні формуватися особистісні універсальні навчальні дії екологічної спрямованості, основи екологічної культури, яка відповідає сучасному рівню екологічного мислення, розвиток досвіду екологічно орієнтованої рефлексивно-оціночної та практичної діяльності в життєвих ситуаціях.

Одним з аспектів нової моделі екологічного виховання є неперервна екологічна освіта, яка забезпечує навчання, самоосвіту, набуття досвіду, розвиток особистості, спрямований на формування ціннісних орієнтацій, поведінкових норм та отримання спеціальних знань по охороні навколишнього середовища, природокористуванню та екологічній безпеці, які реалізуються в екологічно грамотній діяльності.

Ще одна складова нової моделі екологічного виховання – накопичення особистого, індивідуального та групового практичного досвіду застосування знань, умінь, цінностей. Частина такого досвіду має характер стереотипів екологічно безпечної поведінки. Частина – досвід творчого розв'язання нестандартних екологічних задач. Отже, головним в екологічному вихованні школярів є загальнокультурна, діяльнісна спрямованість, націлена на виховання таких якостей

особистості, які забезпечують готовність та здатність до екологічно безпечних дій у довкіллі. При впровадженні у навчальний процес нової моделі екологічного виховання та освіти, в учнівській молоді формується екологічна грамотність, яка передбачає збереження та відновлення живої природи, раціональне використання різноманітних ресурсів природи, оздоровлення навколишнього середовища та способу життя людини.

До освітніх механізмів, які забезпечують вирішення задач екологічної освіти, належать:

- формування основ екологічної свідомості на основі визнання цінності життя в усіх його проявах, необхідності відповідального, бережного ставлення до навколишнього середовища;

- формування основ екологічної грамотності та екологічного мислення, ціннісного ставлення до природи і життя;

- формування вмінь аналізувати й планувати екологічно безпечну поведінку в цілях збереження здоров'я та довкілля.

Виділяють 3 рівні досягнення мети екологічної освіти школярів:

1 рівень – екологічна грамотність. Цей рівень є пізнавальною моделлю, сформованою на емпіричному рівні; дії здобувачів освіти на цьому рівні здійснюються за взірцем, а також формування мотивації на самообмеження в рамках екологічних, моральних і правових норм.

2 рівень – екологічна освіченість. Рівень, при якому пізнавальна модель опанована на теоретичному рівні, як принцип пізнання, за сіб екологічної самоосвіти, екологічного дослідження, екологічного проектування.

3 рівень – екологічна компетентність. Рівень, на якому пізнавальна модель сформована як творча діяльність, накопичений досвід екологічної діяльності в різних життєвих ситуаціях, сформована екологічна складова ключових компетенцій особистості.

На основі цих рівнів формується екологічна культура, яка передбачає такий спосіб життєзабезпечення, при якому суспільство не створює загрозу життю на Землі. Екологічна культура – це здатність людей користуватися своїми екологічними знаннями та вміннями в практичній діяльності. Без відповідного рівня культури люди можуть хоч і мати необхідні знання, проте не володіти ними.

Екологічна культура людини включає її екологічну свідомість та екологічну поведінку.

Формування екологічної культури – бажаний, стратегічний результат екологічної освіти, наслідок спільного впливу на людину соціокультурного середовища, освіти та саморозвитку.

Екологічне виховання – відносно новий напрям педагогіки, який є частиною великої роботи по ознайомленню дітей з природою. Його завдання – допомогти дітям розібратися у складних стосунках людини і природи та через екологічне виховання розвинути в дітях чуйність, любов до природи, прагнення берегти та захищати все живе на планеті Земля. Виховання екологічної культури починається із самого раннього дитинства.

Методи екологічного виховання дітей різноманітні. Серед них добре відомі нам:

- спостереження за рослинами, тваринами, явищами природи, умовами зовнішнього середовища, кліматом тощо;

- експерименти в природі від простого танення снігу та льоду в руках у малюків до вирощування прищеплених гілочок на деревах;

- трудова діяльність дітей у живому куточку, на квітнику, в городі, а також виготовлення шпаківень, годівниць тощо;

- ведення календарів природи і погоди, щоденників спостережень, замальовок і т. ін.;

- проведення спеціальних природоохоронних акцій по підгодівлі звірів у лісі, прорубуванні ополонки на водоймах, виготовленню новорічних композицій замість прикрашання живих ялинок;

- екскурсії, прогулянки, експедиції по збору природного матеріалу для самостійної художньої творчості, а також для складання туристичних маршрутів та карт місцевості;

- читання художньої літератури про природу;

- бесіди з дітьми про природу і людину;

- прослуховування музичних творів;

- відвідування виставок художників-пейзажистів;

- виготовлення поробок з природного матеріалу;

- організація тематичних свят та інших масових заходів.

Екологічне виховання дітей, починаючи з дошкільного віку, будується на цих методах і орієнтується на рівень знань і досвід дітей кожної вікової групи.

Методи екологічної освіти та виховання прийнято поділяти на традиційні та інноваційні, причому якщо зміст поняття традиційні методи є відносно інваріативним, то обсяг та наповненість групи інноваційних методів значної мірою залежить від того, про яку вікову категорію вихованців йдеться.

Так, серед традиційних форм екологічної освіти та виховання молодших школярів провідне місце належить, насамперед, класичному заняттю. Людина, суспільство і природа розглядаються на заняттях гуртків еколого-природничого напрямку в нерозривній органічній єдності. Педагог і вихованець є спостерігачами, експертами; вони беруть участь у пошуковій діяльності, мета якої – знайти щось загадкове, розкрити таємниці навколишнього світу.

Вивчення природи неможливе без безпосереднього спостереження та дослідження предметів і явищ природи. Тому в практиці значне місце посідають екскурсії в природу. Систематичне проведення екскурсій – необхідна умова формування екологічної культури вихованців.

Екологічні екскурсії мають свою специфіку, яка полягає в тому, що під час екскурсії окрім освітніх задач вирішуються й екологічні проблеми. На екскурсіях приділяють увагу екологічному навчанню: виявляють негативні зміни в природному середовищі, які є результатом господарської діяльності та поведінки людей; систематизують уявлення про взаємозв'язки в природі.

На заняттях гуртків широко застосовується ігрова діяльність. Ігри, які використовуються

для вирішення задач екологічної освіти, дуже різноманітні: дидактичні, творчі, рольові, ділові, ігри-змагання, імітаційні.

До дидактичних ігор екологічного змісту відносять ігри з карточками – лото, природним матеріалом тощо.

Рольові ігри екологічного спрямування базуються на моделюванні соціального змісту екологічної діяльності. Рольова поведінка дає можливість дитині проявляти самостійність суджень, формує її вміння вести дискусію, використовувати свої знання.

Імітаційні екологічні ігри базуються на моделюванні екологічної реальності та предметного змісту екологічної діяльності.

Важливою складовою екологічної освіти є екологічне краєзнавство.

Цікавою формою екологічної просвіти є проведення тижня екології.

Відносно новим інноваційним видом діяльності здобувачів освіти молодшого шкільного віку в природі є робота на «екологічній стежині». На стежині джерелами пізнавальної інформації є самі предмети живої та неживої природи. Задача керівника гуртка – продумати послідовність їх вивчення, план спостережень, обсяг інформації. Робота на «екологічній стежині» має не лише інформативний, але й діяльнісний характер: вихованці беруть участь у посадці рослин, в міру своїх сил доглядають за ними, беруть активну участь у прибиранні стежини, розробляють і встановлюють аншлаги, екологічні знаки, покажчики, розвішують годівниці для птахів, розкладають корм для звірів тощо.

Однією з нових форм екологічної освіти молодших школярів є польові практикуми. Їх мета – закріплення теоретичних знань про оточуюче середовище, оцінка його стану, формування практичних вмінь та навичок роботи в природі по покращенню стану довкілля.

Останніми роками в роботі з молодшими школярами застосовують також метод проєктів. Він містить наступні етапи: формулювання мети, усвідомленої та прийнятої дітьми; розробку плану дій, практичні дії, кроки до наміченої мети, підбиття підсумків виконання проєктів. Проєкти можуть бути короткотерміновими та довготривалими, виконуватись як під час занять, так і за їх межами.

Вдалою сучасною формою роботи з молодшими школярами є екологічні клуби, орієнтовані переважно на пізнавальну та

найпростішу практичну діяльність здобувачів освіти початкових класів.

Все ширше застосовується також індивідуальна форма екологічної роботи, яка передбачає підготовку доповідей, бесід, лекцій, спостереження за тваринами та рослинами; виготовлення поробок, фотографування, малювання, ліплення живих об'єктів тощо.

Метою екологічної освіти здобувачів освіти середнього та старшого шкільного віку є формування екологічного світогляду. Трактовка поняття «екологічний світогляд» обіймає такі основні якісні характеристики:

- екологічні методи наукового пізнання, інформаційні технології, комп'ютерне моделювання;

- екологічні критерії оцінки знань і практичного досвіду;

- усвідомлення і затвердження пріоритету всіх форм життя на Землі;

- збагачення світового наукового і практичного досвіду людини в соціальному та природному середовищі;

- відповідальне ставлення до природи, матеріальних, соціальних і духовних цінностей.

Основними напрямками екологічної освіти в основній та старшій школі є: природничо-науковий, натуралістичний, етичний, етнічний, гуманістичний.

Природничо-науковий напрям передбачає навчання через отримання знань з географії, біології, екології, хімії, фізики, основ безпеки життєдіяльності, а у позашкільні – через знання, отримані у гуртках еколого-природничого циклу.

Натуралістичний напрям спрямований на вивчення природи в природі; в основі цього напрямку лежить прагнення подолати відрив від природи, дати не лише знання, але й поглибити розуміння природи.

Етичний напрям пропагує норми поведінки, які спричиняють найменшу шкоду природі: економія води, енергії, повторне використання ресурсів.

Етнічний включає прагнення використовувати досвід народів, для яких властиве безконфліктне співіснування з природою.

Гуманістичний напрям – це знання того, що вирішення екологічних проблем неможливе без миру в усьому світі, дотримання прав людини.

Зміст екологічної освіти та виховання засвоюється здобувачами освіти в їх

різноманітній діяльності та реалізується через компетентнісний підхід в екологічній освіті.

Відмінність екологічно компетентного вихованця від екологічно освіченого полягає в тому, що перший не лише досяг певного рівня екологічних знань, умінь, навичок, але й здатен реалізувати їх у повсякденній життєдіяльності. Основою формування екологічної компетентності дитини є екологічні компетенції, які передбачають спроможність здобувача освіти розуміти навколишнє соціопріродне середовище і раціонально взаємодіяти з ним.

Формувати у школярів екологічні компетенції можна через підготовку його до самостійної відповідальної дії по вирішенню екологічних проблем, яке здійснюється на основі екологічно ціннісного самовизначення, і через активну взаємодію з навколишнім соціопріродним світом, в ході якого він вчиться розуміти, змінювати себе і навколишній світ.

Освітній процес, спрямований на формування екологічних компетенцій школярів,

повинен бути орієнтований на створення ситуацій та підтримання дій, які для дітей мають практичний зміст і можуть спиратися на життєвий досвід.

Отже, сутність екологічного виховання можна визначити такими категоріями: світогляд – цінності – ставлення – поведінка, які є основними компонентами всієї системи. Кожна ланка виконує певну функцію, але всі вони взаємопов'язані та взаємодіють в процесі організації екологічного виховання.

Результатом екологічного виховання повинен бути сформований екологічний світогляд, оснований на природничо-наукових і гуманітарних знаннях, який відображає глибоку впевненість особистості в розумінні єдності людини і природи.

Екологічний світогляд складає основу принципів і методів пізнання в екологічному вихованні. Процес формування екологічного світогляду є складним завданням педагогіки. Екологічний світогляд визначає систему цінностей, відповідну поведінку та ставлення до природи, людини, суспільства.

РОЗВИТОК ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИХОВАНЦІВ ГУРТКІВ У КОНТЕКСТІ МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬО-ВИХОВНОГО ПРОСТОРУ

Бицько Тетяна

методист комунального закладу
«Чернігівська обласна станція юних натуралістів»

Сучасний світ стикається зі складними екологічними проблемами, вирішення яких вимагає від нас змін у нашому стилі життя. Саме тому розвиток екологічної компетентності у молодого покоління є надзвичайно важливим для досягнення сталого розвитку. Тож, сьогодні я б хотіла поділитися з вами досвідом нашого закладу щодо розвитку цієї важливої компетенції у наших вихованців.

Насамперед потрібно зазначити, що екологічна компетентність не обмежується лише знаннями про природу та її охорону. Це також розуміння взаємозв'язків між людиною та природою, вміння приймати екологічно обґрунтовані рішення та використовувати ресурси природи відповідально, що важливо для впровадження сталого розвитку.

Сприятливою для формування екологічної свідомості і екологічної компетентності є гурткова робота оскільки вона виходить за межі навчальної програми, спрямована на розширення і доповнення знань, умінь, досвіду здобувачів освіти.

Керівники гуртків комунального закладу «Чернігівська обласна станція юних натуралістів» адаптували заняття гуртків до нових умов, урізноманітнили форми і методи освітньої діяльності. Серед форм: екологічні смартмоби, майстер-класи, фотоплени, вікторини, віртуальні квести, віртуальні подорожі, екскурсії, тощо.

В освітньому процесі КЗ «Чернігівська обласна станція юних натуралістів» запроваджено таку форму роботи екологічний смартмоб, який є перспективним напрямом формування навичок спілкування з природою.

Так гуртківці стали активними учасниками екологічного смартмобу: «Навчаємось, вивчаємо та відпочиваємо разом», в рамках якого проведенні майстер класи: «Пливи, пливи віночку», «Не наступайте на бджіл», «Виготовлення монохромної композиції», «Виготовлення еко-торби»; інтерактивних майстер-класів «Творчі юннатівські майстерні».

Участь здобувачів освіти у смартмобах сприяла формуванню життєвих компетентностей їх учасників, «запалювала» активістів ідеєю сталого розвитку. Відтак вони передавали отримані на станції знання і навички, як естафету, іншим дітям, дорослим за допомогою мобільного додатку Вайбер.

«Зелений клас» станції слугує екологічним майданчиком для проведення різноманітних заходів з гуртківцями. З нагоди Всесвітнього Дня охорони навколишнього середовища проведено «екологічний бульвар», учасниками якого стали здобувачі освіти закладів освіти міста та вихованці ОБЛСЮН. Метою заходу була широка еколого-просвітницька робота та популяризація природоохоронної діяльності.

У ході заходу юні природолюби стали учасниками геокешингу – захоплюючої гри-квесту.

На території станції функціонує еколого-просвітницька стежка «Природа – наш дім». Вона нараховує 12 інформаційно-просвітницьких зупинок: «Чернігівське обласне Управління лісового та мисливського господарства», Правила поведінки відпочиваючих у лісі», «Ліс – природний комплекс», «Типи лісів», «Що нам дає 1 га лісу», «Отруйні гриби», «Їстівні гриби», «Птахи лісу», «Хребетні тварини», «Безхребетні тварини», «Червона книга України», «Майбутнє лісу в твоїх руках». Здійснюючи подорож еколого-просвітницькою стежкою «Природа – наш дім», учні, батьки отримують цікаву інформацію щодо важливості лісу для навколишнього середовища, занурюються у дивовижний світ природи, ознайомилися з Червонокнижними рослинами і тваринами України отримують практичні навички з виготовлення годівниць, штучних дуплянок, шпаківень; розгадували кросворди, ребуси, вікторини, брали участь у майстер-класах. Для всіх бажаючих розроблена онлайн екскурсія стежкою.

Велику увагу вихованці ОБЛСЮН надають дослідницькій роботі. Закладають на навчально-дослідній земельній ділянці станції

досліди. Ряд дослідів гуртківці разом з батьками закладають на присадибних та дачних ділянках, отримують власний досвід щодо вирощування сучасних сортів і гібридів овочів.

Влітку діти провели для здобувачів освіти міста екошопінг смаку, в ході якого юннати представили вирощені овочі та фрукти та продегустували їх.

Традиційним в освітній діяльності закладу стало проведення екологічних челенджів. Гуртківці напередодні Дня Землі (22 квітня) започаткували челендж «Мріємо та діємо». Вихованці станції розповіли, що мріють і діють, щоб наша планета залишалася блакитною та зеленою. Юннати наголосили, що російське вторгнення на українські землі призвело до дуже серйозних негативних екологічних наслідків: забруднення повітря, ґрунту і водойм, підтоплення територій, знищення і пошкодження об'єктів природоохоронного фонду, виникнення лісових пожеж. Вихованці запросили долучитися до всеукраїнської акції «Дерева перемоги» і підкреслили, що саме діти і молодь у цей складний час мають стати взірцем для наслідування і закликали всіх бажаючих приєднуватися до природоохоронних дій.

До Міжнародного дня захисту дітей, який святкується щорічно 1 червня, вихованці гуртків комунальним закладом «Чернігівська обласна станція юних натуралістів» започаткували челендж «Чарівна країна дитинства». Діти розповіли про свої дитячі мрії, на які вплинула війна, яка вмиє їх змінила. Юннати наголосили, що діти народжуються і ростуть для миру, а саме в цей день вони висловили слова подяки нашим українським захисникам. Також, вихованці станції привітали українців з Міжнародним днем захисту дітей і побажали миру в кожній сім'ї, щасливих дитячих очей, здоров'я, достатку і найголовніше — перемоги.

До Дня Незалежності України вихованці комунального закладу «Чернігівська обласна станція юних натуралістів» ініціювали проведення челенджу «Моя Україна – єдина та вільна». Здобувачі освіти підкреслили, що День Незалежності України є особливим днем для кожного з нас, бо українці цінують свободу, правду, мир і незалежність, які відстоюють ціною життя. Також юннати розповіли про свої мрії: вільну, незалежну Україну, яка подолає усіх ворогів. Вихованці станції

привітали всіх українців з Днем Незалежності і побажали єдності, віри, миру і перемоги. І наголосили: «Ми на своїй землі!».

Челендж «Пам'ятаємо» був приурочений до Дня пам'яті захисників України. Юннати закликали завжди пам'ятати українських захисників, які віддали найдорожче – життя, і загинули за нашу свободу і незалежність; зберегти пам'ять про трагедію, що сталася у 2014 році в Іловайському котлі.

В рамках челенджу «Хай буде мирним небо» юннати комунального закладу «Чернігівської обласної станції юних натуралістів» зняли відео зі зверненням до ровесників, воїнів, політиків із закликом до миру. Відео розмістили у мережі Facebook із хештегом «Хай буде мирним небо», естафету передали 73 друзям.

Цікаво пройшов фотопленер «Чернігів – місто-герой України». Гуртківці у своїх світлинах відобразили сьогодення рідного міста, його мешканців. Юним фотолюбителям вдалося відобразити настрій, емоції людей, їх відношення до братів наших менших, до природи.

Упровадження квест-технологій в освітній процес відповідає інтересам та творчим потребам учнівської молоді. Під час проведення квестів «Давай з природою дружити», «Природа – наш дім», «Зимуючі птахи», «Домашні улюбленці» та інших гуртківці проявили активність, творчу ініціативу, вміння швидко знаходити вихід із складних ситуацій.

Формуванню екологічної компетентності особистості та відповідальності за збереження довкілля перед майбутніми поколіннями сприяє проектна діяльність здобувачів освіти. Вона забезпечує продуктивний зв'язок теорії і практики в процесі навчання і виховання; сприяє формуванню в учнів життєвих компетенцій. Вихованці гуртків станції розробили та здійснили ряд проєктів: «Клейноди української нації», «Мій дім – це міць, це – оберіг, родина», «Мій дім – квітуча Україна».

Для вихованців гуртків, здобувачів освіти закладів загальної середньої та позашкільної освіти області на сайті ОБЛСЮН створено екологічний лекторії.

Під час онлайн занять екологічного лекторію вихованці гуртків знайомляться здобувачі освіти області з сучасними досягненнями вітчизняної та світової науки в галузі екології,

охорони природи та раціонального природо-користування природних багатств, з презентаціями які розроблені педагогами станції, з основними датами екологічного календаря, розвивають свої пізнавальні інтереси.

Для здобувачів освіти організовано роботу студії «Арт Флора», в якій під час проведення майстер-класів діти набудуть практичних умінь з флористики та квіткового аранжування.

Для любителів тваринного світу проводяться майстер-класи «Мистецтво акваріумістики» під час яких здобувачі освіти ознайомляться з обладнанням та оформленням найпростішого акваріума вдома, з видами акваріумних риб, навчаються правильно доглядати за акваріумом та його мешканцями, проведуть цікаві спостереження.

Гуртківці комунального закладу «Чернігівська обласна станція юних натуралістів» беруть активну участь в роботі юнацької секції Чернігівської обласної організації Українського товариства охорони природи. Зокрема в масових еколого-натуралістичних заходах, екологічних місячниках, природоохоронних акціях, операціях тощо.

Щороку юннати долучаються до акції «Збережи первоцвіти» організаторами якої виступають Партнерська мережа «Освіта в інтересах сталого розвитку в Україні», Чернігівська обласна організація Українського Товариства охорони природи, Національний університет «Чернігівський колегіум ім. Т.Г. Шевченка», КЗ «Чернігівська обласна станція юних натуралістів».

Беручи участь в щорічній природоохоронній акції «Збережи первоцвіти», гуртківці КЗ «Чернігівська обласна станція юних натуралістів» проводять практичні роботи по догляду за первоцвітами в дендрологічному відділку НДЗД ОБЛСЮН, випускають листівки «Охорона первоцвітів — справа кожного з нас» та розвішують їх в місцях стихійних продажів. Під час екскурсій учні проводять спостереження за ранньоквітучими рослинами у природі.

Приєднуються до акцій «Підгодуймо птахів взимку», метою якої було: виховання любові до природи, відповідального ставлення до птахів; проведення широкої просвітницької

роботи та практичних дій з охорони і збереження зимуючої орнітофауни м. Чернігова та Чернігівської області.

Акції «Подаруй свій будиночок птахам» до якої долучилися вихованці гуртків КЗ «Чернігівська обласна станція юних» розвісили на території закладу 20 шпаківень, 10 синичників.

Конкурсу «Будиночок для корисних комах», який проходить у рамках заходів збереження й примноження кількості корисних комах і збільшення біологічного різноманіття. Гуртківці комунального закладу «Чернігівська обласна станція юних натуралістів» виготовили і розмістили на території еколого-просвітницької стежки «Природа-наш дім», міні-будиночки для комах.

Залученню гуртківців до природозаповідної справи сприяє робота в профільних гуртках юних натуралістів, де здобувачі освіти знайомляться з структурою природоохоронних організацій України, правовими основами природокористування, діяльністю міжнародних природоохоронних організацій. Безпосереднє знайомство учнівської молоді із заповідною справою відбувається під час практичної роботи.

Здобувачі освіти гуртків «Відповідальне споживання», «Основи агрохімії», КЗ «Чернігівська обласна станція юних натуралістів», який працює на базі Озерянського закладу загальної середньої освіти I-III ступенів Варвинської селищної ради Прилуцького району Чернігівської області (керівник Щербина В.М.), вивчають червонокнижні рослини, зокрема весняні синузії ботанічних заповідників «Липів Яр», «Цикля». Діти проводять моніторингові дослідження за станом рідкісних видів, інформаційно-просвітницьку роботу серед місцевого населення, комплексну оцінку екологічного стану свого населеного пункту.

Для вихованців гуртків працює екологічний клуб «Берізка». Засідання клубу «Берізка» проводяться у різних формах: конкурси, трудові десанти, акції, зустрічі з екологами.

ВІДОБРАЖЕННЯ ПОЛОЖЕНЬ КОНЦЕПЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ У СТАНДАРТАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Лико Д.В.

доктор сільськогосподарських наук, професор,

Портухай О.І.

кандидат сільськогосподарських наук, доцент,

Суходольська І.Л.

кандидат біологічних наук, доцент,

Масовець Б.П.

*здобувач PhD зі спеціальності 101 Екологія. Кафедра екології, географії та хімії,
Рівненський державний гуманітарний університет*

Нераціональне використання природних ресурсів, інтенсивне ведення господарства, значне забруднення довкілля, в тому числі і внаслідок військових дій, призводить до погіршення здоров'я населення та викликає необхідність пошуку дієвих рішень і формування нових поглядів у подальшому розвитку суспільства. Нова світоглядна парадигма є політичною та практичною моделлю такого розвитку всіх країн світу, який задовольняє потреби нинішнього покоління без шкоди для можливості майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби. Ця модель орієнтована на досягнення оптимального балансу між трьома складовими розвитку – економічною, соціальною та екологічною [3].

Один з важливих і необхідних засобів здійснення переходу до такого розвитку суспільства вбачається у екологічному вихованні та інформуванні населення про наслідки діяльності людини. В Україні розроблена та прийнята Концепція екологічної освіти України, згідно якої метою екологічної освіти є формування екологічної культури, навичок, знань, мислення і свідомості, що ґрунтуються на ставленні до природи як універсальної, унікальної цінності [2].

Для досягненню зазначеної мети необхідним є дотримання при веденні державної політики наступних принципів:

➤ неперервності процесу екологічного навчання в системі освіти, в тому числі підвищення кваліфікації та перепідготовки;

➤ розповсюдження системи екологічної освіти і виховання на всі верстви населення з урахуванням індивідуальних інтересів;

➤ комплексності екологічної освіти і виховання [2].

У закладах вищої освіти важливими завданнями розвитку екологічної освіти є:

➤ підготовка фахівців-екологів різного освітнього рівня для державних органів управління в галузі охорони навколишнього середовища та раціонального природокористування, громадських організацій, підприємств, що реалізується через здобуття освіти за спеціальностями 101 Екологія та 183 Технології захисту навколишнього середовища;

➤ введення курсів екологічного спрямування до освітніх програм відмінних від тих, що орієнтовані на підготовку фахівців-екологів.

Розробка програм навчальних дисциплін екологічного спрямування повинна здійснюватися з врахуванням вимог сьогодення, міжнародних принципів, потреб регіонів. У навчальних планах згідно Концепції екологічної освіти на бакалаврському рівні необхідно передбачити курс екології, який би включав необхідні теоретичні і практичні аспекти, а також відповідні до спеціальностей різних галузей знань дисципліни екологічного спрямування [2]. Прикладами таких дисциплін у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки може бути «Економіка природокористування», «Соціоекологія», «Екологія людини», 20 Аграрні науки та продовольство – «Агроекологія», 07 Управління та адміністрування – «Екологічний менеджмент та аудит», 08 Право – «Екологічне право», 18 Виробництво та технології – «Техноекологія», «Промислова екологія», 25 Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону – «Військова екологія», «Екологічна безпека» тощо.

Для розуміння реалізація Концепції екологічної освіти в Україні та можливості поглиблювати екологічну свідомість та культуру в закладах

вищої освіти проаналізовано 38 стандартів вищої освіти різних спеціальностей першого (бакалаврського) рівня, що належать до 15-ти галузей знань. До уваги не брали спеціальність 101 Екологія та 183 Технологія захисту довкілля, що безпосередньо орієнтовані на формування фахівців-екологів.

У переліку компетентностей випускника усіх проаналізованих стандартів прослідковується формування наступної компетентності: «Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні» [1].

У цій компетентності згадується сталий розвиток суспільства, тому для її набуття здобувачами вищої освіти необхідно передбачити в освітніх програмах курс або окремі теми навчальних курсів, що розглядатимуть стратегію сталого розвитку. Оскільки сталий розвиток орієнтований на досягнення оптимального балансу між економічною, соціальною та екологічною складовою, можна зробити

припущення, що це сприятиме поглибленню екологічної свідомості та культури. Проте аналіз освітніх компонент освітньо-професійних програм першого (бакалаврського) рівня вищої освіти досліджуваних спеціальностей показав переважну відсутність дисциплін екологічного спрямування або вивчення цілей сталого розвитку.

Компетентність «Прагнення до збереження навколишнього середовища» серед досліджуваних 38 стандартів бакалаврського рівня включено у 12 стандартів таких спеціальностей: 081 Право, 102 Хімія, 103 Науки про Землю, 104 Фізика та астрономія, 121 Інженерія програмного забезпечення, 136 Металургія, 134 Авіаційна та ракетно-космічна техніка, 142 Енергетичне машинобудування, 151 Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології, 181 Харчові технології, 201 Агрономія, 204 Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва [1]. Перелік інших компетентностей проаналізованих стандартів, що орієнтовані на формування екологічної свідомості та культури наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Перелік компетентностей стандартів першого (бакалаврського) рівня, що орієнтовані на формування екологічної свідомості та культури

Галузь знань	Спеціальність	Компетентності
01 Освіта/ Педагогіка	012 Дошкільна освіта	КС-4. Здатність до формування в дітей раннього і дошкільного віку первинних уявлень про предметне, природне, соціальне довкілля, властивості і відношення предметів; розвитку самосвідомості («Я» дитини і його місце в довкіллі). КС-8. Здатність до формування в дітей раннього і дошкільного віку навичок екологічно безпечної поведінки і діяльності в побуті, природі й довкіллі.
	013 Початкова освіта	СК-3. Здатність до інтеграції та реалізації предметних знань як основи змісту освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти: мовно-літературної, математичної, природничої, технологічної, інформативної, соціальної і здоров'язбережувальної, громадянської та історичної, мистецької, фізкультурної. СК-7. Здатність до моделювання змісту відповідно до очікуваних результатів навчання, добору оптимальних форм, методів, технологій та засобів формування ключових і предметних компетентностей молодших школярів у процесі вивчення освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти: мовно-літературної, математичної, природничої, технологічної, інформативної, соціальної і здоров'язбережувальної, громадянської та історичної, мистецької, фізкультурної.

	015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)	К 21. Здатність упроваджувати ефективні методи організації праці відповідно до вимог екологічної безпеки, безпеки життєдіяльності та охорони і гігієни праці.
07 Управління та адміністрування	071 Облік і оподаткування	СК08. Ідентифікувати та оцінювати ризики недосягнення управлінських цілей суб'єкта господарювання, недотримання ним законодавства та регулювання діяльності, недостовірності звітності, збереження й використання його ресурсів. СК11. Демонструвати розуміння вимог щодо професійної діяльності, зумовлених необхідністю забезпечення сталого розвитку України, її зміцнення як демократичної, соціальної, правової держави.
10 Природничі науки	103 Науки про Землю	К14. Здатність застосовувати базові знання фізики, хімії, біології, екології, математики, інформаційних технологій тощо при вивченні Землі та її геосфер. К19. Здатність проводити моніторинг природних процесів.
	106 Географія бакалавр	К2. Здатність застосовувати знання і розуміння основних характеристик, процесів, історії і складу природи і суспільства.
12 Інформаційні технології	121 Інженерія програмного забезпечення	К21. Здатність оцінювати і враховувати економічні, соціальні, технологічні та екологічні чинники, що впливають на сферу професійної діяльності.
	124 Системний аналіз	К17. Здатність використовувати системний аналіз як сучасну міждисциплінарну методологію, що базується на прикладних математичних методах та сучасних інформаційних технологіях і орієнтована на вирішення задач аналізу і синтезу технічних, економічних, соціальних, екологічних та інших складних систем.
14 Електрична інженерія	143 Атомна енергетика	ФК 8. Здатність враховувати правові, соціальні, екологічні, етичні, економічні та комерційні міркування, що впливають на реалізацію інженерних рішень в галузі атомної енергетики.
15 Автоматизація та приладобудування	151 Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології	К20. Здатність враховувати соціальні, екологічні, етичні, економічні аспекти, вимоги охорони праці, виробничої санітарії і пожежної безпеки під час формування технічних рішень.
	153 Мікро- та наносистемна техніка	К1. Здатність враховувати соціальні, екологічні, етичні, економічні та комерційні міркування, що впливають на ефективність та результати інженерної діяльності в галузі мікро- та наносистемної електронної техніки.
18 Виробництво та технології	184 Гірництво	СК11. Здатність до забезпечення протиаварійного захисту ланок гірничих підприємств та екологічної безпеки проведення гірничих та інших робіт.

Вимоги сьогодення потребують активізації розвитку екологічної свідомості та культури у закладах вищої освіти, дотримання принципу неперервності цього процесу у всіх спеціальностей різних галузей знань. Важливо при перегляді стандартів вищої

освіти врахувати положення Концепції екологічної освіти України і включити до їхнього змісту відповідні компетентності, що сприятимуть більш ефективному формуванню екологічної свідомості та культури у фахівців різних спеціальностей. Поінформованість

населення щодо стану довкілля, негативних наслідків діяльності людини, впливу забруднення на здоров'я, підвищить усвідомлення необхідності пошуку шляхів вирішення цих проблем та забезпечить у майбутньому досягнення цілей сталого розвитку.

Література

1. Затверджені стандарти вищої освіти. Міністерство освіти і науки України <https://bit.ly/4aWJp8o>.

2. Концепція екологічної освіти України. Колегія Міністерства освіти і науки України. N 13/6–19 від 20.12.2001 <https://t1p.de/1urye>.

3. Проект Закону України від 07.08.2018 № 9015 (Одержаний ВР України) Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року <https://t1p.de/1urye>.

ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ: ВИХОВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ НА ЗАНЯТТЯХ ГУРТКА

Ярошенко О.І.,

Комунальний заклад «Харківський обласний Палац дитячої та юнацької творчості», методист, керівник гуртка «Основи фенології»

У статті акцентовано увагу на формуванні в дітей та молоді цінностей і компетентностей, необхідних для практичної природоохоронної діяльності та виховання екологічної культури.

Висвітлено технологічне підґрунтя організації та проведення занять гуртка «Основи фенології» в дистанційному форматі, участі в конкурсах еколого-натуралістичного напрямку.

Наголошено на важливості та результативності роботи експериментально-пошукового характеру з ученими науково-дослідних установ і закладів вищої освіти.

Ключові слова: «екологічна освіта і виховання; компетентності; ціннісні орієнтації; формування національних цінностей; екологічна культура; традиційні та інноваційні технології організації освітньої діяльності; педагогіка партнерства; внутрішня мотивація; метод проєктів; дистанційне навчання».

Позашкільна освіта є складовою системи безперервної освіти. Вона історично базується на традиціях виховання особистості та є сприятливим соціокультурним середовищем для проведення різнопланової виховної роботи. Значення позашкільної роботи в розвитку особистості посилюється тим, що вона сприяє вихованню не лише духовності й моральності, задоволенню різнобічних інтересів, а й стимулює творчий розвиток, виховує позитивне ставлення до національних цінностей [2, с. 4].

У концептуальних засадах НУШ викладено ключові компетентності, визначені «Рекомендаціями Європейського Парламенту та Ради Європи щодо формування ключових компетентностей освіти впродовж життя», та їхній взаємозв'язок із практичними вміннями.

Виховання означених цінностей у підлітків на сучасному етапі найбільш ефективно відбувається у взаємодії родини, школи, закладів позашкільної освіти й інших суспільних інститутів.

Духовна цінність, щоб стати надбанням вихованця, вимагає сформованості особливого мотиву – незвичного світосприйняття або, образно кажучи, «перетворення гусіні у метелика». Останній, на відміну від першої здатен літати, а отже сприймає світ по-іншому. Так само і духовна особистість залишає трясовину утилітарних життєвих цінностей і піднімається до вищих смислів життя, відправляється політ, щоб утвердитися у духовно досконалішому [1, с. 7].

Виникнення ціннісних орієнтацій, позицій, установок і поглядів підлітка, як правило, пов'язане з процесом навчання. Водночас для їхнього розвитку велике значення має вплив навколишніх обставин, умов соціалізації й культурного рівня середовища [2, с. 13].

Аналіз досвіду роботи закладів позашкільної освіти показує, що для виховання в підлітків національних цінностей важливе значення має правильна організація освітньої

роботи [2, с. 25].

У процесі виховання національних цінностей молоді будь-який виховний вплив є багатостороннім. У зв'язку з цим виховна робота має бути особистісно зорієнтованою, базуватися на особистісно діяльній принципі її організації, який передбачає активне включення вихованця в освітній процес на засадах співпраці, діалогу, партнерства, високої вимогливості й глибокої поваги до нього [2, с. 22].

І.Д. Бех у статті «Українська національна ідентичність у науково-психологічних координатах» стверджує, що особистість як суб'єкт української національної ідентичності стійко усвідомлює свою належність до української нації як творця духовно-культурних цінностей; формує на їх основі власні смислоціннісні утворення, що складають її вищий Я-образ, і реалізує його у достойному житті [3, с. 28].

Для формування життєвих компетентностей і ціннісних орієнтацій вихованців практикуємо на занятті гуртка «Основи фенології» традиційні та інноваційні технології організації освітньої діяльності.

В умовах воєнного часу проводимо в онлайн форматі природоохоронні та екологічні освітньо-виховні заходи: фестиваль «В об'єктиві натураліста», вікторини до свята лісу, екологічні ігри, віртуальні екскурсії; конкурси «Птах року», «Годівничка», «Галерея кімнатних рослин», «Парад квітів біля школи», «Моя країна – Україна!».

Перевагу надаємо особистісно зорієнтованому навчанню. Ця технологія сприяє індивідуалізації навчання, здійсненню диференційованого підходу; крім того, самовираженню, самореалізації особистості допомагає проблемне навчання.

Серед інноваційних застосовуємо інтерактивні технології, інформаційно-комунікаційні. Запроваджуємо елементи проєктного навчання. Застосовуємо складові технології креативного розвитку.

Як інструменти педагогіки партнерства використовуємо цікаві й захоплюючі розповіді, відверту бесіду, справедливу і незалежну оцінку, заохочення творчих успіхів, особистий приклад, зустрічі з цікавими людьми, спільний пошук рішень, спільні суспільно корисні справи з батьками, благодійні акції тощо.

Важливим етапом на шляху формування

ціннісних орієнтирів особистості є організація та проведення еколого-освітніх заходів, приурочених до Всесвітнього дня водно-болотних угідь, Всесвітнього дня охорони природи, Міжнародного дня Землі, Міжнародного дня збереження біорізноманіття, Дня довкілля.

Під час реалізації ідеї формування в дітей здатності знаходити правильне рішення в різних життєвих ситуаціях, зокрема в умовах воєнного часу, особлива увага на заняттях гуртка «Основи фенології» приділяється вихованню екологічної культури, розвитку ціннісних орієнтирів і ключових компетентностей: соціальної, мотиваційної, функціональної.

Основні елементи педагогічної діяльності реалізуємо на таких етапах: прогнозування, змістовно-пошуковому, етапі моніторингу.

Застосовувані технології допомагають утвердженню «суб'єкт – суб'єктних» стосунків, коли вихованець є суб'єктом пізнання. Для цього необхідно, щоб кожен усвідомив місце та значущість основних етапів освітньої діяльності: мотивація – цілеутворення – планування – організація освітньої діяльності – реалізація завдань.

Важливою умовою навчання та першим кроком до формування цінностей вихованця є внутрішня мотивація (самотивація). Для цього дотримуємося таких вимог:

- не використовуємо ситуацію змагання;
- намагаємося не нав'язувати освітню мету «зверху»;
- намагаємося уникати встановлення часових обмежень;
- стежимо, щоб завдання відповідали віковим особливостям дитини;
- даємо дитині право вибору навчального завдання.

У процесі організації освітньої діяльності прагнемо дотримуватися гнучкості під час вибору прийомів, нестандартності, створюємо ситуації, які «оживляють» заняття. Ефективним на цьому етапі є проблемне навчання. Пропонуємо дітям здійснити заочну подорож із казковими персонажами та виконати певні завдання для досягнення кінцевої мети заняття.

Ось низка проблемних питань, над якими була організована робота: «Чи є шкідливі тварини», «Користь отруйних рослин», «Аптека на підвіконні», «Аптека на городі», «Сад ароматів», «Біологічні методи боротьби зі шкідниками саду», «Екодія на захист

первоцвітів», «Ековчинок на захист пернатих». Формуванню у вихованців соціальних компетентностей та ціннісних орієнтирів сприяють і такі запитання: «Як визначити погоду за народними прикметами?», «Які ви знаєте рослини, що є символами України?», «Які народні свята присвячені рослинам?», «Які ви знаєте трави, що корисні для здоров'я?».

Не втрачає актуальності й проблема підвищення якості дослідницької роботи. Практикуємо проведення занять-практикумів, семінарів, консультацій, екскурсій до науково-дослідних установ.

Ефективною є робота експериментально-пошукового характеру з ученими-науковцями товариства ентомологів, охорони природи, лісівників, Українського інституту рослинництва імені В.Я. Юр'єва, Українського ордена «Знак пошани» науково-дослідного інституту лісового господарства та агролісомеліорації імені Г.М. Висоцького, науково-дослідної установи «Український науково-дослідний інститут екологічних проблем», Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

З метою поширення знань і підвищення обізнаності щодо цінностей біологічної та ландшафтної різноманітності, формування екологічної свідомості та виховання поваги до природи використовуємо інтерактивні методи та прийоми, що є універсальними для розвитку життєвих компетентностей, формують уміння колегіально вирішувати завдання, сприяють активізації особистісних якостей вихованця. Перевагу надаємо роботі в групах, парах, яка реалізується через прийоми рольової гри, «Вільного мікрофона», уявної прогулянки.

Ефективним для формування життєвої компетентності є метод проєктів, який передбачає вирішення певної проблеми та орієнтується на самостійну дослідницьку діяльність вихованців – індивідуальну, парну, групову. Практикуємо підготовку мініпроєктів. Типи проєктів найрізноманітніші: дослідницькі, творчі, ігрові, інформаційні, практично-організаційні тощо. Обов'язкова умова завершення роботи над проєктом – створення презентації.

Пропонуємо дітям самостійно попрацювати з анкетою «Що головне в житті». Попереджаємо, що відповіді мають бути

максимально щирими. «Правильних» і «неправильних» відповідей бути не може. Заповнену анкету дитина показує чи озвучує лише за власним бажанням. Після закінчення роботи з анкетою керівник пропонує поміркувати над питаннями: «Які речі ти цінував/цінувала найбільше, коли тобі було 6–7 років?», «Чи збігаються твої дитячі цінності з тими, що ти визначив/визначила для себе зараз?», «Чому цінності людини з віком змінюються?» Після цього пропонується обговорення останнього питання на загал. Пропонуємо скласти всім разом список цінностей на основі найпоширеніших особистих цінностей дітей і списку загальнолюдських цінностей [6].

Використання можливостей дистанційного навчання спрямовуємо на вирішення таких проблем:

- візуалізація освітньої інформації за допомогою наочного представлення;
- індивідуалізація та диференціація процесу навчання.

Можливості дистанційного навчання на різних етапах занять різноманітні, оскільки:

- сприяють виявленню прогалин у знаннях, допомагають пригадати вивчене за незначний проміжок часу (на етапі актуалізації опорних знань);
- сприяють унаочненню лекції керівника, опрацюванню матеріалу підручника тощо (етап формування, засвоєння нових знань);
- забезпечують створення можливостей для організації самостійної роботи вихованців, формування диференційованого підходу (етап застосування знань);
- допомагають під час організації тестування, завдяки чому створюються можливості для динамічної самоперевірки, взаємоперевірки тощо (контроль рівня навчальних досягнень).

Завдяки використанню інформаційно-комунікаційних технологій відбуваються зміни в освітньому процесі, у центрі якого перебуває особистість дитини (за принципом дитиноцентризму), головною метою стає розвиток інтелекту та творчих здібностей, пізнавальної активності вихованців, що дасть змогу сформувати здатність до самореалізації, самостійності мислення, уміння працювати над розв'язанням важливих життєвих проблем. Змінюється також у цьому процесі роль керівника: він, за В.І. Шуляром, виконує фасилітативні функції): стає координатором,

партнером, співавтором, консультантом.

Вважаємо за необхідне завжди, особливо в сучасних умовах воєнного стану, створювати ситуацію успіху, заохочувати дітей до подальшої праці. Оволодіння навичками оцінювання, взаємо- та самооцінювання, прозорість оцінки приводить до зниження конфліктності, спонукає до формування позитивних Я-концепцій, вироблення критичного ставлення до власної роботи, адекватного сприйняття відгуків (комунікативна компетентність).

Висновки

1. Критеріями якості та результативності освітнього процесу є формування ціннісних орієнтирів у дітей шляхом участі в масових еколого-натуралістичних заходах, підвищення пізнавального інтересу вихованців до біології, виховання екологічної культури, розвиток комунікативних навичок, емоційної та естетичної чутливості дітей, креативність мислення, комфортність навчання. Готовність сприяти та брати особисту участь у захисті навколишнього природного середовища.

2. Готуючись до кожного заняття, прагнемо зробити процес навчання багатоаспектним: виробити у вихованців високий рівень біологічних знань, здійснити допрофесійну підготовку, сприяти професійній орієнтації. За таких умов реалізується кінцева мета позашкільної освіти, а крім того, вихованці пізнають життя в усій його розмаїтості, вчать не розгублюватись у складних життєвих ситуаціях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І.Д. Особистість на шляху до духовних цінностей : монографія. /

І.Д. Бех. – Київ – Чернівці : «Букрек», 2018. – 320 с.

2. Зміст і технології позашкільної освіти для вихованців підліткового віку: методичні рекомендації / [А.В. Корнієнко]. – Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2020. – 112 с. URL: https://nenc.gov.ua/education/wp-content/uploads/2023/10/001_%D0%9A%D0%BE%D1%80%D0%BDie%D0%BD%D0%BA%D0%BE_1_04-11-20_WEB.pdf

3. Зростаюча особистість у смислоціннісних обрисах: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 23 листопада 2023 р.). Івано-Франківськ: «НАІР», 2023. 296 с.

4. Концепція Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

5. Нова українська школа: poradnyk dla vchytelja / Під заг. ред. Бібік Н.М. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. – 206 с. URL: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/NUSH-poradnyk-dlya-vchytelya.pdf>

6. Модельна навчальна програма «Культура добросусідства. 5–6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: М.А. Араджионі, О.Г. Козорог, Н.К. Лебідь, В.І. Потапова, І.К. Унгурян): «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795), URL: [https://idcir.com.ua/kultura-dobrosusidstva/metodichna-pidtrimka/metodichna-pidtrimka-uchiteliv-pilotnix-shkil-nush-\(5-klasi\).html](https://idcir.com.ua/kultura-dobrosusidstva/metodichna-pidtrimka/metodichna-pidtrimka-uchiteliv-pilotnix-shkil-nush-(5-klasi).html)

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО КІБЕРПРОСТОРУ ТА РОЗВИТОК СИСТЕМИ КІБЕРБЕЗПЕКИ ЯК КЛЮЧОВОГО ЧИННИКА ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ У СЬОГОДЕННІ УКРАЇНИ

Барладин Віолетта Василівна

*магістрант,
Навчально-науковий Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Анотація: В статті ми акцентуємо увагу на формуванні політики національної безпеки держави крізь призму кібербезпеки. Питання кібербезпеки та кіберзахисту інформаційного простору – актуальна проблема сьогодення. Кібербезпека в Україні нині розглядається як збалансована політика держави в електронній сфері, адже за умов посилення зовнішніх загроз особливої актуальності набувають питання забезпечення кібербезпеки та захисту даних. У наш час це особливо важливо, адже ми говоримо не тільки про захист даних користувачів, але й захист даних у військових сферах.

Ключові слова: Кібербезпека, інформація, інформаційна безпека, захист даних, кіберпростір, кіберзагрози, безпека держави, кібергігієна.

Вступ: З огляду на стрімке зростання кіберризиків та кіберзагроз, важливим є моніторинг поточного стану кібербезпеки в нашій державі, виокремлення основних проблем у побудові національної системи кіберзахисту та визначення шляхів їх вирішення.

Ефективна кібербезпека є комплексним питанням і вимагає узгоджених дій на національному, регіональному та міжнародному рівнях для запобігання, підготовки, реагування та відновлення після інцидентів з боку органів влади, приватного сектору та суспільства загалом.

Мета дослідження: полягає в аналізі основних аспектів питання кібербезпеки у сучасному українському просторі.

Поставлена мета спонукала до вирішення таких завдань:

Аналіз кіберпростору в Україні в умовах сьогодення

Актуалізація питання захисту даних (користувачів, військових) задля забезпечення захисту держави

З'ясувати, який вплив має український користувач на кібербезпеку держави в цілому.

Будь-яка хакерська атака на державні ресурси в умовах повномасштабного вторгнення — це проблема державного масштабу, адже є чимало даних, які повинні бути захищені належним чином. Особливо, якщо ми говоримо про захист даних у військовій сфері.

Об'єктом дослідження є: кіберпростір України

Предмет аналізу: шляхи кіберзахисту інформаційного простору України.

Під час дослідження було застосовано загальнонаукові методи: аналіз, синтез та спостереження.

Виклад основного матеріалу:

Кіберзагрози розвиваються прискореними темпами, а кіберзлочинність стає все більш витонченою та більш організованою. Це пов'язано з тим, що Інтернет, цифрові послуги та інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) стали невід'ємною частиною економіки в усьому світі – від електронного документообігу, онлайн-покупок та онлайн-банкінгу до систем Інтернету речей та інтелектуальних систем управління підприємством. Зі зростанням залежності від ІКТ у бізнесі та підприємстві відповідно зросли кіберризики та кіберзагрози, що вимагає проактивного реагування для їхнього запобігання або усунення, а також усвідомлення чинників ризику всіма зацікавленими сторонами. Системи кібербезпеки повинні функціонувати в інтересах суспільства, як для постачальників послуг, так і для їхніх користувачів. Держава, як гарант прав і свобод громадян, повинна нести відповідальність за забезпечення доступу до стабільного та безпечного цифрового простору, доступного

для всіх громадян, оскільки забезпечення належного рівня кібербезпеки є необхідною умовою розвитку інформаційного суспільства.

Мета захисту інформації – збереження цінності інформаційних ресурсів для їхнього власника. Безпосередні заходи захисту спрямовують на збереження певних технологій створення інформаційних ресурсів, оброблення, зберігання, пошуку та надання користувачам. Ці технології мають урахувати особливості інформації, які й роблять її цінною, а також давати змогу користувачам різних категорій працювати з інформаційними ресурсами (створювати, знаходити, копіювати, узагальнювати, порівнювати, модифікувати, перетворювати, знищувати тощо). З цього випливає найважливіше для визначення мети захисту інформації поняття — політика безпеки [1].

Стратегія кібербезпеки України була прийнята 27 січня 2016 року. Стратегія визнає кібернетичну та інформаційну безпеку одним з основних пріоритетів протидії загрозам національній безпеці. Для координації та управління діяльністю різних органів у сфері кібербезпеки були створені відповідні державні органи, на які покладено конкретні обов'язки щодо дотримання вимог кібербезпеки.

Україна має продовжувати застосовувати європейські та міжнародні стандарти у сфері кібербезпеки та розвивати діяльність відповідних організацій, які можуть ефективно взаємодіяти з відповідними органами ЄС та НАТО. Досвід України є не лише джерелом підтримки з боку ЄС та НАТО, але й джерелом нових знань, технологій та методів протидії сучасним кіберзагрозам.

У сфері інформування громадськості варто розробляти та впроваджувати освітні програми з комп'ютерної безпеки не лише у вищих навчальних закладах, а й у початковій та середній освіті.

З огляду на існуючі небезпеки в кіберпросторі, організаціям необхідно змінити своє ставлення до кібербезпеки. Для цього їм необхідно підвищувати обізнаність про важливість інвестицій у кібербезпеку, яка є невід'ємною частиною національної стратегії в галузі ІКТ.

Сьогодні компанії критичної інфраструктури повільно розвивають операційні можливості, щоб протистояти кібератакам. Це

робить їх легкою здобиччю для політично вмотивованих зловмисників. Вирішити цю проблему можуть допомогти такі рішення, як цифрові підписи та шифрування, доступні на довірених ідентифікаційних пристроях.

Другий рік поспіль українське суспільство живе в новинах. Інформація про авіанальоти, обстріли, зміни на фронті та в політиці стала частиною повсякденного життя багатьох українців.

Однак за останні кілька років змінилися не лише звички споживання новин, а й сам інформаційний простір. Україна перебуває в активній фазі інформаційної війни, яка проявляється у поширенні інформації, психологічних спецопераціях, дезінформаційних кампаніях та використанні автоматизованих акаунтів для впливу на громадську думку. Українська влада намагається швидко реагувати на ці виклики, але вдається до монополізації інформаційного простору, що призводить до недовіри в українському суспільстві.

Саме тому важливо розуміти особливості споживання медіа різними аудиторіями в українському суспільстві. Адже боротьба з дезінформацією та поширення достовірних новин і офіційних повідомлень буде ефективною лише тоді, коли вона відбуватиметься на тих майданчиках, де суспільство фактично споживає інформацію. Наразі це слабе місце, на яке владі варто звернути більше уваги [2].

Україна — держава, яка розвивається у інформаційній сфері досить швидко, при такого швидкому розвитку і посилюються випадки шахрайства та кіберзлочинів. Кожному громадянину варто пам'ятати про особисту кібергігієну:

Захист особистих даних: не фотографувати і не викладати у соціальні мережі паспортні дані, індексаційний код і т.д.

Використовувати стійкі паролі, які не містять персоніфікованої інформації (ваша дата народження, номер телефону, адреса реєстрації), паролі, які містять не менше 8 символів та містять літери, цифри та спеціальні символи

Довіряйте лише власним пристроям та будьте обережні з пристроями, які отримуєте від інших людей по роботі або в інших цілях

Будьте особливо обережними з відкриттям вкладень до електронної пошти від невідомих осіб.

Інформаційна безпека чомусь недооцінюється, але через нехтування засобами інформаційної безпеки можна завдати шкоди не тільки собі, але й інших людям, а в умовах воєнного стану — це може бути фатальною помилкою.

Окрім загальноприйнятих правил користування особистими гаджетами, є ще ті правила, які особливо важливі в умовах сьогодення України як для цивільних так і для військових. А саме:

Не обговорювати про мобільному будь-які військові питання (особливо інформація про побратимів, озброєння, місцезнаходження тощо)

Не зберігати на телефоні фото, відео, документи та будь-яку іншу інформацію, яка може бути використана у випадку втрати гаджету і потрапляння його до рук ворога.

Не поширювати фото, відео, за якими можна ідентифікувати ваше місцезнаходження.

Не знімати місця вибухів та потрапляння снарядів, оскільки окупанти можуть використовувати фото-та відеодані, які потрапили в мережу, для коригування подальшого вогню по місту.

Не поширювати фото техніки, позицій, та не поширювати роботу ППО [3].

Варто пам'ятати про ці складові кіберграмотності, потрібно думати за цифрову безпеку та дотримуватися правил, які можуть захистити себе та своїх близьких.

Висновки:

На сьогоднішній день система кібербезпеки України активно розвивається. Наші фахівці та хакери-волонтери не лише успішно протистоять нападам, а й завдають дошкульних ударів у відповідь. Ворог удосконалюється, маневрує, змінює вістря ударів. Нинішній тренд — інтелектуальні атаки задля

виявлення слабких місць в інфраструктурі. І світовий досвід доводить: надійна робота систем кіберзахисту залишатиметься актуальною і в мирний час.

Проблема ефективного забезпечення кібербезпеки потребує комплексного вирішення і вимагає більшої уваги до цієї проблеми, як і користувачів, так і військових. Не варто нехтувати базовими правилами кібергігієни, адже в умовах сьогодення це може мати фатальні наслідки. Україна знаходиться на шляху до змін, саме тому ІТ-спеціалісти наголошують та працюють задля якісного захисту даних. Для цього слід використовувати комплексну стратегію протидії цільовим атакам.

Ця стратегія включає чотири важливі елементи системи захисту: запобігання – недопущення початку і розвитку атаки; виявлення – виявлення слідів атаки, розпізнавання ознак, зв'язку усіх деталей атаки в єдину картину; реагування – у разі підтвердження факту атаки визначаються наслідки і кроки по їх усуненню; прогнозування – реалізація проактивних заходів, що дозволяють істотно утруднити порушникам підготовку і проведення атаки. [1].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Захист інформації в комп'ютерних системах: підручник / В.Д. Козюра, В.О. Хорошко, М.Є. Шелест, Ю. М. Ткач, О.О. Балюнов. – Ніжин: ФОП Лук'яненко В.В., ТПК «Орхідея», 2020. – 236 с.

2. Семилітко Д. Діджиталізація в дії: як цифрова трансформація бізнесу впливає на успіх компанії// Аудитор України, 2019. № 5. С. 76–79.

<https://life.pravda.com.ua/society/2022/07/27/249738/>

ОСОБЛИВОСТІ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Кляп Ю.М.

*Еколого-натуралістичний центр учнівської молоді
Виноградівської міської ради Закарпатської області
Керівник гуртків*

Анотація

Любов до природи традиційно розглядається як складова патріотизму. Цей зв'язок ілюструють такі слова «Любов до рідного краю, любов до Батьківщини починається з любові до рідної природи». У педагогіці зазвичай любов до Батьківщини і її природи розглядається як результат цілеспрямованого виховання упродовж усього життя.

Патріотичне виховання засобами еколого-натуралістичної творчості – виховання людини громадянина, людини-патріота, основними рисами якої є національна самосвідомість, почуття любові до своєї Батьківщини, шанобливе ставлення до народних традицій, звичаїв, обрядів, як ланки, що визначає духовну єдність поколінь, почуття громадянської й соціальної відповідальності, бажання поліпшити умови життя в рідній місцевості.

Ключові слова: патріот; національно-патріотичне виховання; національна свідомість; інтерактивні технології; інтерактивне навчання.

Основна частина. Постановка проблеми.

Одним з найважливіших завдань сьогодення в позашкільній освіті є національно-патріотичне виховання гуртківців. Це вимагає від педагогів-позашкільників використання різноманітних методів та засобів, включаючи також інтерактивні технології. Питання ефективності застосування інтерактивних технологій у національно-патріотичному вихованні залишається відкритим, незважаючи на існування різних підходів до виховання молодого покоління.

Дана стаття є важливою для розуміння ефективного використання інтерактивних технологій у національно-патріотичному вихованні гуртківців, а також для розробки нових підходів та методів виховання українського підростаючого покоління в дусі національної свідомості та патріотизму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Першооснови патріотичного виховання були закладені в народній педагогіці, значення якої висвітлюється в роботах О. Любара, В. Мацюка, М. Стельмаховича, Д. Федоренка. Дослідження та публікації в галузі національно-патріотичного виховання в позашкільному закладі засобами інтерактивних методів та технологій має позитивний вплив на формування національної та патріотичної свідомості вихованців. Дослідження проведені в Україні, показали, що використання інтерактивних методів виховання сприяє формуванню етнічної та національної самосвідомості школярів, а також їх громадянської позиції.

У цій статті я спираюся на дослідження, що стосуються питань навчання та виховання з використанням інтерактивних технологій. Звертаю Вашу увагу на те, що інтерактивні технології можуть бути як ефективними засобами формування національної та патріотичної свідомості вихованців, так і сприяти активній участі гуртківців в освітньому процесі.

Виклад основного матеріалу

Головним завданням сучасного позашкільного закладу є формування національної свідомості та патріотичних цінностей вихованців. Саме в цьому процесі інтерактивні технології можуть стати ефективним засобом розвитку та виховання національної свідомості та патріотизму. Основна мета використання інтерактивних технологій полягає в тому, щоб зробити навчально-виховний процес більш доступним та цікавим для вихованців, розвивати творчі здібності, забезпечити більш ефективне засвоєння навчального матеріалу.

Варто зазначити, що слово «патріотизм» (від «patris») – грецького походження, в перекладі означає «батьківщина, вітчизна». Патріот – це захисник, борець за народ.

У філософському словнику патріотичне виховання розглядається як виховання,

змістом якого є любов до Батьківщини, відданість, гордість за її минуле й сучасне, прагнення захищати інтереси своєї країни. Це визначення актуалізує роль патріотичного виховання, оскільки саме через активну діяльність людини на користь суспільства виявляються її справжні почуття.

Тлумачний словник української мови визначає патріотизм як «любов до своєї Батьківщини, відданість своєму народу, готовність для них на жертви і подвиги» (Яременко, Сліпушко, 1999).

Патріотичне виховання – планомірна виховна діяльність, спрямована на формування у вихованців почуття патріотизму, тобто доброго ставлення до Батьківщини та до представників спільної культури або країни.

Видатний педагог Василь Олександрович Сухомлинський велику увагу приділяв патріотичному вихованню. У праці «Серце віддаю дітям» він стверджував, що «...патріотичне виховання школярів доцільно здійснювати на загальнолюдських та національних цінностях, серед яких провідними є: любов до рідної землі, народу й Батьківщини, любов до найбільш рідних людей, членів сім'ї та родини, любов до рідної мови, шанобливе й бережливе ставлення до історії та культури українського народу, праця на благо свого народу й батьківщини» (Сухомлинський).

Національно-патріотичне виховання дітей та молоді – це комплексна система і цілеспрямована діяльність органів державної влади, громадських організацій, сім'ї, освітніх закладів, інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави. Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення до особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації. (Пашенко, 2018).

Інтерактивні технології – це різновид активних методів навчання – шлях взаємодії всіх, хто навчається.

Педагогічний словник дає таке визначення: «Інтерактивне навчання (від лат. Interaction – взаємодія) – навчання

побудоване на взаємодії учнів з навчальним оточенням, навчальним середовищем, що служить сферою засвоєння знань».

Використання інтерактивних технологій дозволяє зробити виховний процес більш цікавим та зрозумілим для гуртківців.

Ефективним методом використання інтерактивних технологій є відео- та аудіоресурси. Вони можуть бути використані на гурткових заняттях, для ознайомлення з національними символами та традиціями українського народу. Наприклад, тема «Рослини – символи України» та ін. За допомогою відео- та аудіоресурсів вихованцям краще засвоювати інформацію та легше запам'ятовувати матеріал.

Варто зазначити, що використання інтерактивних технологій у національно-патріотичному вихованні не повинно замінювати традиційних методів виховання. Інтерактивні технології можуть бути використані як доповнення до класичних методів навчання та виховання, що сприятиме більш ефективному засвоєнню матеріалу та формуванню відповідних цілей у вихованців (Гречка, 2018).

Разом з тим, національно-патріотичне виховання повинне бути пов'язане з етичним вихованням, вихованням любові до рідного краю та природи. Все це я передаю вихованцям через ознайомлювальні екскурсії на тему «Стежками рідного краю» та «Родзинки природи Закарпаття». З допомогою інтерактивних технологій екскурсії стають більш цікаві та захоплюючі. Дуже часто я використовую відео та зображення з природних заповідників України, щоб показати гуртківцям красу рідної природи та викликати у них бажання зберігати її. Також відео та зображення допомагають мені при поясненні та вивченні теми «Рослини та тварини Червоної книги України», взагалі до всіх тем можна підібрати відеоролики.

Для того, щоб ефективно використовувати інтерактивні технології у національно-патріотичному вихованні, мені необхідно постійно вдосконалювати свої знання та навички у цій галузі.

Я використовую різні підходи та методи, які допомагають відповідати потребам кожного вихованця і забезпечать розвиток його особистості в контексті національно-патріотичного виховання.

Інноваційні методи національно-патріотичного виховання можуть включати в себе

використання сучасних технологій, зокрема інтерактивних ігор, відео та мультимедіа-матеріалів, що дають можливість більш глибоко вивчити культуру та традиції України.

Один з інноваційних методів національно-патріотичного виховання – це використання інтерактивних ігор, які допомагають ефективніше засвоювати інформацію та використовувати її на практиці. Наприклад, до теми «День Соборності України» я проводила гру «Квітник слів – символів України», за допомогою хаотично розміщених букв потрібно скласти слова-символи України. Цей метод допомагає вихованцям не тільки запам'ятовувати факти, а й сприяє розвитку критичного мислення.

Ще один не менш цікавий інноваційний метод – це використання відео та мультимедіа-матеріалів. Наприклад, на виховному заході національно-патріотичного напрямку «День Єднання» в своїй роботі я використовую відеоролики з історії України, які розповідають про події, що сталися на території нашої країни, та які дозволяють гуртківцям краще зрозуміти історію своєї країни. З такою ж метою використовую мультимедійні презентації, які містять фотографії, відео та аудіоматеріали, що розповідають про традиції та культуру нашого народу. Це, наприклад, такі теми «День захисників України», «День Вишиванки», «День пам'яті та примирення», «День гідності та свободи», «День Миру».

Крім того, інноваційні методи національно-патріотичного виховання можуть включати в себе використання інтерактивних технологій, таких як віртуальна реальність. Вони допомагають гуртківцям краще зрозуміти культуру, традиції та цінності, а також розвивати креативність та пізнавальні здібності.

Наприклад, використовуючи відеоігри для відтворення історичних подій, вихованці мають змогу зануритися в атмосферу того часу та краще зрозуміти, що відбувалося в давнину.

В моїй роботі дуже часто допомагає проєкт віртуальних подорожей, де вихованці мають змогу побувати у «Музеях просто неба»: музей архітектури та побуту в Ужгороді; музей народної архітектури та побуту «Шевченківський гай» у Львові; Національний музей народної архітектури та побуту України в Києві. А також не менш цікавою є віртуальна подорож у музей анатомії

й лісових звірів та птахів Національного університету біоресурсів і природокористування України. Тут можна роздивитися скелети різних тварин, колекцію пташиних гнізд і яєць, опудал птахів і ссавців, рогів парнокопитних, тушок, хутра.

Інноваційні методи національно-патріотичного виховання можуть стати потужним інструментом для формування у гуртківців національної свідомості.

Використання інтерактивних технологій дозволяє підвищити ефективність виховання, оскільки ці технології створюють можливість для індивідуалізації навчання та адаптації до потреб кожного вихованця окремо. В сучасних умовах це важливо як ніколи, адже кожна дитина має свої особливості та потреби.

Незважаючи на ряд переваг використання інтерактивних технологій у національно-патріотичному вихованні існують і деякі недоліки.

Таким чином, використання інтерактивних технологій є важливим елементом національно-патріотичного виховання гуртківців. Вони сприяють підвищенню ефективності виховного процесу та зацікавленості дітей у вивченні національних звичаїв та традицій. Крім того, необхідно пам'ятати про те, що інтерактивні технології не повинні замінювати традиційні методи виховання, а тільки доповнювати їх. Тільки комплексний підхід та якісна підготовка педагога можуть забезпечити успішне використання інтерактивних технологій у національно-патріотичному вихованні підростаючого покоління.

Висновки

Як свідчить історичний досвід, без національно-патріотичного виховання підростаючого покоління неможливо зберегти державу, зокрема націю. Воно покликане формувати високі моральні якості та ідеали, почуття любові до своєї Батьківщини. Національно-патріотичне виховання орієнтоване на виховання свідомого патріота, професіонала, людини зі шляхетними особистісними якостями й рисами характеру.

Становлення громадянина розпочинається з дитинства. Саме в цей період у дитини закладаються підвалини майбутньої свідомості, характеру поведінки, формуються риси українця. Завдання педагога полягає у формуванні і розвитку таких особистісних

якостей, як повага до прав і свобод людини, відповідальність, відкритість та критичне мислення, толерантність, готовність брати участь у соціально-політичному житті країни.

Важливим елементом національно-патріотичного виховання в позашкільному закладі є використання інтерактивних технологій. Вони сприяють підвищенню зацікавленості дітей у вивченні звичаїв та традицій українського народу, стимулюють розвиток творчих здібностей, збагачують знання про навколишній світ, зокрема про природу, як потрібно зберігати та примножувати її.

Список використаних джерел

1. osvita.ua Концепція національно-патріотичного виховання дітей і молоді.

2. Гнатюк Н.А. (2021). Формування національно-патріотичної свідомості молодших школярів у контексті сучасних викликів. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Педагогіка. Т. 34 с. 49–53.

3. Гречка Н.М. (2018). Використання інтерактивних технологій у процесі виховання національної свідомості молодших школярів

. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. с. 251–258.

4. Даниленко О.В. (2017). Використання інтерактивних технологій у процесі формування національної свідомості молодших школярів. Наукові записки Інституту педагогіки НАПН України, 31, с. 166–174.

5. Загородня А. (2013). Сучасне розуміння патріотичного виховання молоді/А. Загородня// Теорія та методика управління освітою: електрон. наук. фах. вид./ Ун-т менеджменту освіти НАПН України. – Текст. – Вип. 10.

6. Пашенко С.О. (2018). Національно-патріотичне виховання у викладанні біології/ авт.-уклад. – Х.: Вид. група «Основа».

7. Яременко В., Сліпушко О. (1999). Новий тлумачний словник української мови. У 4 томах – К.: Аконтіт. – Т. 3. – с. 223.

8. Сухомлинський В.О. (1976). Серце віддаю дітям/В.О. Сухомлинський // Вибрані твори: у 5 т. – К.: Радянська школа. – Т. 3 – с. 7–276.

ІННОВАЦІЙНІ ФОРМИ І МЕТОДИ ЯК СПОСІБ ФОРМУВАННЯ «4К» КОМПЕТЕНЦІЙ НА ЗАНЯТТЯХ ГУРТКА ЕКОЛОГІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ

*Пузеєва Світлана Миколаївна,
керівник гуртка «Флористика та фітодизайн»
Комунального закладу
«Харківський обласний Палац дитячої та юнацької творчості»
м.Харків, Україна*

У статті акцентовано увагу на використанні інтерактивних форм і методів для формування компетенцій вихованців гуртка у закладі позашкільної освіти.

Ключові слова: екологічна освіта, інноваційні методи, позашкільна освіта, метод проєктів, майстер-клас, групова робота, дистанційне навчання.

Позашкільна освіта є невід'ємним складником системи освіти, визначеної Конституцією України, законами України «Про освіту», «Про позашкільну освіту», і спрямована на розвиток здібностей дітей та молоді у сфері освіти, науки, культури, спорту, технічної та іншої творчості, здобуття первинних професійних компетенцій, необхідних для їх соціалізації. [2, с.12]

Формат навчання у гуртку передбачає залучення вихованців до систематизації та набування знань, створення власних продуктів. Виховання бережливого ставлення до природи та її збереження, залучення вихованців до творчої та пізнавальної діяльності, формування практичних умінь і навичок у виготовленні композицій, професійне самовизначення.

Вміння творчо мислити, критично сприймати інформацію та спілкуватися з людьми важливі не лише в навчанні, а й у житті. Вони допомагають вибудувати стратегію досягнення цілей, вирішувати різні проблеми і завдання, які постають перед людиною. Підліткам, для яких спілкування стає найважливішою цінністю, варто акцентувати увагу на вмінні працювати в команді для досягнення спільної мети, співвідносити свої бажання потреби та амбіції з іншими. Важливо навчити вихованців аналізувати інформацію, формувати власну думку та знаходити рішення. Вихованці мають навчитися взаємодії з іншими людьми, розвивати культуру спілкування, вміння висловлювати свої думки; виховувати доброзичливість, ввічливість.

Інноваційні форми і методи дають можливість створити комфортні умови навчання,

де кожен вихованець відчуває свою необхідність, зможе розкрити свої здібності й продемонструвати знання, відчувши впевненість у собі. Інноваційне навчання спрямоване на розвиток особистості та творчих здібностей. Формування навичок критичного мислення, розвиток креативності, взаємодопомоги та комунікації має важливе значення в освітніх інноваціях сьогодення.

Методи екологічної освіти і виховання прийнято поділяти на традиційні і інноваційні, причому, якщо зміст поняття традиційні методи є відносно інваріативним, то обсяг і наповненість групи інноваційних методів значною мірою залежить від вікової групи вихованців. Інноваційна діяльність спрямована на перетворення існуючих форм і методів виховання, створення нових цілей і засобів її реалізації, тому вона є одним з видів творчої, продуктивної діяльності людей. [5,с.20]

В екологічній освіті найбільш результативним є використання активних методів навчання, серед яких метод проєктів. Проєктна діяльність – найефективніша складова освітнього процесу. Під час створення флористичних робіт застосовується проєктна форма роботи. Кожна флористична робота – це проєкт. Після прослуханої теоретичної частини кожному вихованцю надається змога створити власну роботу, композицію. Розпочинається робота з навчання створення проєкту, ескізу своєї роботи, що включає в себе такі етапи: пошук інформації, її аналіз, вибір матеріалу, створення ескізу, обговорення ідеї, втілення проєкту та презентація. Такий метод стимулює вихованців до роздумів, уважності, розвитку творчого мислення, наштовхує на використання різних джерел інформації, медіаресурсів. Така робота дає можливість самостійно кожному вихованцю підготувати конкурсні роботи. Кожен самостійно обирає тему роботи, здійснює пошук інформації, створює проєкт, презентує проєкт, підбирає матеріал та втілює задумане. Створення проєктів та їх втілення, постановка

проблеми та пошук її вирішення стимулює вихованців до роздумів, формуванню уважності, спостережливості, умінню встановлювати причинно-наслідкові зв'язки. Створення проєктів інтер'єрних композицій із кімнатних рослин стимулює до вивчення агротехніки рослин, умов догляду, сумісного існування, кліматичних умов, що дає змогу навчити аналізувати та порівнювати, робити висновки, відстоювати свою думку, ґрунтовно доводити своє бачення на втілення проєкту. Через проєктну форму роботи відбувається розвиток навичок і вмінь критичного мислення, що передбачає прийняття обдуманого, зваженого і обґрунтованого рішення.

Однією з ефективних форм розповсюдження досвіду є майстер-клас. Майстер-клас – передача знань і умінь, обмін досвідом та активна роль усіх учасників заняття. Під час проведення створюється атмосфера відкритості, доброзичливості, співтворчості у спілкуванні. Важливим у майстер-класі є підготовчий процес: вибір теми, матеріалу, розробка ескізу, план проведення. Цінні майстер-класи ті, які підготовлені та проведені самими вихованцями. Така робота сприяє соціалізації, комунікативності, розвитку творчої активності та фантазії. Учні запам'ятовують 95% того, чому навчають. Особливо цінні майстер-класи в дистанційному навчанні, їх можна вважати досить ефективними онлайн інструментами.

Групова робота або робота в малих групах сприяє ефективній підготовчій роботі вихованців до всеукраїнських конкурсів. Створення проєктів клумб у Всеукраїнському конкурсі «Квітуча Україна», проєктів флористичних килимів у Всеукраїнському конкурсі з флористики та фітодизайну. Такі проєкти сприяють формуванню у вихованців STEM –компетентності. Маленькі команди (групи) вимагають співробітництва, взаємодопомоги, творчого, швидкого мислення, щоб досягти успіху. Тактовне спілкування сприяє продуктивній, спільній роботі. Нестандартне мислення дає життя новим ідеям. Груповою формою роботи корисно для формування навичок дискутувати та вести обмін думками. Робота в парах дає вихованцям можливість поміркувати, визначитися з відповідями, процесами, потім озвучити свої думки. Розвиває навички спілкування, вміння висловлюватися.

Для досягнення певних результатів у навчанні, для рефлексії має вагомий значення використання та створення інтерактивних вправ,

використовуючи різноманітні застосунки: Learning Apps, JustClass, Wodwall, Canva.

Використання ігрової діяльності на заняттях гуртка дає можливість проявити самостійність суджень, формує уміння вести дискусію, розвиває мислення, увагу та уяву.

Інтерактивні методи навчання широко використовуються у системі позашкільної освіти, у гуртковій роботі, в екологічному вихованні. При цьому відбувається взаємодія усіх учасників освітнього процесу, де пасивні слухачі перевтілюються в активних учасників. Поєднання інтерактивних методів, творчості та еколого-натуралістичних знань дає можливість виховати особистість з активною життєвою позицією.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І.Д. Компетентнісний підхід як освітня стратегія

URL: <https://lib.iitta.gov.ua/8772/1/534%20%D0%91%D0%B5%D1%85.pdf>

2. Вербицький В.В. На допомогу педагогічним працівникам закладів позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку в 2019/2020 році. Всеукраїнська серпнева конференція «Педагогічний пошук –2019» [збірник статей та тез доповідей /за заг. редакцією доктора педагогічних наук, професора В.В. Вербицького]. – Київ: «НЕНЦ», 2019. – 208с.

2. Концепція Нової української школи.

URL: <https://imzo.gov.ua/osvita/nush/>

3. Кульчицька О.І. Проєктно-пошукова та дослідницька діяльність вихованців творчих об'єднань КЗ ЛОР «Лоцентум» Всеукраїнська серпнева конференція «Педагогічний пошук –2019» [збірник статей та тез доповідей /за заг. редакцією доктора педагогічних наук, професора В.В. Вербицького]. – Київ: «НЕНЦ», 2019. – 208с.

4. Маковецька І.М. Модель 4К: управління на результат.

URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/755774.pdf>

5. Хлус Л.М. Особливості екологічного виховання дітей та учнівської молоді в сучасних умовах. Всеукраїнська серпнева конференція «Педагогічний пошук –2019» [збірник статей та тез доповідей /за заг. редакцією доктора педагогічних наук, професора В.В. Вербицького]. – Київ: «НЕНЦ», 2019. - 208 с.

УДК 502/504:57(072)(477,53)

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ВИХОВАНЦІВ У ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Шинкарчук О.В.,

*Полтавський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді,
завідувач відділу екології*

Анотація. Автором розглядається розвиток творчих здібностей вихованців у позашкільних закладах освіти. Наводиться поняття «творчість», «творчі здібності». Обґрунтовуються умови розвитку творчих здібностей дітей.

Ключові слова: розвиток; творчість; здібності; діти; креативність.

Творчість дітей визначається їхньою багатотою і розумною фантазією, яка для них більш суттєва, ніж інформація з життя, їхньою здатністю повністю сконцентрувати увагу на тому, що їх турбує якраз у цей час. Дитяча творчість — це цілий новий світ, який викликає глибокий інтерес і бажання розширити його, дати все необхідне для розвитку і серйозно розібратися в його труднощах [1, с. 63].

Виходячи з цього, можна визначити основні напрями в розвитку творчих здібностей дітей:

Розвиток уяви.

Розвиток якостей мислення, які формують креативність.

Творчі здібності дітей будуть успішними за наступних умов.

- Сприяти тому, щоб гра стала і залишалася провідною діяльністю дітей.

- Створення розвивального середовища: педагог повинен створити в дитячому садку сприятливі умови, щоб задовольнити природне прагнення дитини для творчості вони повинні бути доступними для дитини та діяти на випередження. Наприклад, ще задовго до навчання читанню дитині можна дати для гри кубики з літерами, повісити абетку на стіні та під час ігор називати дитині літери.

- Використовувати в роботі метод проєктів, коли діти осягають усю технологію розв'язання задач — від формулювання питання до представлення результату.

- Робота з дітьми включатиме різні види творчої діяльності (образотворчої, художньо-мовленневої, музичної, пластичної та інші).

- Здібності розвиватися тим успішніше, чим частіше у своїй діяльності людина добирається «до стелі» своїх можливостей і поступово підіймає цю стелю все вище і вище. У дитини закотився далеко під диван м'яч. Дорослі не повинні поспішати дістати йому цю іграшку з-під дивана, якщо дитина може вирішити це завдання сама.

- Вчити дитину рефлексувати та оформлювати у мовленнєвій формі свої фантазії та роздуми, а отже, самим постійно говорити з нею.

- Розвивати пошукову активність у всіх сферах: стимулювати ставити запитання, пропонувати відповіді, робити дії щодо зміни стану предмета, робити проміжні висновки; вчити відмовлятися від невдалих ідей та продовжувати пошук далі.

Але надання дитині такої свободи не виключає, а, навпаки, передбачає ненав'язливу, розумну, доброзичливу допомогу дорослих — це і є наступна умова успішного розвитку творчих здібностей. Найголовніше тут — не перетворювати свободу на вседозволеність, а допомогу на підказку. На жаль, підказка — поширений серед дорослих спосіб «допомоги» дітям, але вона лише шкодить справі. Не можна робити щось за дитину, якщо вона може зробити сама. Не можна думати за нього, коли він сам може здогадатися.

Розвиток креативного мислення у учнів можна домогтися за допомогою спеціальних ігор і вправ. Наприклад, можна дати дитині м'ячик або скакалку і попросити її самого придумати якусь вправу для ранкової зарядки. Можна прочитати учню вголос вірш

і попросити його намалювати цей вірш на аркуші паперу. Дитині можна дати завдання самій вигадати маленьку казку і теж намалювати її на папері.

«Сліпий художник»

Вам знадобиться лист ватману та олівці. «Художнику» зав'язують очі, і він під диктування має намалювати малюнок, який ви загадали. Ви кажете, як вести олівець: вгору, вниз, намалюй кружечок, дві точки тощо. Дитина малює і намагається відгадати, яке зображення вийде. Вибирайте прості малюнки: будинок, людина, дерево.

«Космічна подорож»

1. Виріжте з паперу кілька кіл різного розміру, розкладіть їх у довільному порядку. Запропонуйте дитині уявити, що кола – це планети, на кожній із яких є свої мешканці. Попросіть малюка вигадати назви планет, заселити їх різними істотами.

2. М'яко спрямовуйте уяву дитини, наприклад, висловіть припущення про те, що на одній планеті повинні жити тільки добрі створіння, на іншій – злі, на третій – сумні тощо.

3. Нехай малюк виявить фантазію і намалює жителів кожної планети. Вирізані з паперу, вони можуть «літати» один до одного в гості, потрапляти в різні пригоди, завойовувати чужі планети.

«Чарівна мозаїка»

Використовуються набори вирізаних із щільного картону геометричних фігур: кілька кіл, квадратів, трикутників, прямокутників різних величин.

Педагог роздає набори та каже, що це чарівна мозаїка, з якої можна скласти багато цікавого. Для цього треба різні фігурки, хто як хоче, додати один одному так, щоб вийшло якесь зображення. Запропонувати змагання: хто зможе скласти зі своєї мозаїки більше різних предметів та придумати якусь історію про один чи кілька предметів.

Щоб розвивати творчість і здібностей дітей, педагог сам повинен бути творчим: постійно долати в собі інертність, шаблони та формальності у викладанні, прагнути відкриття та застосування нових методів у навчанні, форм творчого спілкування, самовдосконалюватись. Вихователю необхідно в ході професійного самовдосконалення розвивати в собі конструктивні особистісні

установки, які допомагають дітям зберігати впевненість у своїй значущості, в цікавості своїх ідей та образів, у тому, що самостійні спроби та пошуки – це важливий і гідний поваги процес, корисний для саморозвитку особистості.

Принципи побудови роботи з розвитку креативних здібностей дітей:

1. Організація взаємодії педагога з дітьми на основі співробітництва та співтворчості.

2. Облік вікових та індивідуальних особливостей дитини.

3. Індивідуальний підхід та віра педагога в потенціал кожної дитини

4. Повага до думки дитини, її особистісної позиції [2].

Отже, робота з дітьми в позашкільних закладах освіти з формування творчих (креативних) здібностей буде ефективнішою, якщо там беруть активну участь і батьки. Не викликає сумнівів, що саме формування творчих (креативних) здібностей у дітей допоможе нам «перетворити» кожну дитину на компетентну особистість, здатну адекватно мислити, відчувати й діяти в культурному суспільстві.

Форми роботи у групах з різними типами структурної організації творчих здібностей, проявів. Основне завдання арттерапії полягає у розвитку самовираження та самопізнання молодшого школяра.

Арттерапія включає ряд напрямів психологічної роботи, пов'язаних з творчістю – це ізотерапія, кольоротерапія, казкотерапія, музикотерапія, танцтерапія.

Ізотерапія – один із напрямків арттерапії, в якому психологічна робота пов'язана з використанням методів образотворчого мистецтва та передбачає можливість актуалізації психічних резервних можливостей, формування на їх основі адекватної поведінки завдяки творчій образотворчій діяльності. На заняттях застосовуються такі види образотворчої діяльності, як тематичне та вільне малювання; гра в ляпки, пуантилізм (точкове малювання), монотипія (відбитки рослин на папері); малювання долоньками, пальцями, кінчиками пальців; малювання способом розпилення, набризку, відбитком зі скла, симетричного складання паперу [2]; малювання крупною, нитками, губкою, жорстким пензликом точковим методом кінчиком пензлика, вугіллям, кольоровою крейдою, восковими олівцями та інше [1, з 99].

На заняттях ізотерапії не потрібні художні здібності. Головне, щоб дитина через малюнок змогла зобразити внутрішній стан, відчуття, переживання, без акценту на художні чесноти. Отже, ізотерапія дає можливість дитині змінити погляд на самого себе, набути впевненості у власних силах.

Кольоротерапія – метод психологічної корекції за допомогою кольору. У ході занять кольоротерапії формується гармонійний стан індивіда. Кольорова терапія стимулює уяву і пробуджує внутрішню здатність працювати з кольором на інтуїтивному рівні. На заняттях кольоротерапії використовуються такі способи й техніки: кольоропис, колірне моделювання музики, кольорознавство [1, с. 32], абетка фарб, поєднання кольору та форми, кольору та функції, кольору та фактури та інше.

Казкотерапія – психологічний метод арттерапії, що використовує метафоричні ресурси казки, які дозволяють розвинути творчі здібності, самосвідомість особистості та побудувати особливі довірчі, близькі стосунки з оточенням [4].

Тексти казок викликають в дітей віком інтенсивний емоційний резонанс. Казка дає можливість відреагувати значні емоції, виявити внутрішні конфлікти та труднощі. Для цього використовуються казки, або придумані психологом з урахуванням особливостей дитини, або підібрані таким чином, щоб зробити сприятливий вплив на дитину [3].

Варіантами роботи з казкою в початковій школі можуть бути: свята, театралізовані вистави, конкурси, шоу, літературно-художні заходи, виставки малюнків по казковим сюжетам, карнавал персонажів і т.д.

Музикотерапія – метод арттерапії, що використовує різноманітні музичні засоби для психолого-педагогічної корекції особистості, розвитку її творчих здібностей, інтелектуальної сфери, кругозору, активізації соціально-значущих якостей. Вид діяльності – виконання (вокальне, ансамблеве, хорове та на музичних інструментах), прослуховування музичних творів та їх фрагментів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Березова Л.В. Аналіз психологічних підходів до проблеми творчого мислення. Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти. 2015. №2. С.3–7.
2. Біла І.М. Психологія дитячої творчості. Київ : Фенікс, 2014. 200 с.
3. Бондаренко Г. Про формування творчої особистості молодшого школяра засобами слова. Початкова школа. 2015. №9. С. 22–24.
4. Соловійова О.П. Творчість як стиль життя: креативний підхід до вирішення проблем. Практична психологія та соціальна робота. 2013. №8. С. 21–23.
5. Творче мислення: поняття, стадії та програма розвитку. URL: http://allref.com.ua/uk/skachaty/Tvorche_mislennya:_ponyattya_stadiyi_ta_programa_rozvitku

ЕЛЕМЕНТИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ РЕФЛЕКСІЇ КЕРІВНИКА ГУРТКА

Шубчинський В.Д.,

*Донецький обласний еколого-натуралістичний центр,
завідувач відділу екології та природоохоронної роботи*

Менафова Ю.В.,

*канд. хім. наук, доцент кафедри хімії та охорони праці
Донбаської державної машинобудівної академії,
методист Донецького обласного еколого-натуралістичного центру*

Анотація: У статті розкривається проблема формування професійної рефлексії керівника гуртка, яку представлено як спрямованість рефлексивного мислення на об'єкти професійно-педагогічної діяльності, особисті професійні якості.

Ключові слова: професійна рефлексія; позашкільна освіта; керівник гуртка; професійна рефлексивна культура

Зазначено, що професійна рефлексія керівника гуртка позашкільного закладу характеризується усвідомленням власного педагогічного досвіду, виробленням критеріїв, що визначають ефективність і успішність професійної діяльності з погляду на власну суб'єктність та її освітній потенціал задля успішного інтелектуального розвитку особистості вихованців.

Зроблено висновки, що високий рівень професійної рефлексії формує професійно-педагогічну рефлексивну культуру керівника гуртка, яка містить систему рефлексивних умінь та навичок, що формуються та розвиваються у процесі цієї діяльності, і які спрямовані на виявлення, оцінку, узагальнення найбільш важливих ознак педагогічного процесу позашкільної освіти з метою досягнення його якісних змін, професійного та особистісного вдосконалення.

Аналіз досліджень і публікацій. На сучасному етапі розвитку нашої держави відбувається стрімка зміна деяких сфер життєдіяльності, починаючи з 24 лютого 2022 року Україна переживає важкі часи, а саме на території України проходить повномасштабне вторгнення РФ. У зв'язку з цим викликом часу стає створення умов для максимального потенціалу кожної людини, підготовки до безперервного саморозвитку, самовизначення та самореалізації, сприяння становленню і розвитку її як ефективного професіонала. Постійно зростають вимоги до рівня професійності фахівців, їх готовності до виконання інноваційних завдань. З огляду на

вище означене, нагальним завданням в умовах соціальних змін є переосмислення концептуальних наукових положень до розвитку професійної рефлексії керівників гуртків. Очевидно, що без формування професійної рефлексії неможливий гармонійний розвиток складових професійного мислення, а також професійно важливих якостей. Професійні знання та вміння перетворюються на мертвий вантаж і швидко втрачаються без усвідомлення і внутрішнього осмислення їх фахівцем, не кажучи вже про розвиток особистісних особливостей і психологічних позицій [1].

Феномен рефлексії є предметом дослідження багатьох суспільних наук. Так, у філософії поняття «рефлексія» визначається як процес роздумів індивіда над тим, що відбувається в особистій свідомості. Рефлексія постає філософською категорією свідомості та мислення і означає процес роздумів людини про те, що здійснюється в його особистісній ціннісно-смісловій сфері (Бліхар, 2020). Як соціальний феномен рефлексія сприймається як спосіб звернення до свідомості іншої людини, як здатність реконструювати її світ, що проявляється у рефлексивних уявленнях учасників взаємодії (Біленький, 2006). У психології під рефлексією розуміється процес самопізнання суб'єктом внутрішніх психічних актів та стану. Рефлексія проявляється як системоутворюючий чинник професіоналізму та зрілості, що визначається розвитком здібностей, способів та стратегій, які забезпечують усвідомлене подолання стереотипів особистісного досвіду та діяльності шляхом їх переосмислення та висування інновацій у педагогічній діяльності (Синявський, 2016). Таким чином, психологи розглядають рефлексію як феномен розумової діяльності людини.

Педагогічну рефлексію академік І. Зязюн розглядає як таку, яка впорядкована

досвідом педагога, змістом та обставинами його діяльності. Вчений зазначає, що «тільки той може бути педагогом, який володіє технологією педагогічної рефлексії» (Зязюн, 1996). Рефлексивний підхід як методологію педагогічної діяльності розглядали у своїх дослідженнях такі вчені, як: І. Бех (2011), В. Желанова (2017, 2020), М. Келесі (1996), І. Кондратець (2017), А. Лозенко (2010), О. Резван (2014), Т. Рідель (2012), І. Ульянич (2011).

Як відомо, наукова рефлексія орієнтована на критику й усвідомлення теоретичного, а не практичного знання та досліджує способи й методи пізнання, які використовуються в тій чи іншій сфері досліджень.

Вона неможлива без поєднання гуманітарних, природничих, економічних наук, тільки так вона набуває глибинного сенсу – здобування знання, як вищої мети наукового дослідження. Проблеми наукового пізнання сучасної вітчизняної освіти були висвітлені в роботах таких авторів: Олексенко Р., Воронкової В., Лазаревої М. [2, 3],

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сучасна гуманістична парадигма позашкільної освіти висуває вимоги до керівника гуртка, який має бути здатний не лише до реалізації свого творчого потенціалу, особистісного саморозвитку, а й до здійснення рефлексивних процесів самопізнання. Тому розвиток професійної рефлексії може бути розглянутий як засіб актуалізації особистісно-значущих мотивів діяльності педагога та здійснюється у контексті розвитку його індивідуальної професійно-педагогічної культури. Звідси професійна рефлексія є одним із основних механізмів діяльності, важлива на всіх етапах здійснення педагогічної діяльності: мотиваційному, цілепокладанні, проектуванні, реалізації, контролю та оцінювання. Ступінь єдності професійної рефлексії та діяльності визначається глибиною усвідомлення керівником гуртка своєї діяльності та рефлексивним її проявом. В якості технологічної основи розвитку професійної рефлексії керівника гуртка доцільно використовувати такі інтерактивні методи навчання: аналіз конкретних ситуацій (АКС), «мозковий штурм», навчально-тематичні дискусії, тренінги, круглі столи, майстер-класи та інші. Вони забезпечують пізнання сутності та змісту технологічних процесів в організації навчання і виховання, самовизначення, рівня їх сформованості, творчого застосування інноваційних

форм і методів навчання; технологія розвитку професійної рефлексії передбачає усвідомлений аналіз навчальної діяльності на основі мотивів та диспозицій, відкритість професійним новаціям та творчості з метою самовдосконалення, прагнення до активності у самореалізації своїх цілей тощо.

Дамо їм більш детальніше роз'яснення:

1. Метод аналізу конкретних ситуацій (АКС). Метод полягає в тому, коли лектором створюються проблемні ситуації, взяті з професійної практики. Від слухачів вимагається глибокий аналіз ситуації і прийняття відповідного оптимального рішення для описаних умов. АКС виконує безліч різних функцій, служить інструментом дослідження, вибору, оцінки, навчання, розвитку, психологічної підготовки. Перевага методу полягає в діяльнісному характері навчання. У конкретній ситуації керівники гуртків діють за аналогією з реальною практикою, тобто використовують свій досвід, застосовуючи в навчальній діяльності засоби та критерії аналізу, які були отримані ними в процесі навчання і практики. Такий підхід дозволяє зробити навчання максимально практико-орієнтованим і особистісно-значимим для кожного педагога-позашкільника. Залежно від цілей і особливостей змісту матеріалу в освітньому процесі можуть знайти застосування різноманітні види ситуацій:

- ситуація-ілюстрація. На конкретному прикладі з практики демонструється закономірність або механізм яких-небудь явищ, вчинків, дій, ефективність використання певних прийомів, методів, способів керівництва, навчання, виховання тощо

- ситуація-оцінка. Слухачам пропонується опис конкретної події та вжитих заходів. Їх завдання: оцінити джерела, механізми, значення, причинно-наслідкові зв'язки, цілісність і правильність прийнятих заходів викладачами, колективом або посадовою особою.

- ситуація-вправа. У даному випадку аналіз ситуації вимагає від педагога звернення до різних джерел інформації, літератури, довідників, а також проведення дослідницької роботи. Слухачі діляться на групи 3–5 чоловік і вивчають ситуацію. Вони готують перелік питань, пов'язаних з ситуацією, і передають їх лектору. Отримавши відповіді, вивчивши інформацію, педагоги виробляють план дій, проекти рішень і прогнозують кінцевий результат.

При виборі ситуацій слухачами, доцільно варіювати ступенями їх проблемності через

характер отриманої інформації. Так, можуть бути наступні варіанти:

- слухачі отримують всю необхідну інформацію – подібний стан, як правило, в практичній діяльності не зустрічається;

- слухачі одержують не всю інформацію, їм необхідно аналізувати конкретну ситуацію і збирати додаткову інформацію – такі випадки у практиці трапляються досить часто;

- слухачам змальовують конкретну ситуацію, не даючи всієї необхідної інформації, яка відповідає умовам практичної діяльності.

У зв'язку з тим, що серед керівників гуртків є педагоги з різним рівнем базової освіти, досвіду роботи, одні мають індустріально-педагогічну освіту, а другі прийшли із сектора реальної економіки. Тому ситуації розраховані на різний рівень сформованості технологічної компетентності та професійного мислення. Найчастіше слухачі отримують письмовий або усний опис подій з наступним завданням. Разом з тим, діапазон способів може бути набагато ширше і залежить від наявності фонду накопичених матеріалів і технічних можливостей навчального закладу. Наприклад, можуть бути застосовані такі прийоми і способи отримання ситуацій:

- відеозапис певної реальної події;
- кіноепізоди документальних фільмів;
- магнітна запис бесіди, інтерв'ю, обговорення, доповіді, промови тощо;

- набір фотодокументів, схем, графіків, діаграм, які відображають стан якогось факту або процесу з різних подій на самих різних рівнях;

- «досьє ситуації» – набір різних документів, звітів, листів, доповідних записок, наказів, директив, інструкцій, рекомендацій, планів, розробок, проектів тощо;

- виступ на занятті учасника певних подій.

2. Метод мозкового штурму. Метод виник у 30-ті роки ХХ століття як спосіб колективного генерування нових ідей. Він сприяє розвитку динамічності розумових процесів, здатності абстрагуватися від повсякденних умов і існуючих обмежень, від звичних поглядів на явища і процеси, формує уміння зосередитися на якій-небудь вузькій актуальній проблемі.

Метод «мозкового штурму» може заздалегідь плануватися як фрагмент заняття або в цілому заповнювати заняття (семінар-дослідження, практичне заняття, в основу якого покладено пошук нових принципів вирішення питання). Методика «мозкового штурму» складається з наступних етапів:

- формулювання проблеми, яку необхідно вирішити, обґрунтування задачі для пошуку рішення, визначення умов колективної роботи, видача слухачам правил пошуку рішення і поведінки в процесі «мозкового штурму»;

- формування кількох робочих груп по 3–5 чоловік і експертної групи, в обов'язки якої входить розробка критеріїв, оцінка і відбір кращих ідей;

- тренувальна сесія або розминка – вправу в швидкому пошуку відповідей на питання та завдання тренувальної сесії. Завданням цього етапу є допомога педагогам максимально звільнитися від впливу обмежених факторів, психологічних бар'єрів (сорому, сором'язливості, скутості, страху тощо). Цей етап може проявлятися у своєму неповному, короткочасному вигляді (постановка проблемного питання на лекції і звернення за допомогою до слухачів, «інтелектуальна розминка» на семінарському або практичному занятті):

- «мозковий штурм» – штурм поставленої проблеми. На даному етапі попередньо, ще раз уточняється поставлена задача, нагадуються деякі правила в ході рішення. Генерування ідей починається за сигналом викладача одночасно у всіх робочих групах. До кожної групи прикріплюється експерт з числа слухачів, завдання якого – фіксування на папері висунутих ідей;

- оцінка і відбір найкращих ідей, поки експерти на основі обраних критеріїв відбирають ідеї, робочі групи відпочивають;

- повідомлення про результати «мозкового штурму»;

- обговорення підсумків роботи груп, оцінка найкращих ідей, їх обґрунтування та публічний захист;

- прийняття колективного рішення рекомендувати кращі ідеї до впровадження.

Даний метод дозволяє зробити заняття динамічними і максимально розкрити потенціал педагогів.

3. Тематична дискусія. Цей метод застосовується при обговоренні складних теоретичних і практичних проблем в цілях обміну досвідом між педагогами та лекторами. В рамках дискусії уточнюються й узгоджуються їх професійні позиції, виробляється єдиний підхід до дослідження певного явища.

Такий метод особливо необхідний у разі, коли досліджуваний матеріал не без суперечливості сприймається всіма, і є сенс показати багатогранність підходу до різних явищ. Метод дискусій покращує і закріплює знання, збільшує

обсяг отриманої інформації, виробляє і розвиває вміння сперечатися, доводити, захищати і відстоювати свою думку. Він використовується як метод, покладений в основу всього заняття (лекція-дискусія, семінар «круглий стіл» та інші), а також як метод, що використовується фрагментарно майже у всіх видах занять, надаючи їм діалогічну форму.

4. Метод «круглого столу». «Круглий стіл» визнається одним з найбільш ефективних методів навчання. Як правило, цим методом проводяться міждисциплінарні заняття, а також навчальні зустрічі. У першому випадку на заняття виноситься тема, яку необхідно розглянути у різних аспектах: політичному, економічному, юридичному, моральному, педагогічному, технологічному і т. п. На них можуть бути запрошені представники установ та органів управління освітою, фахівці реального сектору економіки та органів виконавчої влади, споживачів освітніх послуг і т. д. Між слухачами розподіляються завдання для підготовки до повідомлення за темою «круглого столу». У заключній частині експерти дають свої рекомендації, роблять висновки.

В іншому випадку, мова йде про всебічний розгляд складної актуальної проблеми разом з провідними фахівцями. Перед кожною такою зустріччю слухачам пропонується висунути цікаву, по даній темі, проблему, сформулювати питання для обговорення. Відібрані питання передаються гостю «круглого столу» для підготовки до виступу та відповідей. Одночасно на «круглий стіл» можуть бути запрошені кілька фахівців, які займаються дослідженням даної проблеми. Щоб засідання круглого столу проходило активно та зацікавлено, доцільно підготовці до заняття залучити максимально можливу кількість слухачів, викликати їх ініціативу, самодіяльність, налаштувати на вільне спілкування, у з'ясуванні (в формі питань) якихось незрозумілих для них моментів, побічних сторін проблеми.

5. Використання провідного принципу STEM і STREAM-освіти – інтеграції – дає змогу здійснювати: модернізацію методологічних засад, змісту, обсягу навчального матеріалу предметів природничо-математичного циклу, технологізацію процесу навчання та формування ключових компетентностей якісно нового рівня, якіснішу підготовку молоді до успішного працевлаштування та подальшої освіти [4]. Ключові компетентності Нової української школи гармоніюють у системі STEM-освіти,

створюючи основу для успішної самореалізації особистості і як фахівця, і як громадянина.

Якість упровадження STEM-освіти багато в чому визначається компетентністю та рівнем професійної діяльності педагогічних працівників, наскільки вони активно використовують новітні педагогічні підходи до викладання й оцінювання, інноваційні практики міждисциплінарного навчання, методи та засоби навчання з акцентом на розвиток дослідницьких компетенцій, бажанням педагога змінюватись самому та підвищувати свій фаховий рівень шляхом участі у науково-практичних конференціях, семінарах, вебінарах, фестивалях, конкурсах. При участі у запропонованих заходах педагоги отримують нові знання, доступ до нових ресурсів, мають змогу презентувати власні нароби та обмінюватися новими думками, ідеями, досвідом [4].

Перелічені методи особливо ефективні і значно доповнюють традиційні методи, прийоми і форми навчання дорослих, що застосовуються при реалізації програми.

При розгляді змісту професійної рефлексії ми виявили дві її змістовні складові: власне, психолого-педагогічну та виробничо-технологічну (прикладну), то і формування кожної з них буде здійснюватися за допомогою індивідуального комплексу методів і прийомів. Розвиток психолого-педагогічної компетентності – за допомогою лекцій, семінарів, конференцій, практичних та виїзних занять, круглих столів, дискусій, «мозкового штурму», проєктів, інформаційно-комунікаційних технологій, ситуаційного підходу і т. п. Розвиток виробничо-технологічної (прикладної) компетентності – за допомогою проблемних лекцій, майстер-класів, практичних занять, екскурсій, ділових ігор, проєктів, методів контекстного навчання, стажування, застосування діяльнісного підходу тощо. З метою чіткої практико-орієнтованої спрямованості навчання групу керівників гуртків необхідно ділити на 5–6 підгруп згідно їх галузевої належності або спеціалізації.

Висновки дослідження і перспективи. Якщо розглядати професійну рефлексію як процес самопізнання та самоаналізу, то розвиток особистості керівника гуртка значною мірою залежить від вміння правильно оцінювати свої потреби у різних педагогічних ситуаціях. Уміння контролювати себе, керувати власним емоційним станом є ознакою особистісної рефлексії та формується у процесі професійного становлення педагога. Особистісна рефлексія

визначається як перебудова змісту своєї свідомості, діяльності. Проблема організації та коригування індивідуальної освітньої діяльності пов'язана з успішністю її осмислення. Отже, рефлексивна діяльність дозволяє осмислити свою індивідуальність, а це означає, що за результатами рефлексії можна не тільки обмірковувати майбутню діяльність, а й вибудовувати її реалістичну структурну основу, яка постає з аналізу особливостей попередньої діяльності.

Професійна рефлексія керівника гуртка пов'язана з поняттям «здібності», які є синтезом властивостей людської особистості та відповідають вимогам професійно-педагогічної діяльності що забезпечує ефективність цієї діяльності, заснованої на знаннях. До таких здібностей особистості, відносяться: перцептивні – здатність занурюватися у внутрішній світ особистості; комунікативні – здатність знаходити вірний підхід до іншої людини, передбачати наслідки своїх дій, пов'язані з педагогічним оптимізмом, вірою в людину, здатність до розподілу уваги одночасно між декількома видами діяльності. Тобто якщо розглядати рефлексивність як здібність, то рефлексія є механізмом, який характеризує рівень розвитку цієї здібності.

Основними компонентами професійної рефлексії керівника гуртка позашкільного закладу є: рефлексивне середовище, рефлексивна компетентність, компетентність співтворчості, рефлексивно-інноваційний потенціал. Рефлексивне середовище характеризується системою відносин, які розвивають та розвиваються; рефлексивне середовище – це система умов розвитку та саморозвитку особистості, воно створюється у процесі вирішення професійних завдань. Рефлексивна компетентність передбачає оволодіння психологічним механізмом професійного самовдосконалення та самоактуалізації, який проявляється у здатності займати аналітичну позицію щодо себе та своєї професійної діяльності (утримуючи часові рамки минулого, сьогодення та майбутнього). Компонент співтворчості спонукає керівника гуртка та вихованців до системного аналізу актуальних проблем і можливих шляхів особистісного та професійного розвитку. Рефлексивно-інноваційний потенціал як компонент професійної рефлексії сприяє появі як виробничих, так і педагогічних інновацій у професійно-педагогічній діяльності керівника гуртка. Розвиток рефлексивно-інноваційного потенціалу сприяє включенню до процесу

рефлексивного переосмислення нових смислів професійної свідомості та педагогічного досвіду. Так взаємозв'язок рефлексивних компонентів сприяє розвитку рефлексивної культури педагогів позашкільників і формує їх професійно-педагогічну культуру.

Аналізуючи методи розвитку професійної рефлексії керівника гуртка, на наш погляд, найбільш оптимальним є застосування активних форм і методів навчання. Саме за їх допомогою більш широко і повно здійснюється нестандартний інноваційний пошук, виробляються переконання, прагнення до активних дій і професійного зростання. Більш того, завдання полягають не просто у впровадженні перерахованих методів у освітній процес, а перетворення їх у системоутворюючий фактор. Поєднуючись з технічними засобами навчання і, перш за все, з впровадженням комп'ютерної техніки, Інтернет-освіти відкриваються принципово нові можливості для управління освітньо-пізнавальною діяльністю керівників гуртків та розвитку їх професійної рефлексії. Це сприяє зміні ціннісних пріоритетів та світоглядної позиції у молоді в бік формування відповідальної, соціально-активної, громадсько-патріотичної врівноваженої поведінки.

Список використаних джерел:

1. Освіта України в умовах воєнного стану. Інформаційно-аналітичний збірник//Шкарлет С. (загальна редакція). Київ, 2022. 358с.
2. Олексенко Р., Воронкова В. Освіта для сталого розвитку цивілізації в умовах безперервних структурних змін та викликів// Матеріали Всеукраїнської дистанційної науково-практичної конференції з міжнародною участю «Вища освіта України в контексті цивілізаційних змін та викликів: стан, проблеми, перспективи розвитку», Київ. 2020. С. 59–64.
3. Лазарева М. Освіта в розрізі: філософський аналіз викликів і реалій сьогодення. [Електронний ресурс] / International scientific e journal ЛОГОΣ. ONLINE № 10 (June, 2020). –Режим доступу: <https://www.ukrlogos.in.ua/10.11232-2663-4139.10.14.html>.
4. Педагогічна рада «STEM-освіта: впровадження та перспективи розвитку» [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://vseosvita.ua/library/pedagogicna-radastem-osvita-vprovadzenna-ta-perspektivi-rozvitku-76763.html>

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ ДО РОБОТИ У ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Коцун Л.О.,

кандидат біологічних наук, доцент кафедри ботаніки і методики викладання природничих наук Волинського національного університету імені Лесі Українки, керівник гуртка ВОЕНЦ

Коцун Б.Б.,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки, заступник директора ВОЕНЦ

Матеріали статті висвітлюють досвід факультету біології та лісового господарства Волинського національного університету імені Лесі Українки у професійній підготовці майбутніх вчителів біології другого (магістерського) рівня вищої освіти до роботи в закладах позашкільної освіти природничого та наукового напрямів.

Ключові слова: професійна підготовка, вчитель біології, магістр, позашкільна освіта.

Позашкільна освіта разом із дошкільною, загальною середньою, професійно-технічною і вищою освітою є невід'ємною складовою національної системи безперервної освіти в Україні. Вона спрямована на «задоволення освітньо-культурних потреб вихованців, учнів і слухачів, які не забезпечуються іншими складовими структури освіти, на професійне самовизначення і творчу самореалізацію; пошук, розвиток та підтримку здібних, обдарованих і талановитих вихованців» [7]. Як зазначає Ворона Л.І., «позашкільня формує унікальне креативне освітнє розвивальне середовище, відкрите для кожної дитини, яке не може створити заклад загальної середньої освіти» [5]. Тому сьогодні існує нагальна потреба у кваліфікованих педагогах, які будуть компетентними у цій важливій та специфічній сфері освітньої діяльності. Проте заклади вищої освіти не здійснюють підготовку фахівців до педагогічної діяльності лише для закладів позашкільної освіти. Тому важливо створити такий освітній вектор у підготовці вчителя, який дозволить йому бути також компетентним у специфіці роботи і у цих закладах.

Загальні вимоги держави до педагогічних працівників закладів позашкільної освіти сформульовані у Законі «Про позашкільну

освіту» [7]. Відповідно до нього, педагогічним працівником закладу позашкільної освіти повинна бути особа з високими моральними якостями, яка має вищу педагогічну або іншу фахову освіту, належний рівень професійної підготовки, здійснює педагогічну діяльність, забезпечує результативність та якість своєї роботи, фізичний та психічний стан здоров'я якої дозволяє виконувати професійні обов'язки в закладах позашкільної освіти [7]. Метою роботи є аналіз специфіки поєднання підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини) до роботи у закладах загальної та позашкільної освіти еколого-натуралістичного та дослідницько-експериментального напрямку.

Теоретико-методичним засадам становлення позашкільної освіти в Україні присвячені роботи О. Биковської [2], В. Мачуського [7, 10], Г. Пустовіт [8, 9]. У працях В. Вербицького розкрито актуальні проблеми діяльності позашкільних закладів еколого-натуралістичного напрямку [3,4]. Перспективи розвитку позашкільної освіти висвітлені у роботах Л. Яременко [11] та Л. Ворони [5]. Особливості професійної підготовки педагогів для системи позашкільної освіти визначено у роботі О. Биковської [1].

У Волинському національному університеті імені Лесі Українки на факультеті біології та лісового господарства реалізується освітньо-професійна програма «Середня освіта. Біологія, природознавство, здоров'я людини» для здобувачів галузі знань – 01 Освіта / Педагогіка, спеціальності, котра передбачає підготовку магістрів до майбутньої педагогічної діяльності не лише у закладах загальної освіти на посаді вчителя, але й у закладах

позашкільної освіти еколого-натуралістичного та дослідницько-експериментального напрямку у якості керівника гуртка, методиста, керівника наукової роботи, тощо. Структура ОПП містить освітні компоненти у циклах загальної та професійної підготовки, які спрямовані на підготовку здобувачів до освітньої діяльності у закладах позашкільної освіти, оволодінням сучасними підходами до розвитку та підтримання стійкого пізнавального інтересу в учнів, роботи із обдарованими дітьми, здійснення їх виховання засобами природи.

Освітні компоненти із циклу загальної підготовки забезпечать здобувачів вищої освіти основами освітнього менеджменту позашкільної освіти, навчать приймати управлінські рішення, організувати їх реалізацію та регулювання (ОК «Освітній менеджмент»). ОК «Науково-педагогічні дослідження та проєктна діяльність» забезпечить формування у здобувачів освіти методологічної культури та цілісної системи знань, умінь і навичок з організації і проведення науково-дослідної роботи та управління проєктами у закладах освіти. Формування у здобувачів освіти системи теоретичних знань та практичних навичок, пов'язаних із розумінням психологічних основ ефективної комунікації та налагодження продуктивної взаємодії в освітньому середовищі здійснюється під час засвоєння ОК «Психологія взаємодії».

Цикл ОК професійної підготовки передбачає формування практичних вмінь та навичок організації освітнього процесу також і у закладах позашкільної освіти із використанням інноваційних технологій навчання (ОК «Інноваційні технології навчання біології, природознавства та основ здоров'я», «Теорія та методика навчання біології», «Основи інтегрованого курсу «Природничі науки» та методика його навчання», «Теорія та методика екологічної освіти», «Теорія та методика здоров'язбереження»). Оволодіння здобувачами ОК «Фізіологічні основи розвитку дітей з особливими потребам» дозволить їм розвивати інклюзивне освітнє середовище у закладах позашкільної освіти для дітей з особливими потребами. Великий виховний та екологічний потенціал закладений у ОК «Теорія та методика екологічної освіти», який передбачає оволодіння знаннями про навколишнє середовище, методами та засобами формування екологічної культури

особистості учнів, набуття теоретичних знань і практичного досвіду розв'язання екологічних проблем.

Ознайомлення із специфікою роботи у закладах позашкільної освіти здійснюється при реалізації освітнього компоненту «Методика позакласної та позашкільної роботи з біології, природознавства та основ здоров'я», який вивчається у 3 семестрі в обсязі 4 кредити (за системою ECTS). Об'єктом вивчення ОК є освітньо-виховний процес з біології, природознавства та основ здоров'я у позакласній роботі та у закладах позашкільної освіти. Предметом вивчення – методичні підходи до роботи з дітьми у позакласній роботі в школі та у закладах позашкільної освіти. ОК забезпечить здобувачів вищої освіти знаннями про структуру та особливості роботи позашкільних закладів природничого напрямку, формами та методами реалізації позашкільної освіти. Після засвоєння означеного освітнього компоненту здобувачі будуть компетентними також і у реалізації дослідницько-експериментального напрямку позашкільної освіти, ознайомляться з роботою регіонального відділення Малої академії наук України, який сприяє залученню учнів до науково-дослідницької та експериментальної роботи з біології, екології, а також створенню умов для творчого самовдосконалення та самовиявлення, розвитку і підтримки обдарованої молоді.

Підготовка здобувачів до роботи в закладах позашкільної освіти на факультеті біології та лісового господарства ВНУ імені Лесі Українки не обмежується вищевказаною теоретичною складовою, але має своє практичне продовження під час педагогічної практики, яка проходить не лише у школі, але й у закладах позашкільної освіти, зокрема у Волинському обласному еколого-натуралістичному центрі – комунальному закладу Волинської обласної ради. Під час проходження практики відповідно до її завдань магістри вчаться застосовувати набуті теоретичні знання в реальному педагогічному процесі в якості керівників гуртків, учнівських лісництв, організації та проведенні масових екологічних та натуралістичних заходів, тощо.

Ефективність підготовки магістрів до майбутньої педагогічної діяльності в закладах позашкільної освіти еколого-натуралістичного та дослідницько-експериментального

напряму перевіряється в ході підсумкової атестації, котра передбачає складання іспиту та захист магістерської роботи. Серед питань екзамену є і такі, які передбачають виявлення рівня знань випускників різних аспектів роботи у закладах позашкільної освіти. Тематика магістерських робіт, котра оновлюється кафедрою щороку, обов'язково пропонує здобувачам і теми, котрі стосуються роботи в закладах позашкільної освіти.

Підготовка здобувачів до роботи в закладах позашкільної освіти на магістерському рівні дозволяє врахувати їх пізнавальні інтереси та спиратись на фундамент тих компетентностей, які вони здобули на першому бакалаврському рівні вищої освіти навчаючись на нашому факультеті за освітньо-професійною програмою «Середня освіта. Біологія, природознавство, здоров'я людини» для здобувачів галузі знань – 01 Освіта / Педагогіка. Вказана програма включає низку освітніх компонентів, котрі становлять змістову основу природничої компетентності бакалаврів. До таких ОК слід насамперед віднести «Науково-дослідна і проектна діяльність в закладах освіти», «Практикум з природознавства», «Методика навчання інтегрованих курсів природничо-освітньої галузі», «Методика навчання біології» тощо. Специфічною особливістю ОПП бакалаврського рівня є те, що вона включає ОК, котрі безпосередньо орієнтовані на підготовку здобувачів до роботи в закладах позашкільної освіти. До таких слід віднести «Гурткова та позакласна робота з природничих дисциплін», «Практика з позакласної та позашкільної роботи». Таким чином, підготовка магістрів до означеного виду професійної діяльності ґрунтується на принципі наступності стосовно бакалаврського та магістерського рівнів здобуття вищої освіти.

Висновки. На факультеті біології та лісового господарства ВНУ імені Лесі Українки надбано значний досвід підготовки магістрів до майбутньої педагогічної діяльності не лише у закладах повної загальної середньої освіти, але й у закладах позашкільної освіти еколого-натуралістичного та дослідницько-експериментального напрямів, котрий може бути корисним іншим закладам освіти при розробці їх ОПП.

Локалізація підготовки здобувачів до роботи в закладах позашкільної освіти на другому рівні вищої освіти дозволяє врахувати

їх пізнавальні інтереси та спиратись на фундамент тих компетентностей, які вони здобули на бакалаврському рівні. Підготовка магістрів до означеного виду професійної діяльності носить системний характер та відбувається впродовж всього часу навчання у магістратурі і включає всі цикли підготовки здобувачів. Основними елементами означеної системи є: теоретична підготовка при засвоєнні освітніх компонентів ОПП, практична підготовка під час педагогічної практики та підсумковий контроль під час складання атестаційного іспиту та захисту магістерської роботи.

Поєднання підготовки магістрів до майбутньої професійної діяльності не лише у закладах загальної середньої освіти на посаді вчителя біології, природознавства та здоров'я людини, але і у закладах позашкільної освіти в якості керівника гуртка, методиста, наукового керівника, тощо, розширює можливості працевлаштування наших випускників, робить їх більш конкурентноспроможними на сучасному освітньому ринку праці не лише нашого регіону, але і сусідніх, вихідці із яких часто обирають навчання на нашому факультеті.

Список використаних джерел

1. Биковська О.В. Особливості професійної підготовки педагогів для системи позашкільної освіти. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. 2011. Вип. 26. Серія 5. Педагогічні науки : реалії та перспективи. С.16–22.
2. Биковська О. Теоретико-методичні основи позашкільної освіти в Україні : дис. ... докт. пед. наук: 13.00.01. Київ, 2008. 470.
3. Вербицький В.В. Розвиток позашкільної еколого-натуралістичної освіти в Україні : автореф. дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04. Київ, 2004. 34 с.
4. Вербицький В.В. Актуальні проблеми діяльності позашкільних навчальних закладів еколого-натуралістичного профілю. Позашкільна освіта та виховання. 2007. №1. С.8–13.
5. Ворона Л.І. Розвиток позашкільної освіти в Україні: огляд наукових джерел. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2020. № 73, Т. 1. С. 23–27.
6. Мачуський В.В. Науково-методичне забезпечення діяльності позашкільних

навчальних закладів. Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал: матеріали звіт. наук.-практ. конф. Ін.-ту проблем виховання НАПН України за 2016 рік / за ред. І.Д. Бега, Ж.В. Петрошко. Вип. 5. Івано-Франківськ : НАІР, 2017. С. 157–163.

7. Про позашкільну освіту : Закон України від 07.02. 2000, № 46. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14#Text>

8. Пустовіт Г. Теоретико-методичні основи екологічної освіти і виховання учнів 1–9 класів у позашкільних навчальних закладах : автореф. дис. ... докт. пед. Наук : 13.00.07. Тернопіль, 2005. 51 с.

9. Пустовіт Г.П. Деякі аспекти методології позашкільної освіти. Шлях освіти. 2000. № 2. С. 11–15.

10. Формування у вихованців позашкільних навчальних закладів базових компетентностей : монографія / за ред. В.В. Мачуського. Харків : «Друкарня Мадрид», 2015. 330 с.

11. Яременко Л. Особливості функціонування та перспективи розвитку позашкільної освіти в сучасному суспільстві. Науковий вісник мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. 1(14). 2015. С.305–311.

References

1. Bykovska O.V. (2011). Osoblyvosti profesiinoi pidhotovky pedahohiv dlia systemy pozashkilnoi osvity. Naukovyi chasopys NPU imeni M.P. Drahomanova. Vyp. 26. Seriiia 5. Pedahohichni nauky : realii ta perspektyvy. S.16–22.

2. Bykovska O. (2008). Teoretyko-metodychni osnovy pozashkilnoi osvity v Ukraini : dys. ... dokt. ped. nauk: 13.00.01. Kyiv. 470.

3. Verbytskyi V.V. (2004). Rozvytok pozashkilnoi ekoloho-naturalistychnoi osvity v Ukraini : avtoref. dys. ... doktora ped. nauk : 13.00.04. Kyiv. 34 s.

4. Verbytskyi V.V. (2007). Aktualni problemy diialnosti pozashkilnykh navchalnykh zakladiv ekoloho-naturalistychnoho profiliu. Pozashkilna osvita ta vykhovannia. №1. S.8–13.

5. Vorona L.I. (2020). Rozvytok pozashkilnoi osvity v Ukraini: ohliad naukovykh dzherel. Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh. № 73, T. 1. S. 23–27.

6. Pro pozashkilnu osvitu (2000) : Zakon Ukrainy vid 07.02. № 46. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14#Text>

7. Machuskyi V.V. (2017). Naukovo-metodychne zabezpechennia diialnosti pozashkilnykh navchalnykh zakladiv. Suchasnyi vykhovnyi protses: sutnist ta innovatsiinyi potentsial: materialy zvit. nauk.-prakt. konf. Ін.-ту problem vykhovannia NAPN Ukrainy za 2016 rik / za red. І.Д. Bekha, Zh. V. Petrochko. Vyp. 5. Ivano-Frankivsk : NAIR, S. 157–163.

8. Pustovit H. (2005). Teoretyko-metodychni osnovy ekolohichnoi osvity i vykhovannia uchniv 1–9 klasiv u pozashkilnykh navchalnykh zakladakh : avtoref. dys. ... dokt. ped. Nauk : 13.00.07. Ternopil. 51 s.

9. Pustovit H.P. (2000). Deiaki aspekty metodolohii pozashkilnoi osvity. Shliakh osvity. № 2. S. 11–15.

10. Formuvannia u vykhovantsiv pozashkilnykh navchalnykh zakladiv bazovykh kompetentnostei (2015) : monohrafiia / za red. V.V. Machuskoho. Kharkiv : «Drukarnia Madryd». 330 s.

11. Yaremenko L. (2015). Osoblyvosti funktsionuvannia ta perspektyvy rozvytku pozashkilnoi osvity v suchasnomu suspilstvi. Naukovyi visnyk melitopolskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Seriiia: Pedahohika. 1(14). S.305–311.

Professional training of future biology teachers of for work in out-of-school education institutions

Larysa Kocun, Ph.D. in Biology, Associate Professor of the Department of Botany and Methods of Teaching Natural Sciences of Lesya Ukrainka Volyn National University, the leader of the circle of the Volyn Regional Ecological and Naturalistic Center. e-mail: kocun.larisa@ukr.net

Borys Kocun, Ph.D. in Pedagogy, Associate Professor of the Department of Theory and Methodology of Primary Education of Lesya Ukrainka Volyn National University, deputy director of the Volyn Regional Ecological and Naturalistic Center. e-mail: kocun.boris@ukr.net

The materials of the article highlight the experience of the Faculty of Biology and Forestry of the Lesya Ukrainka Volyn National University in the professional training of future biology teachers of the second (master's) level of higher education to work in extracurricular natural and scientific education institutions.

Keywords: professional training, biology teacher, master, extracurricular education.

АДАПТАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Ясінська Н.В.,

*директор Енергодарського центру туризму, краєзнавства та спорту
Енергодарської міської ради Запорізької області;*

Самойлова І.А.,

*завідувач методичного відділу Енергодарського центру туризму,
краєзнавства та спорту Енергодарської міської ради Запорізької області*

Анотація. В умовах постійних змін, надзвичайних обставин особливого значення набуває здатність закладу освіти адаптуватися. У статті розкривається актуальність розробки і реалізації адаптаційних стратегій на прикладі діяльності закладу позашкільної освіти міста Енергодара, яке є тимчасово окупованим.

Ключові слова: адаптація, стратегічне управління, адаптаційні стратегії.

Останні п'ять років українська освіта змушена постійно відповідати на виклики, які виявляються непередбачуваними. Якщо карантинні обмеження у зв'язку з епідемією Covid-19 мали наслідком перехід до змішаного або дистанційного формату організації освітнього процесу з надією, що ось-ось відбудеться повернення до традиційного, то повномасштабна війна, яка триває третій рік, потребує нового погляду на функціонування та розвиток освітніх систем різного рівня.

В особливому становищі опинилися заклади освіти окупованих та прифронтових територій, населених пунктів, які найчастіше потерпають від повітряних ударів з боку росії. Для багатьох з них стоїть проблема не стільки розвитку, скільки виживання в умовах тривалої війни. Бюрократична система неповоротка, повільно реагує на зміни, що відбуваються постійно і мають різний ступінь впливу на різні ланки. В очікуванні розпоряджень, інструктивно-методичних рекомендацій «зверху» втрачаємо час, ресурси, зрештою виникає загроза втрати цілих закладів освіти (як окремих ланок), руйнування локальних освітніх систем.

В таких умовах важливим є освітній менеджмент на рівні окремого закладу освіти, формування адаптаційних стратегій виживання та розвитку, виходячи з конкретних умов, тенденцій, впливів.

Різні галузі науки приділяють увагу дослідженням адаптації та адаптивності як характеристики систем, стратегічному управлінню. Процеси адаптації економічних систем, підприємств різних галузей економіки досліджуються Р.Акоффом, В.М.Гончаровим, С.А.Кравченком, В.П.Стасюком та багатьма іншими вченими. Теоретичні основи стратегічного управління в системі освіти представлені в публікаціях А.Вознюка, Т.Жорняк, К.Колеснікової, О.Кравченко, С.Натрошвілі, І.Нємцевої, О.Пометун, П.Третьякова, та інших. В українській освіті з 2016 року діє Школа адаптивного управління соціально-педагогічними системами під керівництвом Г.Єльнікової, яка об'єднує 43 науковців і педагогів загальної середньої освіти.

Проте, на нашу думку, залишається протиріччя між рівнем наукової розробки проблеми та практичним впровадженням принципів, технологій стратегічного, адаптивного управління в діяльності керівників закладів освіти, відділів та управлінь освіти місцевих адміністрацій.

Метою статті є обґрунтування значення адаптаційних стратегій на прикладі діяльності закладу позашкільної освіти тимчасово окупованої території – Енергодарського центру туризму, краєзнавства та спорту (далі – ЕЦТКС; м.Енергодар, Запорізька область).

Стратегічне управління закладом освіти, за визначенням О.Лебідь, – це система рішень і дій по формуванню і виконанню стратегій розвитку закладу, які забезпечують його взаємодію з зовнішнім оточенням з метою підвищення конкурентоспроможності і забезпечення його розвитку у майбутньому [3, с.98]. Серед різноманітних підходів, які виділяють науковці (функціональний, процесний, ресурсний, маркетинговий тощо) в умовах війни, постійних змін зовнішніх

умов актуальність набуває саме адаптаційний підхід.

Адаптацію розглядають як процес пристосування діяльності підприємства, організації до несприятливого впливу чинників зовнішнього середовища, ефективного використання власних ресурсів, потенціалу [6, с.203]. В роботі В. Ячменьової, З. Османової щодо сутності понять «адаптація» та «адаптивність» зазначено, що проявами адаптивності є здатність системи до самозбереження, пристосування, структурної перебудови, перетворення, пристосування в умовах нестабільності, здатність до спрямованої самоорганізації, саморегулювання [7].

Адаптаційні стратегії закладу освіти спрямовані на формування стратегічних цілей з урахуванням змін зовнішнього середовища, створення таких механізмів, які б забезпечували адаптацію внутрішніх можливостей відповідно до постійних змін у макросередовищі.

До зовнішніх факторів, які впливають на діяльність закладу позашкільної освіти, належать: природно-екологічний, демографічний, економічний, нормативно-правовий, науково-технічний, політичний, соціокультурний [3, с.100]. Одним з критичних викликів в умовах війни для ЕЦТКС стало зменшення кількості вихованців у зв'язку з переїздом родин з окупованих територій до інших регіонів України або за кордон, здобуття освіти тими, хто залишився, у навчальних закладах окупантів (інколи – паралельно з українськими). Постійна турбота про безпеку життя відсунула на задній план потреби у знаннях, навичках, які можуть сформувати у дітей в закладі позашкільної освіти. Додамо проблеми щодо фінансування, нормативно-правового регулювання діяльності подібних закладів освіти.

Внутрішні можливості закладу мають такі характеристики: відсутність приміщення, матеріально-технічної бази; зменшення кількості співробітників і знаходження педагогів закладу у різних куточках України і за кордоном; здатність педагогічного колективу організувати освітній процес, створити освітнє середовище засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Виживання закладу, збереження його як функціонуючої ланки системи освіти міста потребує визначення декількох адаптаційних стратегій. Під адаптаційними стратегіями

розуміємо «певний загальний напрям формування пристосувань підприємств в умовах кризи та жорсткої ринкової конкуренції, яка може бути наслідком кризи» [1, с.63].

Для ЕЦТКС такими адаптаційними стратегіями, які дали можливість активно працювати протягом двох воєнних років, зберегти і покращити імідж ефективного колективу, успішного закладу освіти, стали наступні:

- стратегія орієнтації на потреби споживачів освітніх послуг;
- стратегія розвитку мережі;
- івент-стратегія;
- стратегія інноваційності.

Орієнтація на запит не є чимось новим в освітньому менеджменті. Внутрішня система забезпечення якості освіти передбачає визначення цілей діяльності закладу, виходячи з Державного стандарту, освітніх запитів учасників освітнього процесу. Як це працює в нашому закладі. Надзвичайні умови останніх років, безпекові виклики призвели до значних освітніх розривів. ЕЦТКС вдалося налагодити взаємодію з декількома закладами загальної середньої освіти міста. З метою надолуження знань, розвитку необхідних навичок коригуємо програми гурткової роботи, особливо їх практичну складову. На заняттях гуртків продовжується формування компетентностей, над якими учні працювали у школі. Вчителі і педагоги-позашкільники узгоджують підходи до навчання, проводять інтегровані заняття, обмінюються методиками, розробками.

Приділяємо особливу увагу виявленню обдарованих дітей, тих, хто цікавиться певними галузями наукових знань, пошуково-дослідницькою, творчою діяльністю. Діємо цілеспрямовано через педагогів, батьків, залучаємо професійні і особисті зв'язки. Вважаємо маленькою перемогою, що вихованці, які прийшли до ЕЦТКС у 2023–2024 році (один з них перебуває на окупованій території), вже мають відзнаки у конкурсах пошуково-дослідницьких робіт, наукових рефератів обласного і Всеукраїнського рівнів.

Стратегія розвитку мережі ґрунтується на теорії коннективізму. Згідно цієї теорії, навчання «є процесом становлення мережі, вузлами якої можуть бути люди, організації, бібліотеки, сайти, книги, журнали, бази даних, або будь-яке інше джерело інформації» [2, с.76]. ЕЦТКС є центром мережі, яка складається з установ, організацій, окремих

людей, інтереси, досвід, діяльність яких допомагає вирішувати освітні завдання. Вузлиці цієї мережі визначаються, можуть змінюватися в залежності від умов діяльності, потреб. Вважаємо складовими своєї мережі Національний еколого-натуралістичний центр, Національний антарктичний науковий центр, Національний ботанічний сад ім.В.Гришка, Фастівську станцію юних натуралістів, Музей Майдану, Центр досліджень воєнної історії ЗСУ та інші, за допомогою яких проводили заходи різного змісту і формату. Крім наукових та освітніх установ «вузлами» мережі є громадські організації, наприклад, ГО «Товариство військово-історичної реконструкції «Печерська сотня Київського реєстрового полку», скаутське об'єднання «Оріяна», науковці, громадські діячі тощо.

Фактично, ця мережа є складовою освітнього середовища ЕЦТКС. Стратегія розвитку мережі дозволяє компенсувати нестачу певних ресурсів, задовольняти освітні запити різних груп учасників освітнього процесу, адекватно реагувати на виклики. Маємо навколо безліч можливостей.

Івент-стратегія передбачає проведення масових заходів, орієнтованих на різноманітні аудиторії. Позашкільники зберегли традиційні краєзнавчі квести, туристичні заходи, які об'єднують здобувачів освіти різних вікових категорій, але перевели їх у дистанційний формат (синхронний та асинхронний). Навіть в дуже складному для нашої громади 2022 році, попри все, провели міську краєзнавчу конференцію. Підтримували колег і вихованців, переконували в тому, що певна стабільність в часи потрясінь додає надії, сил пережити ці потрясіння.

ЕЦТКС значно розширив спектр заходів міського рівня. Розроблено концепцію Краєзнавчого клубу «Джерела», який має об'єднати енергодарців, мешканців регіону навколо питань історичного, екологічного, географічного краєзнавства. Перші зустрічі були проведені зусиллями педагогів центру і вчителів історії закладів освіти міста. Протягом поточного навчального року запрошували гостей: науковців, співробітників музеїв, представників громадських організацій тощо. Тематика зустрічей допомагає учасниками знайти відповіді на актуальні питання сьогодення: розглядали формування етнічного розмаїття Півдня України, перебіг подій щодо оборони Києва навесні

2022 року, стан острову Хортиця, території Великого Лугу в давнину, до та після руйнування Каховської греблі та ін.

Провели аналіз місць тимчасового перебування членів нашої громади. Для енергодарців, які живуть зараз у Києві, протягом року проводимо просвітницькі екскурсії (відвідали Бабин Яр, Видубицький монастир, Аскольдову могилу і багато інших локацій Києва і Київщини), волонтерські заходи (до Дня прибирання, «Волонтерська ялинка для Енергодара» та інші – разом із співробітниками Національного ботанічного саду ім. В.Гришка, передача Вифлеємського вогню – разом зі скаутською організацією «Оріяна»).

Надзвичайні умови змушують шукати особливі, нові рішення. Заклад позашкільної освіти, на нашу думку, має набути статус просвітницького центру, об'єднувати представників територіальної громади різного віку, збільшувати коло споживачів освітніх послуг, відповідати на освітні запити і, певною мірою, формувати їх.

Підтримуємо думку колег-позашкільників про те, що в умовах постійних змін запровадження нових педагогічних технологій є надважливим [5, с.61]. Тому формуємо стратегію інноваційності як одну з своїх адаптаційних стратегій. Розуміємо її зміст як постійне перебування «у тренді», а саме: оперативне виявлення, усвідомлення, опанування актуальних підходів, технологій (й не тільки педагогічних). Методична служба закладу працює таким чином, щоб педагоги-позашкільники були ініціаторами, практиками, експертами у запровадженні інновацій.

Наведемо приклади. Освітнім трендом, який привертає до себе увагу фахівців різних галузей, є штучний інтелект. Саме методична служба ЕЦТКС ініціювала проведення міських методичних заходів щодо використання інструментів на основі ШІ в освітній діяльності. Спільна практична робота педагогів різних дисциплін закладів міста дозволила «синхронізувати» діяльність ЗЗСО та ЗПО з цього питання. Наступним кроком стало проведення міської інтелектуальної онлайн-гри для старшокласників «Шляхами Гілеї» у синхронному форматі. Учасники команд досліджували зміни, які відбулися в результаті руйнування Каховської ГЕС, і моделювали майбутнє регіону на основі опрацьованих досліджень за допомогою сервісів ШІ.

На даний момент працюємо разом з колегами початкової школи ще над одним інноваційним проєктом: запровадженням менторського супроводу вихованців. Для цього відвідували приватний заклад Київщини, вивчали питання, проводили консультації з педагогами-практиками, що мають позитивний досвід. Сподіваємося, що ця технологія персоналізації освітньої діяльності дозволить розвинути soft-skills, подолати труднощі у навчанні, соціалізації, розкрити таланти наших вихованців.

Адаптаційні стратегії закладу освіти дозволяють врахувати вплив різних факторів зовнішнього середовища, ефективно використовувати наявні ресурси в умовах, що змінюються. Вважаємо, що орієнтація на потреби споживачів освітніх послуг, побудова освітньої мережі закладу освіти, івент-стратегія, інноваційність – це адаптаційні стратегії, які допоможуть вижити і розвиватися багатьом закладам освіти України. Перелік не є вичерпним. Знаходимось у пошуці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барвінок Н.В. Адаптаційні стратегії туристичних підприємств в умовах кризи спричиненої глобальними безпековими факторами // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. – 2023. – Т.2. – № 19. – С. 56–68. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://surl.li/tinpf>

2. Головань М.С. Коннективізм – новий підхід до процесу навчання в умовах інформаційно-телекомунікаційних технологій /

М.С. Головань // Актуальні проблеми розвитку електронної освіти у вищій школі: Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції 18–20 травня 2012 р. – Х.: ФОП Александрова К.М.; «ІНЖЕК», 2012. – С. 76–78.

3. Лебідь О. Адаптаційний підхід до стратегічного управління сучасним загальноосвітнім навчальним закладом. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://surl.li/tinsa>

4. Мосякова І. Напрями стратегічного розвитку закладу позашкільної освіти у змінному середовищі / Вісник Черкаського університету. 2018, №3. С.60–66. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://surl.li/tinug>

5. Полякова А. Адаптивність освітнього процесу в системі внутрішнього забезпечення якості у закладі вищої освіти / Адаптивні процеси в освіті : збірник матеріалів 6-го Всеукраїнського наукового форуму з міжнародною участю, Випуск 3, 2021. С.66–68. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://surl.li/tinvb>

6. Терлецька Ю., Данилюк М., Мажар М. Адаптація як стратегічний вектор управління підприємством в умовах турбулентності зовнішнього середовища / «Молодий вчений», №1 (89) січень, 2021 р. С.202–206. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://surl.li/tinvx>

7. Ячменьова, В.М., Османова, З.О. (2010). Сутність понять «адаптація» та «адаптивність». Проблеми економіки та управління. Вип. 684. С. 346-353.

РОЗДІЛ IV. НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ПЕДАГОГА-ПРЕДМЕТНИКА ЗАСОБАМИ ПЕРСОНАЛЬНОГО ОСВІТНЬОГО БРЕНДУ

Туманян Тетяна Сергіївна,

*методист, викладач біології наукового ліцею комунального закладу вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради*

Згідно з Національною доктриною розвитку освіти України у XXI ст. пріоритетним напрямком є підготовка здобувача освіти з навичками лідера, здатного до продуктивної комунікації, креативного та критичного мислення, цифрової компетентності, емпатії, гнучкого та проєктивного менеджменту. Цей аспект потребує високої професійної компетентності вчителя, його готовності до педагогічного діалогу, співробітництва і співтворчості з усіма стейкхолдерами освіти.

Виходячи з потреб майбутнього та враховуючи конкурентні переваги людини у найближчі 20–30 років педагогу не вигідно бути пасивним працівником, слід обирати позицію агента змін. Сьогодні вчителювання – це особливий виклик, випробування на гнучкість, мультизадачність, мобільність та професійну майстерність. Відповідно основними питаннями у професійній діяльності вчителя стають виклики: зацікавити, замотивувати, захопити. У розв'язанні викликів важливо спиратись на інновації, орієнтовані на нарощування «людського потенціалу», зокрема STEM, blended та problem-based learning. Саме тому в умовах модернізації освіти в Україні на перший план поступово вийшли розвиток власного творчого потенціалу, унікальність таланту й мобільність. Відповідно трансформація системи освіти каталізує переорієнтацію освітніх трендів та утвердження такого поняття як особистий професійний бренд.

Вимоги критично-креативної парадигми освіти полягають у тому, щоб бути гнучкою, мобільною та мультизадачною, а провадження дистанційного формату навчання у зв'язку з епідеміологічною ситуацією та воєнними діями в країні зумовлюють тенденцію інтеграції освітніх технологій в освітньому бренді «Геном EdTransformer» (продуктивна система синергії елементів технологій STEM, blended та problem-based learning).

Мета: дослідження формування іміджу педагога-предметника засобами

персонального освітнього бренду «Геном EdTransformer».

Завдання: проаналізувати дані науково-методичних джерел щодо особливостей брендингу в освіті; розробити та впровадити в практику персональний освітній бренд «Геном EdTransformer» – гнучкий, мобільний, мультизадачний і безпечний формат навчання шляхом продуктивного поєднання елементів технологій STEM, blended та problem-based learning; перевірити ефективність та вплив персонального освітнього бренду «Геном EdTransformer» на формування іміджу педагога-предметника; зробити висновки та скласти рекомендації щодо подальшого провадження досвіду.

Особливістю досвіду є створення персонального освітнього бренду, візитівкою якого є ефективна синергія елементів технологій STEM, blended та problem-based learning. За інноваційним потенціалом досвід є автентичним, раціоналізаторським.

Освітній бренд «Геном EdTransformer» – унікальна система забезпечення розвитку творчого потенціалу особистості, самостійного критичного мислення, ціннісних орієнтирів та формування спектра ключових компетентностей, адекватних новим життєвим реаліям, які дозволяють школярам мати стійку життєву позицію і стати конкурентоспроможними та соціально успішними в житті.

Проблемами освітнього бренду та брендингу займалися О. Годін, Т. Гед, О. Корольова, І. Литвинова, А. Пацула, Н. Шабалов та інші. Імідж був предметом наукових пошуків Л. Батракової, О. Бюллер, О. Грунт, К. Єлисеєвої, Л. Тлехурай-Берзегової, А. Шишканової, А. Щеглатова та інших.

Особистий бренд — це те, що про вас думають інші як про особистість та професіонала. Він допоможе сформувати навколо себе аудиторію, яка довірятиме вам як спеціалісту та буде готова купити ваші продукти

(знання, які ми можемо популяризувати). Співзасновниця Gres Todorchuk PR Ярослава Гресь на освітньому форумі Liberal Arts зазначила, що персональний освітній бренд для вчителя:

Це можливість впливати. Якщо вас вважають експертом з теми – ви матимете можливість поширювати свої ідеї й популяризувати їх. Вони навіть можуть бути контрверсійними. Наприклад, що навчання в школі має тривати сім років. Якщо у вас є персональний бренд, таке твердження буде придатним до обговорення. Якщо ж бренду немає – люди подумають, що ви з'їхали з глузду.

Ви можете бути орієнтиром та надією в час кризи довіри. У час неправдивих новин, які поширюються з надзвичайною швидкістю, люди не знають, кому вірити. Якщо ви будете висловлюватися на тему, в якій ви фахівець, на якій побудований ваш особистий бренд, то станете для людей осередком спокою. Вони хотітимуть бути з вами.

Матимете право на помилку. Коли людина знана, і її поважають, вона може помилитися і визнати цю помилку публічно. Визнання зустрінуть оплесками, а не осудом.

Можливість монетизації. Якщо ви несете думку, цікаву суспільству, то можете виступати з лекціями і курсами. Є багато можливостей використовувати публічність. Будьте сміливими. Подумайте, що можете зробити, щоб люди збиралися навколо вас.

Фахівці рекомендують розпочати створення персонального бренду з визначення власної соціальної ролі і розуміння ким ви є для аудиторії. Таємниця успіху багатьох медійних людей — поєднання того, що не поєднується. Тобто, коли на перший погляд «несумісні» соціальні ролі успішно реалізуються в одній людині.

Для того, аби знайти «свою» аудиторію варто зрозуміти потреби людей. Важливо

демонструвати різноманітні соціальні ролі і найкраще, щоб їх у вас було декілька. Не бійтесь демонструвати свої таланти, хобі, адже вони допомагають «розбавити» нашу роботу, зацікавити людей і показують, що ми розвинені в абсолютно різних аспектах.

Формування особистого бренду – це довгостроковий процес, який потребує потужної внутрішньої мотивації та може стояти на одному місці. Педагоги-практики підкреслюють, бренд у першу чергу — це стосунки. Якщо створити його правильно, то у людей виникає довіра до вас і ваше ім'я починає працювати на вас.

Розглядаючи поняття бренду більш глобально, можна виокремити чотири рівнозначні виміри, які він поєднує (рис. 1). Насамперед, до основних складників бренду належить функціональний вимір. Він сприймається споживачем, як ступінь корисності того чи іншого продукту або послуги, який йому пропонують заклади вищої освіти. В такому випадку джерелом диференціації може виступати історія організації, її майбутні перспективи, технології, рейтинги, клієнти, стилі керування і політика щодо влади і суспільства [1]. Поняття бренду з огляду соціального складника тісно пов'язане із належністю споживачів до певної групи осіб, які об'єднані спільною метою, наприклад, отриманням у кінцевому результаті високого рівня якісних знань. Важливим моментом тут виступають дві протилежні та тісно пов'язані особливості: відчуття індивідуальності й належності до певної групи осіб.

Не менш важливим є емоційний складник у формуванні поняття бренд. Він полягає у тому, щоб вразити уяву споживача. Тобто не просто зацікавити, а залишити яскравий і оригінальний образ, що закарбується у його пам'яті та змусить повернутись знову. Щодо духовного складника, то він спрямований на

Рис. 1. Виміри поняття «бренд»

використання природної здатності людини відчувати себе не тільки частиною певної групи, а й важливим складником суспільства в цілому. Олійник А. пропонує власну формулу особистого бренду (рис.2):

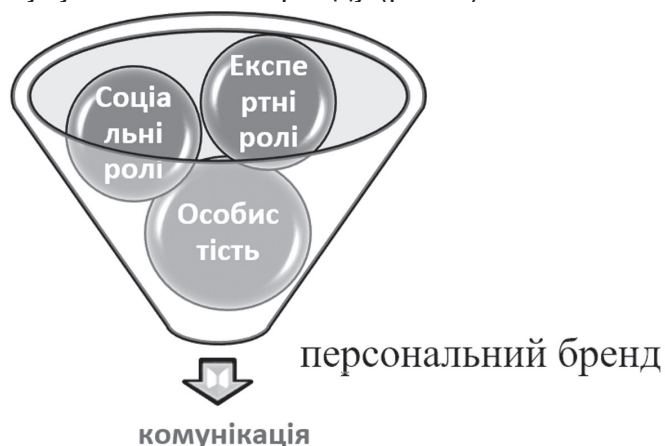

Рис.2. Формула особистого бренду за А. Олійником

де:

Експертні ролі — це все, що пов'язано з самореалізацією.

Соціальні ролі — це модель поведінки, зумовлена соціальною позицією. Наприклад, підтримка молодих вчителів. До соціальних ролей можуть належати також ролі в сім'ї або будь-які ролі, пов'язані з життєвою позицією особистості.

Особистість — це стійка система соціально значущих рис, що характеризують особу як члена того чи іншого суспільства або спільноти.

У використанні елементів брендингу в освіті Л. Безносюк наголошує на важливості розуміння та процесі поетапного формування персонального бренду (рис. 3):

Вимоги критично-креативної парадигми освіти полягають у тому, щоб бути гнучкою, мобільною та мультизадачною, а провадження дистанційного формату навчання у зв'язку з епідеміологічною ситуацією та воєнними діями в країні зумовлюють тенденцію інтеграції освітніх технологій в освітньому бренді «Геном EdTransformer» (продуктивна система синергії елементів технологій STEM, blended та problem-based learning).

STEM-навчання як динамічну систему знань, умінь і навичок, способу мислення,

цінностей і особистісних якостей, які визначають здатність до інноваційної діяльності представлено в роботах науковців: І. Василяшко, В. Величко, С. Гальченко, М. Гончарової-Горянської, О. Лісового, Н. Морзе, Л. Ніколенка, Р. Норчевського, В. Приходнюк, М. Рибалко, Л. Свірської, І. Чернецького, М. Harrison, D. Langdon, V. Means, E. Peters-Burton, N. Morel, J. Confrey, A. House та інших.

За останні роки чимало вітчизняних дослідників вивчали зміст і позитивно-негативні сторони «blended learning», зокрема, О. Барна, К. Бугайчук, М. Кадемія, В. Кухаренко, О. Коротун, К. Копняк, О. Рафальська, Н. Рашевська, А. Стрюк, Г. Ткачук, Ю. Триус, Г. Чередніченко, Л. Шапран, Т. Шроль та інші.

Численні наукові дослідження підтверджують ефективність застосування проблемного навчання (Problem-based learning), але на кожному етапі розвитку учнів мають ставитися реальні проблеми, в яких вони здатні досягнути успіху, і ці завдання справді повинні корелювати з віком школярів. Це зазначають у своїх працях Дж. Брунер, Ф. Вінтергальтер, А. Дістервег, Я. Коменський, Й. Песталоцці, Б. Райков, Ж.-Ж. Руссо, К. Ушинський, С. Шацький, К. Ягодовський.

Реалізація досвіду здійснювалась поетапно.

І етап – діагностично-прогностичний. Основне завдання – психолого-педагогічна діагностика здібностей здобувачів освіти, побудова індивідуальної траєкторії розвитку особистості. Діагностику життєвої та навчальної активності учнів, системи сприйняття, їх ціннісної орієнтації та пріоритетів здійснюють за допомогою сервісу інтегрованого інструментарію всебічного розвитку особистості «Універсал-онлайн», який забезпечує ефективність проєктного менеджменту в освітній діяльності. Відмінного педагогічного результату вдається досягти завдяки об'єктивно визначеним цілям та системності освітніх заходів. Діагностику креативності проводжу за методикою Дж.

Рис.3. Етапи формування персонального бренду

Рензуллі, експрес-діагностики Д. Джонсона. Ці методики дозволяють з'ясувати потенціал креативності здобувачів освіти, їхню готовність до роботи в системі «Геном EdTransformer».

II етап – підготовчий. Основне завдання – стимулювання зацікавленості, мотивації до самостійних досліджень, створення простих приладів, конструкцій тощо. Я є шкільним координатором у реалізації на базі ліцею державного освітнього експерименту «Я – Дослідник», завдяки якому створено педагогічні умови для впровадження problem-based learning з використанням IT-та STEM-технологій. В рамках проекту учні проводять власні спостереження, моделюють, експериментують, порівнюють та класифікують об'єкти. STEM-завдання складені з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей здобувачів освіти, орієнтовані на застосування вже відомої інформації, на здобуття нових знань на підставі схем, таблиць діаграм. Використання завдань друкованих матеріалів «Я – Дослідника» допомагають у підготовці учнів до предметних олімпіад з біології.

Для реалізації визначених завдань цього етапу використовую також кейси Всеукраїнського турніру «Відкрита природнича демонстрація» та міжнародних природознавчих ігор «Геліантус», «Колосок», турнірів «Що? Де? Коли?», «Літня пригода», мотиваційний коучинг «Ти той, хто змінить світ» тощо. Пошук відповідей на завдання вищевказаних заходів стимулюють допитливість учнів, мотивують їх на самостійні дослідження.

III етап – проектний. Основне завдання – викликати у дитини стійкий інтерес до біології, дати сукупність практично важливих знань, необхідних для подальшого життя людини у техносфері, глибокого розуміння екології і природи в цілому. Залучення до дослідництва, винахідництва здійснюють через інтегровані метапредметні проекти, як наприклад: «Дніпро – не просто річка», «Рух – це життя», «Ебру – мистецтво малювати на рідинах»; «Інженерний тиждень», «STEM-тиждень» тощо.

Я є автором-розробником положення про експериментально-дослідницький форум для здобувачів освіти середніх та старших класів «Наука без меж», який проводиться раз на рік у 2 етапи – I – заочний, відбірковий;

II – фінальний, у вигляді постерного захисту досліджень. Вікова категорія учасників 10–17 років.

«Геном EdTransformer» в умовах дистанційного навчання – це активне застосування blended learning з інструментами Wordwall, Quizlet, Quizizz, Classtools, Studystack, цифрових сервісів Mozaik, Phet, Khan Academy, Mindmeister, Thekidshouldseethis, Renderforest тощо.

Освітню взаємодію з учнями базую на методах провокації, деталізації, генерації ідей, інверсії, Storytelling, моделювання, синектики, методу багатомірних матриць, веббінгу, кластерів тощо. Особливе значення надаю методам і технікам розв'язання комплексних проблем, зокрема; техніці «5 Чому?», авторської методики «Біологічне казино», методикам 8D та 5П: проблема, проєктування, пошук інформації, продукт і презентація.

Продуктивна взаємодія в «Геном EdTransformer» можлива завдяки періодичному «перезавантаженню» за допомогою практик SEE Learning та Mindfulness.

Зрозуміло, що реалізовувати креативні дослідницькі ідеї можливо за наявності відповідної матеріально-технічної бази, над постійним оновленням та поповненням якої систематично працює адміністрація закладу. Під час виконання проєктів учні користуються 3D-принтером, вимірювальними цифровими комплексами «Vernie» LabQuest 2, потужним цифровим біноклярним мікроскопом та сучасним лабораторним оснащенням.

IV етап – підсумковий. Основне завдання – сприяти свідомому вибору учнями подальшої освітньої траєкторії; обмін досвідом з освітньою спільнотою. Формується конструктивне критичне мислення, якому важко навчитися за звичайної «урочної» форми освітнього процесу, тому навіть невдало виконаний проєкт у «Геном EdTransformer» має велике позитивне педагогічне значення. В учнів виробляється власний аналітичний погляд на інформацію, креативне світосприйняття, нестандартне критичне мислення.

Під час захисту науково-експериментальних проєктів учні здобули визнання важливості, доцільності та корисності власного пошуку і досліджень. Підтвердженням ефективності провадження «Геном EdTransformer» в освітній процес є динаміка росту кількісного показника та результативності участі

здобувачів освіти у олімпіадах, конкурсах, конференціях, форумах міжнародного, всеукраїнського та обласного рівнів, надання переваги навчанню на біологічному профілі лицю, подальше швидке працевлаштування випускників, що свідчить про сформованість такої важливої компетентності фахівця майбутнього як гнучкість розуму – однієї з найвагоміших передумов ефективності життєтворчості, вміння (за необхідності) змінити способи та прийоми вирішення проблеми, долати стереотипи мислення.

Ефективність системи «Геном EdTransformer» підтверджено:

- Міжнародний конкурс екологічних проєктів «Екологічні проблеми сучасності-2021» – 1 переможець;

- Національний відбір Міжнародної олімпіади IJSO-2020, IJSO-2021 – три фіналісти, які увійшли у ТОП-30 по Україні; IJSO-2022 – III місце, рекомендована участь у Міжнародному етапі;

- Національний етап Міжнародного конкурсу «ISEF Еко Україна – 2019–2023» – чотири призери, п'ять переможців;

- Всеукраїнський конкурс-захист науково-дослідних робіт МАН – п'ять призерів II (обласного) етапу, два призери Всеукраїнського рівня;

- Всеукраїнська науково-технічна виставка-конкурс молодіжних інновацій та творчих проєктів «Майбутнє України-2021» – призер (II місце);

- Всеукраїнський дослідницько-експериментальний конкурс імені Є. Гладишевського «Кристали-2022» – 1 переможець (III місце);

- Всеукраїнський форум «Дотик природи – 2019–2022» – чотири переможці;

- Всеукраїнський конкурс винахідницьких та раціоналізаторських проєктів – п'ять переможців;

- Всеукраїнська інтернет-олімпіада «Крок до знань» – п'ять переможців;

- Всеукраїнська учнівська олімпіада з біології – 4 призери III (обласного) етапу (2018, 2019, 2022), двоє учнів запрошено на IV етап;

- Всеукраїнська конференція-конкурс «Зоряний шлях-2021» – призер (II місце);

- Всеукраїнський конкурс «МАН-Юніор Ерудит-2022» – 17 переможців (сертифікати I та II ступенів);

- Всеукраїнський конкурс «МАН-Юніор Дослідник-2021, 2022» – три призери (III місце);

- Всеукраїнський конкурс з природознавства «Юний дослідник-2021» – призер (II місце); «Юний дослідник-2022» – призер (II місце);

- Всеукраїнська школа «STEM.MAS. UA-2020–2022» – шість переможців;

- переможців обласної конференції-конкурсу «Хортицькі читання»; обласного конкурсу наукових рефератів.

Діаграма 1. Результативність участі здобувачів освіти у олімпіадах, конкурсах міжнародного, всеукраїнського та обласного рівнів

Матеріали досвіду представлено на Міжнародному конкурсі творчих робіт та навчально-методичних розробок педагогів «Мое покликання – педагог-2021» (I місце); Всеукраїнському конкурсі методичних моделей «Цікава школа-2021» (II місце); Всеукраїнському конкурсі «Творчий вчитель – обдарований учень-2020» (Лауреат); Всеукраїнському конкурсі «Учитель року-2022» в номінації «Біологія» (Лауреат обласного етапу); Всеукраїнському освітньо-методологічному відборі «РОДОВІД-УЧИТЕЛЬ-2022» (Лауреат). В межах Серпневих студій, організованих Запорізьким обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти досвід презентовано у форматі майстер-класів: «Лайфхаки організації освітнього процесу з біології в онлайн та офлайн-режимі», «Синергія професійної майстерності педагога з розвитком обдарованості учнів. Міф чи реальність?»; в електронній збірці «STEM – світ інноваційних можливостей». Реалізація програми інноваційного освітнього проєкту «Я – дослідник» представлено на Міжнародній науково-практичній конференції «Досвід і проблеми організації соціальної та життєвої практики учнів і студентів на засадах компетентнісного підходу до освіти-2018» (стаття «Науково-дослідницька діяльність школярів як засіб розвитку критичного мислення»); на сайті українського проєкту «Якість освіти»; на сайті обласної педагогічної виставки «Освіта Запорізького краю-2022» (I місце).

Діаграма 2. Результативність участі у заходах професійного спрямування

Аналіз наукових та науково-методичних джерел щодо особливостей персонального брендингу в освіті показав, що в умовах модернізації освіти в Україні на перший план поступово вийшли розвиток власного творчого потенціалу, унікальність таланту

й мобільність. Відповідно трансформація системи освіти каталізує переорієнтацію освітніх трендів та утвердження такого поняття як особистий професійний бренд. Цей аспект потребує високої професійної компетентності вчителя, його готовності до педагогічного діалогу, співробітництва і співтворчості з усіма стейкхолдерами освіти.

Тож в ході педагогічного експерименту розроблено та впроваджено в практику персональний освітній бренд «Геном EdTransformer» – гнучкий, мобільний, мультизадачний і безпечний формат навчання шляхом продуктивного поєднання елементів технологій STEM, blended та problem-based learning.

Ілюстративним підтвердженням ефективності провадження бренду «Геном EdTransformer» в освітній процес та впливу на формування іміджу педагога-предметника є динаміка росту кількісного показника та результативності участі здобувачів освіти у олімпіадах, конкурсах, конференціях, форумах міжнародного, всеукраїнського та обласного рівнів, надання переваги навчання на біологічному профілі ліцею, подальше швидке працевлаштування випускників, що свідчить про сформованість такої важливої компетентності фахівця майбутнього як гнучкість розуму – однієї з найвагоміших передумов ефективності життєтворчості, вміння змінити способи та прийоми вирішення проблеми, долати стереотипи мислення.

Досвід схвалено на засіданні науково-методичної ради комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради 25 листопада 2021 року протокол № 2 та рекомендовано до впровадження у закладах загальної середньої та середньої спеціальної освіти. Передбачає гнучкість, цифрову компетентність педагога, його здатність до продуктивної комунікації, креативного та критичного мислення, емпатії, гнучкого та проективного менеджменту.

Перелік використаних джерел інформації

1. Балук Н.Р. Комунікації у створенні персонального бренду / Н.Р. Балук, Л.М. Бук, О.М. Вовчанська, С.В. Скибінський // Підприємництво і торгівля. – 2018. – Вип. 23. – С. 111–119.

2. Безносок Л. «Брендинг як засіб впливу на конкурентоспроможність закладу вищої освіти» URL: <https://jpv.s.donnu.edu.ua/article/view/10434>

3. Беседін Б., Вагнер Г. Навчальні технології XXI століття: «змішане навчання»: зб. наук. пр. Гуманізація навчально-виховного процесу. № 5 (85), 2017. С. 208–217.

4. Бех І.Д. Методологічні засади всеукраїнського науково-педагогічного проєкту «Інтелект України» / І.Д.Бех // Рідна школа. – 2013. – №10. – С.9–12. Інноваційне мислення учителя та учня як база STEM-освіти 84 STEM-освіта та шляхи її впровадження в навчально-виховний процес, м. Тернопіль, 2017

5. Гресь Я. «Особистий бренд вчителя – що це і як його створити?» Стаття на «Смарт освіта» «НУШ» URL: <https://nus.org.ua/articles/osobystyj-brend-vchytelya-shho-tse-i-yak-jogo-stvoryty/>

6. Гончарова Н.О. Професійна компетентність учителя в системі навчання STEM / Н. Гончарова // Наукові записки Малої академії наук України: зб. наук. праць. – К.: Інститут обдарованої дитини НАПН України – 2015. – Вип.7. – С. 141–148.

7. Завалевський Ю.І. Тренди сучасної середньої освіти: цивілізаційний і національний контекст / Ю.Завалевський, І. Гавриш, А. Пугач // Рідна школа. – 2016. – №4. – С. 3–7

8. Олійник А. Стаття «Бренд вчителя – один з елементів сучасності» «Всеосвіта» URL: <https://vseosvita.ua/news/brend-vchytelia-odyn-z-elementiv-suchasnosti-37185.html>

9. Помаз О.М., Товкайло О.О., Стеценко О.І. Концепція персонального бренду, його ідентифікація і позиціонування. Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. 2015. Вип. 2 (11). С. 204–209.

10. Трач О.Ю. Імідж, бренд та репутація: їх взаємозв'язок і вплив на розвиток територій, організацій та окремих осіб [Електронний ресурс] / О.Ю. Трач, О.І. Карий // Логістика: зб. наук. праць. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2011. – С.182–187. – Режим доступу: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/12308/1/025_lmidzh%20brend%20ta%20reputac_182_187_706.pdf

11. Теорія та практика змішаного навчання: монографія / В.М. Кухаренко та ін. Харків, 2016. 284 с

12. Rozanova N.N. Priority value characteristics of the governor's personal brand (on the example of the Smolensk Region) / N. N. Rozanova // RUDN Journal of Sociology. – 2017. – Vol. 17. – No. 4. – P. 542-554.

ПЕДАГОГІКА ПАРТНЕРСТВА: ІНТЕРАКТИВНА ВЗАЄМОДІЯ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ТА БІБЛІОТЕКАРЯ ГІМНАЗІЇ У ФОРМУВАННІ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Гуцалюк Т.В.,

старша вчителька

Славутської гімназії № 5

Славутської міської ради, вчителька початкових класів

Мархайчук Марина,

провідна бібліотекарка,

відмінниця освіти України

Славутської гімназії № 5

Славутської міської ради, завідувачка бібліотеки

У статті визначено промоції читання здобувачів освіти початкової школи в їхньому становленні як компетентних читачів, розкриваються підходи до формування мотиваційно-ціннісного ставлення до читання. Популяризуються практики, форми та методи роботи співпраці вчителя та бібліотекаря для стимулювання читання відповідно до Стратегії розвитку читання на 2023–2032 роки «Читання як життєва стратегія».

Ключові слова: читання; промоції; мотивація; інноваційні технології; читацька компетентність; досвід.

Розвиток мовлення, комунікативних навичок та здобування освіти загалом є неможливими без оволодіння навичкою читання та читацькою грамотністю.

Стратегія розвитку читання на 2023–2032 роки «Читання як життєва стратегія»

Питання дитячого читання залишається актуальним завжди, а особливо сьогодні. І це цілком зрозуміло: у суспільстві відбуваються процеси глобалізації, інформатизації, модернізації, тобто, світ розвивається, змінюється, переглядаються пріоритети. Але «необхідність вміти читати й розуміти прочитане залишається і є наскрізним умінням для всіх ключових компетентностей Нової української школи» [1].

Відповідно до Стратегії розвитку читання на 2023–2032 роки «Читання як життєва стратегія», Стратегії розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року «Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого

розвитку України», Концепції Нової української школи (далі НУШ), «кожна з ключових компетентностей, обов'язкових для випускника НУШ (чи то соціальна, чи математична, навіть навички в природничих науках і технологіях), містять спільні наскрізні вміння, які потрібно розвивати впродовж усього життя» [2]. Серед них – уміння читати та розуміти прочитане, висловлювати думку усно та письмово, критично мислити та конструктивно керувати емоціями, застосовуючи емоційний інтелект. Все це, так чи інакше, стосується читання. Тому надзвичайно важливою є співпраця вчителя та бібліотеки закладу освіти.

Формувати в дітей потребу, мотивацію до читання, навчити насолоджуватися читанням, зробити його привабливим і улюбленим заняттям – ось основне наше завдання.

Тому спільна робота вчителя й бібліотекаря побудована з урахуванням сучасних вимог до організації освітнього процесу Нової української школи. Одна із яких – відхід від читання заради читання. З огляду на це використовуємо не тільки усталені методичні прийоми, а й нові. Вони направлені на розвиток і формування компонентів читацької компетентності, а саме:

- особистісно-творчий (мотивує дитину до навчання, пізнання й творчості);
- діяльнісний (розвиває читацькі та аналітичні навички);
- ціннісний (формує власне ставлення до прочитаного та цінності в цілому);
- комунікативний (навчає краще слухати, говорити й писати);

➤ когнітивний (дитина отримує нові знання завдяки читанню).

Озвучуючи стратегії читання, насамперед маємо зважати на те, що ці стратегії повинні залучати учнів до діалогу з текстом, таким чином у здобувачів освіти формуються навички критичного читання. Сприймаючи й аналізуючи художні тексти, діти роблять із них певні висновки, формують власні поведінкові ідеали. Тому і сприйняття потужного змісту літературних творів за жодних обставин не має бути спрощеним і репродуктивним.

У цій роботі чудовим помічником є платформа Genially. Чому саме платформа Genially? Тому що ні для кого не секрет, що ефективні виховні заходи та уроки НУШ мають супроводжуватися наочністю. І це логічно! Адже дітям, особливо початкових класів, до вподоби яскраві зображення, відео, інфографіка, анімації та діаграми.

На думку багатьох учених, саме ці яскраві елементи наш мозок запам'ятовує найкраще. Таким чином ми поєднуємо приємне з корисним, але робимо це по-новому, створивши інтерактивний контент до кожного уроку читання, виховного заходу. Це презентації, інтерактивні зображення, плакати, ментальні карти тощо, які допомагають бібліотекарю, вчителю застосовувати будь-який мультимедійний контент. Для отримання миттєвого доступу до інтерактивного пеленгу створюємо QR-коди. На наш погляд, саме такі формати візуалізації стали трендовими!

Практикуємо в роботі технологію розвитку творчої особистості (далі ТРВЗ. Автор-розробник — Г. Альтшуллер). Наприклад, «Паспорт літературного героя» сприяє оптимізації взаємодії учнів, формуванню навичок ведення ефективного діалогу, активного слухання, толерантного відстоювання власної позиції. Технологія ТРВЗ зорієнтована на розвиток системного мислення дитини, її творчих здібностей. Створюючи паспорт, користувалися такими методами:

- метод золотої рибки (метод розкладання та синтезу фантастичних ідей);
- метод асоціацій;
- метод тенденцій;
- метод прихованих властивостей об'єкта;
- погляд збоку.

Перше знайомство учнів із цією технологією пройшло під час бібліотечного уроку в 1 класі. І впродовж наступних років на

уроках читання школярі вдосконалювали вміння та навички складати Паспорт літературного героя. Діти із задоволенням включилися в роботу.

Застосування інтерактивних, репродуктивних та продуктивних завдань у формі ігрових вправ (ігрофікація – набір сучасних технік і технологій) дозволяє просуватися в персональному розвитку як дитині, так і дорослому. Такі завдання легко вбудовуються в будь-який виховний захід чи урок. За рахунок чітких і зрозумілих алгоритмів діяльності швидко і без зусиль вони сприймаються дітьми. Інтерактивні вправи створюємо на онлайн-сервісах LearningApps.org, Word Art, Jigsawplanet.com. Стає в нагоді Генератор ребусів (rebus1.com) унікальна розробка україномовного контенту. Родзинка даного ресурсу в простому інтерфейсі, можливості миттєво змінювати формат гри відповідно до запитань, урізноманітнити одну й ту саму гру завдяки різним оформленням тощо. Віртуальна онлайн дошка Linoit надає можливості для спільної роботи як учням, так і вчителям.

Ми намагаємося надати максимум рекомендацій для полегшення вибору методу, забезпечити різні форми інтегровано-го навчання чи його практичної реалізації. Наприклад, поєднання інтересу до рідного краю з літературою відбулося при проведенні гри-подорожі «Гортаючи книжкові сторінки». У процесі цієї гри книга стала не тільки джерелом, що стимулює інтерес до малої Батьківщини, до «подорожі» по ній, а й засобом закріплення та поглиблення знань, отриманих під час реальних подорожей.

Нікого не залишив байдужим інформаційно насичений книжковий вернісаж «Це знають дорослі, і знають це діти: Книжкова Країна найкраща у світі!», гостем якого стала авторка Стрихарчук З.Р. На літературному спіддейтінгу «Люблю тебе всім серцем, рідний краю!» кожен здобувач освіти спробував закохати співрозмовника не в себе, а у свою улюблену книгу.

Про цікаві факти з життя відомих людей міста допоміг дізнатися бібліокешинг «Крокую рідною землею».

Досвід показує, що бібліотекарям та учителям початкових класів, варто усвідомлювати — форми та методи роботи з молодшими школярами НУШ над художніми текстами сучасних українських авторів покликані

розвивати не тільки елементи читацької компетентності, а й чимало тих умінь і навичок, які актуальні для роботи з інформаційними текстами. А це є читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно й письмово, критично та системно мислити, здатність логічно обґрунтувати позицію, творчість, ініціативність тощо.

Так, в результаті нашої співпраці з метою національного виховання, популяризації рідної мови було проведено бібліотечний бібліокешинг «Нас єднає мова». Побудований у формі гри, під час якої діти мали можливість позмагатися, взяти участь у захоплюючих конкурсах. Але попередньо, під керівництвом вчителя, вони мали відшукати цікаві факти з історії України та української мови. Тобто, під час підготовки до заходу, учні були вмотивовані до читання певної літератури.

Мета та завдання бібліотечного майданчика «Толерантність порятує світ» – розкрити учням поняття терпимості, взаєморозуміння, виховувати співчуття, доброзичливе ставлення до тих, хто поряд. Знайомство із казкою І. Роздобудько «Дикі образи дикобраза» розпочалося на уроці позакласного читання. Потім перейшло в бібліотечно-інформаційний центр. Там їх чекали цікаві завдання з перешкодами та підготовлена однокласниками інсценізація твору «Нетерпляче ведмежатко». Така спільна робота дала можливість ґрунтовно попрацювати над казками. Другокласники прийшли до єдиного висновку, що тільки толерантний підхід до викликів у певних життєвих ситуаціях допоможе зберегти друзів. Це був своєрідний майданчик, покликаний розвивати вміння аналізувати, робити висновки, презентувати та відстоювати свою думку.

Ще однією дієвою формою роботи, що використовується у нашій роботі є айстопери. Вони розвивають мислення (творче та логічне), пам'ять і уяву, формують уміння самостійно працювати з джерелами інформації, виховують смак до читання. У бібліотечному айстопері «Ми – єдиний народ» діти підкреслили, що усі вони – діти однієї великої Соборної України, а під час айстоперу «Тобі, Тарасе, шану складаємо!» школярі долучилися до Всеукраїнського марафону дитячого читання «Єднаймо душі словом Кобзаря».

Отож, на нашу думку, результативність роботи залежить як від чіткої цілеспрямованої

організації роботи, так і від вибору оптимальних форм проведення занять, використовуючи при цьому традиційні, інноваційні освітні технології в залежності від віку школярів та їх знань. Це бібліозустрічі, калейдоскопи, спіддейтінги, інтегровані уроки пам'яті, мужності, презентації, виставки літератури, екскурсії, подорожі, конкурси, уроки позакласного читання тощо. Успіх залежить від тісної співпраці бібліотекаря і вчителя, спільного партнерства.

Важливими принципами масової роботи є актуалізація теми читання, промоція читання кращих художніх творів сучасних українських письменників, виховання почуття патріотизму та любові до України й до її славетного минулого, поваги та гордості до тих, хто став на захист незалежності держави, нації незламних; просування ідеї читання як сучасного тренду, формування читацьких уподобань.

Так, під час підготовки бібліотечного ревію «Моє місто – найкраще!», учням 3-А класу дали можливість обрати завдання за уподобаннями: підшукати інформацію про минуле та сьогодення рідного міста, дізнатися про славетчан, які відстоюють право нашого народу на мирне, незалежне життя або познайомитися з творами місцевих авторів. Учасники ревію створили листівки з побажаннями «імениннику» мирного неба, спокою, злагоди, світлих надій, добробуту й незгасимої віри в перемогу!

Національно-патріотичне виховання – пріоритетний напрям діяльності гімназії. Підготовлені з використанням комп'ютерних презентацій, цікаво й змістовно пройшли спільно підготовлені виховні години: «Нашадки козацької слави», «Гідності бути!», «Єднаймося! Україна у наших серцях!», «Цікаві факти про українську мову» та урок-реквієм «Герої Небесної Сотні увіковічені в пам'яті назавжди». На цих заходах особлива увага приділялася роботі із статтями, поезією. Здобувачі освіти підкреслили, що всі вони – діти однієї великої України! А читання української книги є також могутньою зброєю проти російської всебічної агресії.

Під час уроку пам'яті «Зернятко надії» школярі ознайомилися з документами, фотографіями та публікаціями про геноцид українського народу. Небайдужість до минавшини, реалії сьогодення показало читачам нашої бібліотеки, як важливо пам'ятати

та робити все можливе, аби ці страшні сторінки не повторились знову в нашій історії!

Готуючись до дня бібліотворчості «Оберіг для Героя», учні на уроках ЯДС дослідили, які речі є оберегами в родинних гніздах; з'ясували: чому найбільшу захисну силу має оберіг, створений руками дитини. Вже на самому заході презентували результати досліджень. Своє тепло любові й вдячності воїнам читачі БЦ перенесли у виготовлені ними власноруч обереги, які передали волонтеру Л. Джуренко.

У Стратегії розвитку читання на 2023–2032 роки «Читання як життєва стратегія» сказано: «Читання широко практикується як засіб інклюзії та соціальної адаптації» [3]. Діти з числа внутрішньо переміщених осіб потребують особливої підтримки. Під час роботи з ними використовували елементи технології сторітеліг та методики хібукі-терапії. Обійми – це одна з найдивовижніших речей, що здатна заспокоїти дитину. Хібукі – унікальна іграшка, яка допомагає пережити травму. Один із учнів з Харківської області мав саме таку іграшку. То ж залучивши психолога до співпраці, ми провели бібліотерапію «Розкажи свою історію». Вона могла бути вигаданою або своєю – пережитою. Так як в Україні, на жаль, поки що неможливо придбати Хібукі, ми адаптували цю методику для подальшої роботи. Запропонували малечі принести свою м'яку улюблену іграшку. Дітвора, говорячи від імені улюбленця, розповідала про свої почуття та емоції. Було й домашнє завдання від віртуального Хібукі: підібрати загадку або вивчити вірш про свого м'якого друга і розказати (загадати) на одному із уроків. Такий метод стимулював школярів до пошукової роботи з літературою.

Також був проведений мотиватор «Знай і вмій». Хаукаст «Запобігти, попередити, врятувати!» дав можливість учням у інтерактивній формі познайомитися з книгою С. Казьміної та В. Баланової «Нестрашна енциклопедія безпеки для дорослих та дітей». Теоретично й практично повторили алгоритм дій у разі сигналу повітряної тривоги, правила мінної та пожежної безпеки. Вчилися складати тривожну валізку.

Наше завдання – забезпечити максимально комфортну обстановку для своїх «особливих читачів» і умови для рівного та вільного доступу до інформації всім користувачам

бібліотечно-інформаційного центру. Діти активно беруть участь у всіх бібліотечних масових заходах, а ще допомагають у створенні інтерактивних ігор. Так, користуючись хмаркою слів (хмара тегів, або зважений список) наші «особливі читачі» познайомили своїх однокласників із видатними діячами нашого краю «Твої люди, Славуто!» та створили пазли, кросворди запропонували дізнатися назви книг і авторів! Завдяки печворку «І дорослі, і малі, знайте витоки свої» учні «сплели» історичний ланцюжок подій нашого міста. Підготовці даних заходів передувало консультаційне засідання бібліотекаря, вчителів, що працюють з такими дітьми. Адже вони глибше розуміють їх індивідуальні особливості. Тому форми та завдання обиралися спільно.

Завдяки тісній співпраці вчителя й бібліотекаря нестандартно, захоплююче пройшла презентація нової книжки Зоряни Живко (Зоя Жук) «Пес Патрон: маленька історія про велику мрію». Малеча ділилися інформацією з біографії пса-рятувальника, читала вірші, жваво обговорювала, співала, задавала багато питань. Використовуючи технологію сторітеліг, діти розповідали власно придумані історії про мужнього песика! Також створили «мальовану книгу» – «Малюємо відважних: Пес Патрон». Рухливі ігри із самим псом Патроном запам'ятовуються надовго!

Запропоновані методи, форми роботи не позбавляють здобувачів освіти ініціативності й самостійності, а навпаки, на нашу думку, сприяють мотивації до читання, рефлексії власних думок і емоцій, здатності читати з розумінням, бути грамотними читачами.

Таким чином, уся наша спільна робота направлена на формування в школярів свідомого й зацікавленого ставлення до книги, потреби в систематичному читанні, вироблення вміння користуватися всіма «ключами» до книжкових багатств, орієнтуватися в комплексі джерел. Важливе завдання для нас – навчити учнів початкової школи вмінню правильно читати книги, самостійно вибирати книги в бібліотеці та книжковому магазині. При розробці виховних заходів, уроків, використовуючи інтерактивно-інноваційні технології, форми роботи, ми прагнули, щоб вони були цікавими, емоційними, доступними за змістом, відповідали фізіологічним та

психологічним особливостям відповідної вікової категорії здобувачів освіти.

Шлях промоції та мотивації читання не є унікальним, але, на наше глибоке переконання, ми всі повинні працювати за формулою: чим більше ми говоримо про книги, тим швидше з'явиться звичка й потреба дітей читати! Саме співпраця вчителів з бібліотекарем закладу освіти є необхідною умовою формування мотиваційно-ціннісного ставлення до читання.

Нація, яка читає – НЕПЕРЕМОЖНА!

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової загальної освіти.[Електронний ресурс].-Режим доступу: <http://surl.li/ontd>

2. Дмитренко О.В. Нова українська школа: свідоме читання, а не конкурс на швидкість [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://surl.li/acoix>

3. Стратегія розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія» та затвердження операційного плану її реалізації на 2023-2025 роки [Електронний ресурс] . - Режим доступу: <http://surl.li/gzjcg>

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ НАВИЧОК НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ ЮННАТІВ У ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Мельник О.І.

*Керівник гуртка-методист
Еколого-натуралістичний центр учнівської молоді
Виноградівської міської ради Закарпатської області
Керівник гуртків*

Анотація

У методичних рекомендаціях розкривається компетентнісний підхід педагога закладу позашкільної освіти в організації науково-дослідної роботи гуртківців. Підготовка дитини до пізнання дослідницької діяльності, жага відкриття, прагнення проникати в найпотаємніші таємниці буття, навчання вмінь та навичок стає важливим завданням сучасної освіти. У методичних рекомендаціях обґрунтовано зміст, принципи, напрями, форми і методи роботи із гуртківцями еколого-натуралістичного спрямування. Подано методичні рекомендації щодо написання дослідної роботи та практичні поради доповідачу.

Методичні рекомендації придуть на допомогу керівникам гуртків закладів позашкільної освіти, учителям біології та класним керівникам закладів загальної середньої освіти.

Ключові слова: компетентність; компетентнісний підхід; наукове дослідження;

особистісно-орієнтоване навчання; креативність.

Основна частина. Постановка проблеми.

На сучасному етапі реформування освіти в Україні особливої актуальності набувають питання формування компетентностей особистості на різних ланках освітнього процесу.

Компетентність, як поняття, – це особистісна характеристика людини, яка повноцінно реалізує себе у житті, володіючи відповідними знаннями, вміннями, навичками, досвідом та культурою. (Рудь, 2006)

Актуальність застосування компетентнісного підходу в освіті, зокрема позашкільній, визначається потребою формування компетентностей особистості, її сучасного світогляду, розвитку творчих здібностей, навичок самостійного наукового пізнання, самоосвіти і самореалізації.

Навчальні заклади мають готувати не лише носія знань, а й творчу особистість,

яка здатна використовувати здобуті знання для конкурентоспроможної діяльності у будь-якій сфері суспільного життя, тобто формувати компетентну особистість.

Компетентнісний підхід у позашкільній освіті ґрунтується на поєднанні теорії і практики. Реалізація компетентнісного підходу передбачає посилення практичної спрямованості освіти, формування в підростаючого покоління компетентностей, що допоможуть йому повноцінно самореалізуватися. (Овчарук, 2004)

Сьогодення вимагає навчити дітей працювати в команді, прогнозувати, пояснювати, аналізувати та узагальнювати результати дослідження. Мотивація дослідницької діяльності гуртківців забезпечується створенням ситуацій практичного та інтелектуального завдання під час гурткових занять, актуалізацією потреби у нових знаннях, у розширенні кола інтересів дітей, повідомленні їм знань про дослідницьку діяльність та її значення для людини. (Трубачева, 2006)

Дослідницька робота може стати першою творчою працею обдарованого юнната, заporукою його успішної професійної діяльності в майбутньому. (Задорожний, 2008)

Проблема виховання компетентної особистості, здатної до самореалізації, яка володіє навичками саморозвитку і самовдосконалення, свідомої людини, здатної зберігати природу, раціонально використовувати її ресурси, стоїть сьогодні перед закладом позашкільної освіти. (Бухлова, 2007)

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Аналіз відповідної літератури показав, що на сторінках фахових видань широкого висвітлення набули такі питання, як залучення учнів до дослідницької діяльності на гурткових заняттях.

У процесі науково-дослідницької діяльності створюються умови для формування дослідницьких компетентностей гуртківців, які охоплюють не лише відповідні знання та елементарні дослідницькі уміння, а й внутрішню потребу дітей у дослідництві.

Завдання керівника гуртків – дати достатню мотивацію доцільності таких дій і продемонструвати, як це впливає на розвиток особистості юннатів і на формування в них навичок працювати індивідуально, швидко орієнтуватися в джерелах інформації для розуміння та розв'язання теоретичних,

практичних проблем, уміння реалізувати свій потенціал за умов конкурсів та змагань.

Виклад основного матеріалу

На сучасному етапі проведення гурткових занять у закладі позашкільної освіти кожен керівник гуртка має бути новатором, висококваліфікованим спеціалістом, який, працюючи з дітьми, крокує з розвитком модернізації та науки. Це неможливо без володіння широким арсеналом освітніх технологій.

Активне впровадження в навчально-виховний процес дослідно-пошукової діяльності дає значні можливості для творчого розвитку юннатів та підвищення освітнього рівня. Інноваційне викладання матеріалу створює якісні передумови для підвищення зацікавленості гуртківців. Таким чином, існують реальні можливості залучити вихованців до дослідної роботи, розвинути їхні творчі здібності. (Задорожний, Шамрай, 2003)

Тривалі спостереження, експеримент, самостійні навчальні дослідження можуть і повинні стати невід'ємною частиною проведення гурткової роботи.

«Дитина від своєї природи – допитливий дослідник, відкривач світу...Слід дитину спонукати до самостійної пізнавальної діяльності, формуючи з малих років допитливість, прагнення до навчання, яке має бути радісною працею» В.О. Сухомлинський. (Андреева, Григораш, 2006)

Способи формування в гуртківців інтересу до науково-дослідної роботи: власні спостереження за об'єктами живої природи та їх змінами під впливом чинників зовнішнього середовища; експеримент під час виконання практичної, лабораторної роботи на заняттях гуртка, екскурсії в природу; дослідження джерел інформації; використання ІКТ під час створення презентації, спостереження та дослідження на навчально-дослідній ділянці; залучення до участі в Міжнародних, Всеукраїнських, обласних природничих, екологічних конкурсах, написання науково-дослідної роботи; підготовка екологічних проєктів.

Дослідна робота готує майбутніх громадян до успішного виконання будь-яких життєвих та соціальних ролей, допомагає бути творцем свого життя. Адже в сучасних умовах розвитку суспільства знання про природу залишається однією з основних складових змісту біологічної освіти. Ці знання потрібні для розв'язання важливих життєвих проблем

особистості, для використання у повсякденному житті. (Бухлова, 2007)

Тому в сучасному еколого-натуралістичному центрі особливу увагу слід приділяти прийомам організації дослідницької діяльності юннатів.

Методологічною основою розвитку дослідницької культури юннатів є особистісно-орієнтоване навчання, головним принципом якого є визначення природолюбивості, індивідуальності дитини по відношенню до навколишнього живого світу, створення необхідних і достатніх умов для її розвитку. (Задорожний, 2008)

Керівник гуртка має допомогти вихованцям бачити результат їх творчої дослідницької діяльності, її можливості в реалізації власних здібностей та самовдосконаленні.

Важливо забезпечувати цілеспрямованість і систематичність процесу розвитку дослідницьких умінь гуртківців. Істотну роль у цьому відіграє технологія організації дослідництва, згідно з якою проводяться дослідні заняття із застосуванням ігрових, дослідних, проблемних та евристичних методів навчання. (Шейко, Кушнарєнко, 2002)

Організуючи дослідницьку діяльність, педагог формує необхідні дослідницькі риси у своїх вихованців — зацікавленість, допитливість, спостережливість, відповідальність, комунікативні вміння.

Певний рівень дослідницьких компетентностей формується в процесі гурткової роботи за умови використання керівником гуртків різних видів дослідницьких завдань, проведення практичних та лабораторних робіт.

Керівник гуртка, який обирає компетентнісний підхід стає організатором освітньої діяльності з безліччю можливостей. Неабияк змінюється і роль вихованця: пасивне сприйняття й відтворення знань трансформується в дослідницьку та самоосвітню діяльність. Дитина починає розуміти, що запорукою успішності є сумлінність, прагнення до саморозвитку і позитивна мотивація.

Дослідна робота покращує якість знань дітей, формує науковий світогляд, розвиває творчі здібності, ініціативу. Юннатидослідники краще засвоюють навчальний матеріал, вони оперують фактами власних досліджень і спостережень за рослинами й тваринами.

Методичні рекомендації щодо написання дослідної роботи

Під час написання дослідної роботи вихованцем керівник гуртка супроводжує його від самого початку до кінця. Надає консультації, допомагає сформулювати тему, мету та завдання дослідження. Тому для якісного написання дослідження треба поділити роботу над його створенням на п'ять етапів.

I Етап. Підготовчий:

1. Визначити коло наукових інтересів вихованця гуртка.
2. Скласти план дій для ознайомлення зі станом вивчення теми.
3. Окреслити проблеми, які заслуговують на особливу увагу.
4. Остаточо визначити тему дослідження та мету.
5. Визначити науково-дослідну тему:
 - актуальну як з практичної, так і з теоретичної точок зору;
 - посильну для виконання;
 - перспективну для подальшої роботи;
 - достатньо забезпечену відповідним первинним матеріалом;
 - цікаву для дослідника.
6. Скласти план та етапи подальшої роботи над темою.

II Етап. Опрацювання наукової літератури та джерел.

1. Опрацювати літературу, Інтернет ресурси.
2. Створити власну картотеку.
3. Проаналізувати наукову літературу з обраної теми, розробити гіпотези.

III Етап. Узагальнюючий.

1. Скласти план та структурувати роботу, розробити методику дослідження.
2. Провести науково-дослідний експеримент у лабораторіях, куточку живої природи.
3. Опрацювати записаний фактичний матеріал (проаналізувати, систематизувати, класифікувати).

IV Етап. Практичний.

1. Працювати над науковою роботою.
2. Проводити консультації з керівником роботи.
3. Оформити дослідження відповідно до вимог.

V. Етап. Підсумковий

1. Рецензувати роботу. Робота оцінюється науковим керівником (відгук).
2. Підготуватися до захисту одержаних результатів.

Практичні поради доповідачу:

1) з привітальним словом зверніться до голови журі, членів журі та аудиторії («Шановні голово та члени журі! Шановні слухачі!»);

2) відрекомендуйте себе, назвіть прізвище, ім'я, по батькові, місце навчання (Мене звати Горзов Каріна Степанівна, учениця 6 класу, загальноосвітньої школи м. Виноградів, вихованка гуртка «Природа рідного краю»);

3) виразно, чітко назвіть тему науково-дослідної роботи («Дозвольте мені подати на ваш розгляд науково-дослідну роботу з теми...»);

4) змістовно розкрийте актуальність роботи, сформулюйте мету, завдання, предмет й об'єкт дослідження, методи дослідження;

5) коротко розкрийте шлях реалізації основних завдань роботи, обов'язково зробіть належні висновки та підкресліть практичну значимість вашої роботи;

6) не забудьте подякувати аудиторії за увагу;

7) пам'ятайте: доповідь має тривати 7–10 хвилин і не більше.

Захист науково-дослідних робіт – це урочиста й святкова подія для кожного учасника конкурсу, тож варто потурбуватися, щоб це дійство справді стало цікавим і корисним для всіх присутніх.

Організація дослідницької діяльності юннатів посідає належне місце в діяльності педагогів, які прагнуть прищепити своїм вихованцям любов до природничих наук, привчити їх до самостійності, навчальної творчої роботи. (Задорожний, 2008)

Керівник гуртка для вихованця – зразок творчої діяльності, Педагог у кого вчать підходу до навчання й життя в цілому. Це істотно змінює змістовне наповнення всього процесу підготовки педагога й вимагає від нього, окрім хорошої ерудиції, уміння передавати відомості дітям, вести дослідний пошук і захоплювати цим інших.

Висновки

Креативність та компетентнісний підхід гуртківців до пошуку тем, наукові підходи до їх дослідження, написання наукових робіт, їх захист важлива складова навчального процесу у закладі позашкільної освіти.

Майстерність педагога на гурткових заняттях полягає не тільки в умілому володінні методикою навчання і виховання, творчому застосуванні сучасних педагогічних технологій і передового педагогічного досвіду, а й у раціональному керівництві пізнавальною і практично-дослідницькою діяльністю гуртківців, їх інтелектуальним розвитком.

Науково-дослідницька робота допомагає учневі не тільки у здобутті базових знань для подальшого навчання у старших класах, але й у його становленні як майбутнього науковця і дослідника.

Визначаючи перспективи, слід відмітити, що назріла потреба запровадження компетентнісного підходу в сучасній освіті підсилює актуальність подальших теоретичних розробок проблеми компетентностей, осмислення їхньої структури, змісту, ролі в навчанні та вихованні.

Список використаних джерел

1. Андреева, В.М., Григораш В.В. (2006). Настільна книга педагога. – Х.: Видавнича група «Основа».

2. Бугай, О.В., Кириченко, В.Т. (2006). Залучення школярів до науково-дослідницької роботи з біології. Робота з обдарованими учнями. – Х.: Видавнича група «Основа».

3. Бухлова, Н. (2007). Як навчити учня вчитися. – К.: Шкільний світ.

4. Задорожний, К.М. (2008). Дослідна та проектна діяльність під час вивчення біології. – Х.; Видавнича група «Основа», С.10

5. Задорожний К.М., Шамрай С.М. (2003) Біологічні експерименти у школі. – Х.: Видавнича група «Основа».

6. Овчарук, О.В. (2004). Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики. К.: «К.І.С.», 112 с.

7. Рудь, М. (2006). Компетентнісний підхід в освіті. Вісник Львів, ун-ту. Серія: Педагогіка. Вип. 21, ч. І. С. 73–82.

8. Трубачева, С., Кравчук, О. (2006). Досвід дослідної діяльності – основа формування предметних природознавчих компетентностей учнів // Біологія і хімія в школі. № 1. – С. 16–17.

9. Шейко, В.М., Кушнарченко, Н.М. (2002). Організація та методика науково-дослідницької діяльності. – К.: Знання – Прес.

УДК 51-74

ВИКОРИСТАННЯ STEM-ОСВІТИ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Коваленко В.В.,

викладач вищої категорії, старший викладач

Державного професійно-технічного навчального закладу

«Полтавське вище професійне училище імені А.О. Чепігу», викладач математики

Анотація. У статті розкривається сучасний напрям в освіті – STEM-освіта. Здійснено короткий огляд аббревіатури STEM. Здійснено аналіз проблеми використання STEM-технологій у викладанні математики. Розглядаються особливості реалізації ключових компетентностей та повсякденного використання прикладних задач різного змісту; питання підготовки викладачів, діяльність яких не обмежується викладанням власного предмету, а таких фахівців, що здатні до здійснення міждисциплінарних зв'язків та усвідомлюють значущість професійних знань в контексті соціокультурного. Наведено приклади задач з елементами STEM (STEAM)-освіти.

Ключові слова: STEM-освіта; STEM-навчання; STEM-технології; модель STEM-освіти; STEM-підхід; STEM-компетенції.

Що таке STEM (STEAM)?

Сьогодні в Україні відбувається процес реформування системи освіти, головним завданням якої визначено формування компетентісно-розвиненої особистості, що здатна критично мислити, самостійно вчитись, всесторонньо збагачуватись знаннями, оцінювати власні можливості, а також орієнтуватись у сучасному інформаційно-комунікаційному середовищі. Адже знання у ньому є основним стратегічним ресурсом, і вміння грамотно здобувати їх впродовж життя надзвичайно важливе для особистості XXI століття. Одним із напрямків інноваційного розвитку природничо-математичної освіти є система навчання STEM, завдяки якій здобувачі освіти розвивають логічне мислення та технічну грамотність, вчать вирішувати поставлені задачі, стають новаторами, винахідниками.

STEM охоплює природничі науки (Science), технології (Technology), технічну творчість (Engineering) та математику (Mathematics).

У всьому світі спостерігається дефіцит фахівців з технічних напрямків, попит на них росте набагато швидше, ніж на інші спеціальності, саме тому, у відповідь на виклики часу, такий тип освіти виходить на перший план.

Однак, важливо розуміти, що STEAM – це не просто технічна освіта. Вона охоплює значно ширше поняття, а саме вдале поєднання креативності та технічних знань.

Варто також згадати про те, що існує доповнення до STEM-підходу. Літера А (Art) в аббревіатурі відповідає за різні види мистецтв: гуманітарні науки, іноземні мови, живопис, музику, театр.

Таким рішенням країни, що ведуть роботи з впровадження цієї системи, підкреслюють важливість стику гуманітарних і природничо-наукових дисциплін. В майбутньому, на думку фахівців, цей напрямок матиме колосальну популярність.

Сучасна освіта спрямована переважно на успішне виконання тестів і підготовку до іспитів, у ній немає місця дослідженням та експериментам, які насправді є основним рушієм прогресу та відкриттів. Ідейним натхненником STEM-підходу можна вважати Леонардо да Вінчі.

Творець легендарної «Мона Лізи» також винайшов парашут, кулемет, водолазний костюм, повітряний гвинт і ще багато речей, що стали прототипами сучасних механізмів. Видатний інженер бачив взаємозв'язок у всьому і прагнув створювати моделі на стику різних областей.

Основні ключові компетентності концепції навчання гармонійно входять у систему STEM-освіти, створюючи основу для успішної самореалізації особистості і як фахівця, і як громадянина. Впровадження системи STEM-освіти продиктовано вимогою «нової економіки». У віддаленому майбутньому

з'являться професії, які будуть пов'язані з технологією і високотехнологічним виробництвом на стику з природничими науками. Здобуття сучасних професій потребує всебічної підготовки та отримання знань із різних освітніх областей природничих наук, інженерії, технологій та програмування, напрямів, які охоплює STEM-освіта.

STEM-технології вимагають від здобувачів освіти великих здібностей до критичного мислення, вміння працювати як в команді так і самостійно. Вивчення навчального матеріалу повинно відбуватися по темам, які поєднують декілька предметів, матеріали яких тісно пов'язані між собою та мають практичне застосування.

STEM-освіта за допомогою практичних занять демонструє здобувачам освіти можливість застосування науково-технічних знань в реальному житті. На кожному уроці здобувачі освіти планують і розробляють моделі сучасної індустрії, створюють проекти, намагаються запропонувати власну модель, аналізують, роблять висновки, пов'язують їх з життєвими ситуаціями, з власним досвідом. Це дає їм можливість бути більш впевненими у власних силах, навчитися йти до поставленої мети, долати поразки, перевіряти свою роботу багато разів, але не зупинятися перед перешкодами.

Працюючи за основними напрямками STEM-освіти, викладач формує в здобувачів освіти найважливіші характеристики, які визначають компетентного фахівця:

- уміння побачити проблему;
- уміння побачити в проблемі якомога більше можливих сторін і зв'язків;
- уміння сформулювати дослідницьке запитання і шляхи його вирішення;
- уміння зрозуміти гнучкість як нову точку зору і стійкість у відстоюванні своєї позиції;
- уміння бути оригінальністю, відхід від шаблону;
- уміння до перегруповування ідей та зв'язків;
- уміння до абстрагування або аналізу;
- уміння до конкретизації або синтезу;
- уміння знайти гармонію в організації ідеї.

Це дозволить наблизити зміст різноманітних сфер науково-технічної діяльності людського суспільства до навчального процесу.

Уроки за STEM-технологією, дозволяють не тільки вивчати теоретичний матеріал, але

і закріплювати знання за допомогою можливостей практичного застосування різноманітних завдань, які можуть бути настільки цікаві, що їх трудність не викликатиме неприйняття у здобувачів освіти.

Задачі з елементами STEM (STEAM)-освіти.

Елементи STEAM-освіти можна використовувати на уроках математики під час розв'язування задач, в проєктній роботі та позаурочній діяльності. Це можуть бути задачі про архітектурні споруди та пам'ятки рідного міста, світу; задачі біологічного, хімічного, фізичного та географічного змісту.

Задача 1. Розрахуйте кількість інгредієнтів для приготування 20 порцій борщу з урахуванням технологічної карти. (Одна порція – 250 мл).

Український борщ: технологічна карта на 1 л страви

Інгредієнт	Маса в грамах
Буряки	150
Капуста	100
Картопля	180
Морква	50
Цибуля ріпчаста	35
олія	20
Томатне пюре	30
цукор	10
Перець солодкий	25
Бульйон	600

Який відсоток уварки продуктів?

Задача 2. Сім'я Доларів відкрила депозит у банку. Мама поклала 11000 грн під 15% річних, а тато – 12000 грн під 16% річних. Яку суму матимуть кожен із них через 1 рік, через 2 роки? Чий прибуток більший? На скільки більший?

Задача 3. Сім'я має щомісячний прибуток 13800 грн. У грудні місяці на оплату комунальних послуг було витрачено 2825 грн, а на харчування – 2635 грн. Побудуй діаграму витрат сім'ї на комунальні послуги та на харчування з листопада до березня місяця.

Задача 4. Подорожуючи містами Америки, турист занедужав. Він попросив у адміністратора готелю термометр для вимірювання температури власного тіла. Термометр показав таке значення 98,2 F. Знаючи, що значення температури F за шкалою Фаренгейта пов'язане зі значенням температури C за

шкалою Цельсія формулою $F = 1,8 C + 32$, допоможіть туристові дізнатися підвищена в нього температура чи ні. Які дані покаже цей термометр, якщо температура мандрівника підвищиться до 38°C .

Задача 5. При замішуванні тіста на тістомісі утворилося тіло. Після досліджень було з'ясовано, що це тіло, утворилося обертанням параболи $y = -x^2 + 2x + 3$ навколо вісі Ox . Причому густина цього тіла складала 10г/см^3 . Яку масу борошна використали для виготовлення цього тіста?

Задача 6. Столяр перевіряє, чи лежать кінці ніжок стільця або стола в одній площині, прикріпивши до кінців ніжок навхрест дві нитки. На чому ґрунтується така перевірка?

Задача 7. Прямокутна кімната довжиною x м, шириною y м і висотою z м повинна бути обклеєна шпалерами. В кімнаті є 2 вікна шириною m м і висотою n м та двері шириною p м і висотою h м. Скільки потрібно мати рулонів шпалер, якщо довжина кожного рулону 10 м і ширина 53 см?

Задача 8. Для оклеювання шпалерами стін кімнати використано S м² шпалер. Вікна та двері займають L м. Бордюр, яким обклеєні шпалери вздовж всіх стін, має довжину N м. Скільки буде коштувати фарбування підлоги цієї кімнати, якщо за фарбування олійною фарбою кожного квадратного метра беруть 3 гривні і якщо висота кімнати менша від її ширини на D м?

Математика народилася з практичних потреб людини і залишається тісно пов'язана з практикою, причому стає їй дедалі потрібною. Саме ці думки знайшли підтвердження в даній статті.

З власного досвіду можу вам сказати, що здобувачі освіти часто задаються питанням: «Навіщо мені, опановуючи професію «Кухар, кондитер», «Слюсар з ремонту колісних транспортних засобів, електрозварник ручного зварювання» чи «Робітник з комплексного обслуговування і ремонту будинків», вивчати математику?». Але якщо задуматися всерйоз, то ми використовуємо знання математики щодня, і зокрема в професії.

Отже, розв'язування задач з елементами STEM-освіти на уроках математики розкриває можливості у формуванні ключових компетентностей, необхідних для подальшого успішного навчання, пізнання навколишнього світу та вміння розв'язувати практичні, пізнавальні задачі.

Під час навчання у професійно-технічних навчальних закладах не можна обмежуватися навчальними задачами, розв'язування яких не виходить за межі навчальної діяльності учня, її академічної активності.

Одним із найбільш ефективних методів подолання цього недоліку навчання є використання типових професійних задач, що відповідають специфіці практики фахівця. У межах навчання здобувачів освіти вони повинні виступати як навчально-професійні задачі. Професійно спрямовані завдання розглядаються як засіб формування професійного мислення учнів та підвищення мотивації самостійного навчання.

Висновки

Використання STEM-освіти на практиці це прекрасна можливість навчити здобувачів освіти мислити та знаходити необхідну інформацію, вирішувати складні завдання, приймати рішення, організовувати співпрацю з іншими учнями та викладачами. Здобувачі освіти вчаться створювати ідеї та втілювати їх в життя, презентувати результати власних досліджень.

Запровадження STEM-навчання має відбуватися поступово.

Із метою залучення здобувачів освіти до практичної діяльності бажано розширити діапазон форм і методів навчання, способів навчальної взаємодії. Практика роботи показала плідність інтеграції, виявила перспективи подальшого розвитку та удосконалення такого підходу до навчання. Для формування предметних компетентностей здобувачів освіти викладач має спиратися на систему інтегрованих завдань, спрямованих на застосування знань для розв'язування задач у змодельованих життєвих ситуаціях.

Впровадження в освітній процес STEM дозволить сформувати в здобувачів освіти найважливіші характеристики, які визначають компетентного фахівця та дає принципово нову модель природничо-математичної освіти з новими можливостями і результатами, як для викладачів, так і для здобувачів освіти.

Численні дослідження показують, що впровадження STEM-освіти є перспективним напрямком і на сьогоднішній день в Україні він набирає обертів.

Список використаних джерел

1. Балик Н.Р. Формування інформаційних та соціальних компетентностей студентів з метою їх професійної підготовки у педагогічному університеті / Н.Р. Балик, Г.П. Шмигер // Науковий огляд. – 2016. – №1(22) – С. 14–21.
2. Концепція «Нова Українська школа» [Електронний ресурс]. – URL: <http://mon.gov.ua> .
3. Професії найближчого майбутнього [Електронний ресурс]. – URL: <https://radiolemberg.com/ua-articles/ua-allarticles/futurejobs> .
4. Сучасна школа – інтелектуальна сила суспільства [Електронний ресурс]. – URL: <http://infosvit.if.ua/suchasna-shkola> .
5. Що таке STEAM-освіта? Пояснюємо простими словами <https://sparkmedia.com.ua/shcho-take-steam-osvitay/> .
6. Що таке STEAM-освіта і чому вона така популярна <https://life.pravda.com.ua/columns/2019/03/26/236224/> .
7. Гончарова Н. О. Професійна компетентність вчителя у системі навчання STEM / Гончарова Н. О. // Наукові записки Малої академії наук України. – 2015. – № 7. – С. 141-147.
8. STEM-освіта // Інститут модернізації змісту освіти. URL: <https://imzo.gov.ua/stem-osvita> .

УДК 004

ОСВІТА ДАЄ ЗНАННЯ, А ЗНАННЯ – ЦЕ ВЕЛИКА СИЛА

Варецька Н.А.,

викладач вищої категорії, викладач методист, ВСП «Первомайський фаховий коледж Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова»

Калашнікова О.Б.,

викладач ВСП «Первомайський фаховий коледж Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова»

Навчання й досі розуміють лише як розвиток розуму, в той час коли воно має стати джерелом сил для оновлення та творення.

М. Монтессорі

Освіта – це один із найдавніших соціальних інститутів, що обумовлений потребами суспільства накопичувати і передавати знання, уміння, навички молодому поколінню. Підготувати нові покоління для життя, готувати молодь для вирішення економічних, соціальних, культурних проблем, що виникають перед людством. У сучасному світі освіта – складне і різноманітне явище, освоєння і передача знань і досвіду. Освіта є певна

система навчальних і виховних заходів, що використовують різноманітні форми і методи спонукати до вивчення досвідів, нових знань та вивчення різноманітних культур. Освіта інтегрує різні види навчальної і виховної діяльності в єдину соціальну систему, орієнтує їх на соціальні потреби людства. Серед соціальних інститутів суспільства сучасного світу освіта займає одну з провідних позицій. Адже благо людини, становище культури та духовності в суспільстві, темпи економічного, науково-технічного, політичного і соціального прогресу саме і залежать від якості і рівня освіти. Навчання, уміння, вивчення та інші поняття, терміни використовуються

для забезпечення навчального процесу. Знання – це сила, яку треба вміти здобувати та використовувати, але знання це і той процес, який доносять здобувачам освіти викладачі та їхні наставники. Одна з основних цілей сучасної, нової освіти – розширення та впровадження інноваційних технологій на заняттях. Такими є STEM-освіта та інші, нові, інноваційні впровадження в освітній процес.

STEM-освіта охоплює природничі науки (Science), технології (Technology), технічну творчість (Engineering), мистецтво (Art) та математику (Mathematics). У всьому світі спостерігається дефіцит фахівців з технічних напрямків, попит на них росте набагато швидше, ніж на інші спеціальності, саме тому, у відповідь на виклики часу, такий тип освіти виходить на перший план. Однак, важливо розуміти, що STEAM – це не просто технічна освіта. Вона охоплює значно ширше поняття, а саме вдале поєднання креативності та іноваційно-технічних знань. Наприклад, при завданні комплексно спроектувати «розумний будинок», крім технічних аспектів, здобувачі освіти мусять залучити свою уяву і спроектувати будинок так, щоб він виглядав привабливо і був зручним для життя. Або наприклад спроектувати «екологічну нішу діяльності людини», крім знання законів природи та екології, здобувач освіти мусить залучити і те, як він сам ставиться до природи та навколишнього середовища, щоб природа як найменше потерпала від негативних впливів. Розвинені країни вчасно зрозуміли цей тренд. Австралія, Китай, Великобританія, Ізраїль, Корея, Сінгапур та США вже давно впроваджують державні програми в галузі STEAM освіти. [<https://op.ua/news/osvita-v-ukraini/stem-osvita-scho-se-take>]

STEM-освіта є невіддільною частиною концепції Нової української школи (НУШ), адже націлена не лише на здобуття знань, а й на одержання компетенцій. Однією з засадничих задач STEM-освіти є навчити здобувачів освіти системного мислення. Серед STEM-вправ часто можна знайти завдання, що охоплюють одразу багато сфер, як от побудування теплиці чи проектування роботи світлофорів на перехресті. Поєднуючи різні науки та погляди на реальність, STEM-освіта вчить дітей жити у світі, що стрімко розвивається; легко і швидко адаптуватись до новітніх технологій і трендів.

Основні аспекти STEM-освіти

STEM-навчання — це вирішення реальних проблем та завдань. це зосередження на реальних завданнях і проблемах.

STEM уроки орієнтуються на проектний підхід.

STEM-навчання запрошує здобувачів освіти досліджувати навколишній світ.

STEM-навчання залучає здобувачів освіти до продуктивної спільної роботи..

STEM-навчання інтегрує математику і природничі науки.

STEM-освіта базується на використанні інструментів для дослідження. [edu@stemosvita.com.ua]

І ось тут, хотілось би більше приділити уваги тим знанням, здобувачів освіти, які вони мають з інформатики, та їх використання у вивченні природничих наук, а саме біології, екології та географії. Особливо ці знання необхідні для використання та апробацію фотографій з космосу, для складання карти прогнозу погоди або характеристики сейсмічних районів. Уміння поєднувати всі ці знання, уміння та навички, діти з ентузіазмом беруться за наукові, дослідницькі та творчі роботи.

Використовуючи різні інноваційні методи та технології на заняттях з географії, біології та екології, викладач своїм прикладом захоочує здобувачів освіти використовувати на заняттях всі можливі новітні технології в галузі освіти. Одним з таких прикладів є електронна дошка Padlet, завдяки якій можна вивчати політичну карту світу на заняттях з географії, або створювати рівневі завдання для роботи в групі і індивідуально, або демонструвати творчі проектні роботи. Всі ці інноваційні надбання дають можливість рухати освітній процес в прогресивному напрямку інноваційних методів навчання.

Без використання інформаційних технологій вивчення даних наук не може бути ефективним.

По-перше, комп'ютери допомагають моделювати і візуалізувати процеси, що вивчаються. Багато з цих процесів, що вивчаються, наприклад, у фізиці просто неможливо вивчати інакше – процеси розпаду атома, що загасають механічні та електромагнітні коливання, вирівнювання температур при теплообміні, будову нашої Галактики та ін. Враховуючи динамічний характер цих процесів, багатовимірність явищ, що протікають,

надмалі або надвеликі розміри – без комп'ютерного моделювання та візуалізації в даний час освіті не обійтися.

По-друге, комп'ютер дозволяє заощаджувати час. Це час на підготовку вчителя до занять. Час, який витрачається на уроці для того, щоб підготувати і продемонструвати візуальні моделі. Необхідний час для отримання зворотного зв'язку, контролю рівня розуміння і знань учнів з досліджуваних тем природничих дисциплін. Говорячи про контроль, слід також враховувати, що, крім економії часу, особливу увагу вчителем через використання комп'ютера може бути приділено кожному учневі, а це дуже важливо для організації якісного та ефективного освітнього процесу.

По-третє, комп'ютери дозволяють учням працювати як поруч, а й разом. Така робота, що проводиться колективом зацікавлених учнів, стимулює вивчення навчального матеріалу, дозволяє кожному учневі реалізуватися

у навчальному середовищі. Комп'ютер, при цьому, відкриває доступ і в глобальну комп'ютерну мережу, де учні можуть отримати додаткову інформацію, а також продовжити свою роботу навчально-професійних спільнотах, що виходять за рамки традиційного навчального середовища.

Інформаційні технології стають невід'ємною частиною сучасної освіти і зумовлено великим темпом розвитку технологічних інновацій. Сучасні комп'ютери, електронні ресурси, інтерактивні засоби дозволяють моделювати урок та робити процес навчання нестандартним, яскравим та ефективним. Але головними учасниками уроку залишаються вчителі та учні. Сучасні технічні засоби дозволяють по-новому організувати їхню спільну роботу, наповнити її змістом, надати можливість отримання навчальної інформації у найрізноманітніших форматах.